

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนกันยายน 2553 – เดือนกุมภาพันธ์ 2556)

โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า

โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง

ตำบลบ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

คณะผู้วิจัย

1. นายประเดิม	ศรีจรรยา	หัวหน้าทีมงานวิจัย
2. นายจำปา	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
3. นายประวิทย์	ทองเปอะ	นักวิจัย
4. นางสาวกิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
5. นายสนธิ	เขียวเหลือง	นักวิจัย
6. นายทรงเกียรติ	งามยิ่ง	นักวิจัย
7. นายโม่ง	ศรีวัน	นักวิจัย
8. นายสุรการ์	สวัสดิ์กรกุล	นักวิจัย
9. นายอะป้อ	ผาภูมิเกร็ด	นักวิจัย
10. นายค้อ	โปยกัก	นักวิจัย
11. นายสายัญ	อารีย์	นักวิจัย
12. นางสาวแสงจันทร์	สิงขรณ์	นักวิจัย
13. นางสาวอรรณ	รักษาดิ	นักวิจัย
14. นางสาวอุทัยรัตน์	แดงสิงห์	นักวิจัย
15. นายสะอาด	วิไล	นักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนกันยายน 2553 – เดือนกุมภาพันธ์ 2556)

โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า

โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง

ตำบลบ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

คณะผู้วิจัย

1.	นายประเดิม	ศรีจรรยา	หัวหน้าทีมงานวิจัย
2.	นายจำปา	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
3.	นายประวิทย์	ทองเปอะ	นักวิจัย
4.	นางสาวกิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
5.	นายสนธิ	เขียวเหลือง	นักวิจัย
6.	นายทรงเกียรติ	งามยิ่ง	นักวิจัย
7.	นายโม่ง	ศรีวัน	นักวิจัย
8.	นายสุรค์คาร	สวัสดิ์กรกุล	นักวิจัย
9.	นายอะปือ	ผาภูมิเกร็ด	นักวิจัย
10.	นายค้อ	โปยกัก	นักวิจัย
11.	นายสายัญ	อารีย์	นักวิจัย
12.	นางสาวแสงจันทร์	สิงขรณ์	นักวิจัย
13.	นางสาวอรรณ	รักษาดิ	นักวิจัย
14.	นางสาวอุทัยรัตน์	แดงสิงห์	นักวิจัย
15.	นายสะอาด	วิไล	นักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1	บทนำ	หน้า
1.1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2	คำถามการวิจัย	2
1.3	วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.4	พื้นที่ศึกษาวิจัย	2
1.5	ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย	2
1.6	วิธีดำเนินการวิจัย	2
1.7	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.8	ทีมงานวิจัย	3
บทที่ 2	บริบทชุมชนบ้านแม่กระนุง	4
บทที่ 3	ขั้นตอนการดำเนินงาน	10
บทที่ 4	ผลการวิจัย	
4.1	ประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษา และสถานการณ์ป่าของชุมชนบ้านแม่กระนุง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน	14
4.2	วัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชนบ้านแม่กระนุง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน	22
4.3	ปัจจัย / เงื่อนไขต่อการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระนุง	30
4.4	ทดลองแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่ใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระนุง	32
4.5	แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่ใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระนุง	33
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	
5.1	สรุปผลการวิจัย	34
5.2	บทเรียนการวิจัย	35
5.3	ปัญหาการวิจัย	35
5.4	ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และการวิจัยในอนาคต	35
ภาคผนวก		
ก.	สรุปรายงานการจัดเวทีประชุม	39
ข.	รูปภาพกิจกรรมของโครงการ	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนบ้านแม่กระบุงตั้งอยู่ในพื้นที่ ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอศรีสวัสดิ์ ประมาณ 100 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดกาญจนบุรี 117 กิโลเมตร เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์มากกว่า 200 ปี มีประชากรทั้งหมด 397 คน 133 ครัวเรือน พื้นที่ 5,000 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จึงมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบระหว่างภูเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์รายล้อมหมู่บ้าน เป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งค่าน้ำสายหลักของคนในชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวกระเหรี่ยง เช่นทำไร่หมุนเวียน และเก็บของป่า ชาวบ้านในตำบลแม่กระบุงเป็นชาวกระเหรี่ยง เชื้อสาย “กะโปล่ง” มีภาษา และวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นับถือศาสนาพุทธ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านตำบลแม่กระบุงตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันซึ่งได้แก่ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา เทวดา เป็นต้น

ในอดีตชาวบ้านมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงผูกพันกับป่า ทั้งอาชีพ วิธีการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน จึงมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผี เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทั้งที่ทำกิน และที่หาอาหาร แม้กระทั่งการปลูกสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ไผ่และใบไม้ การประกอบอาชีพ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับป่าทั้งสิ้น จึงมีวิถีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่มีความผูกพันกับการดูแลรักษาป่า แต่ครั้งที่มีการเข้าป่า เพื่อตัดไม้ หาอาหาร หรือเพาะปลูกสิ่งใดก็ตามชาวบ้านจะต้องมีการไหว้หรือทำพิธีเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผี ช่วยเหลือคุ้มครองให้ปลอดภัย และให้พืชเจริญงอกงามทุกครั้ง ประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นทั้งกุศโลบายและเป็นความเข้าใจในความเชื่อมโยงของระบบนิเวศและการบริหารจัดการชุมชนให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ ทำให้พื้นที่ป่าบ้านแม่กระบุงยังคงเป็นแหล่งค่าน้ำลำธารและแหล่งอาหารของคนในชุมชนตลอดมา

แต่ภายหลังในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาเกิดการพัฒนารอบด้านของภาครัฐ ทั้งในเรื่องการให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนเข้ามาตัดไม้ การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ หรือแม้แต่การประกาศให้พื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และการส่งเสริมการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ เช่น ข้าวโพด เกิดการท่องเที่ยว และการเข้ามาของคนต่างถิ่น สิ่งอำนวยความสะดวก ไฟฟ้า ถนน โทรทัศน์ รถยนต์ หรือแม้แต่การศึกษา ที่ไม่ได้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนไปค่านิยมของคนเมือง ลืมภาษาถิ่น ไม่สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี คั้งเดิมของตนเอง ส่งผลให้การดำรงชีวิตตามวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มจางหายไป ความเชื่อเรื่องป่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประเพณีวัฒนธรรมในการดูแลรักษาป่าเริ่มเสื่อมถอยลง ส่งผลต่อการบุกรุกพื้นที่ป่า การผลิตพืชเชิงเดี่ยว เกิดการขยายตัวของพื้นที่เกษตรไปยังพื้นที่ป่า ตลอดจนความเข้าใจต่อคุณค่าและความเชื่อมโยงของระบบนิเวศของคนรุ่นหลังเริ่มลดน้อยลง ทำให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว พื้นที่ป่าและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติลดลง ส่งผลต่อระบบเกษตร และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน คนในชุมชนที่เปลี่ยนอาชีพเริ่มประสบกับปัญหาผลผลิตตกต่ำ มีค่าใช้จ่ายครอบครัวที่สูงขึ้นผันเป็นผลมาจากการพึ่งพาปัจจัย 4 จากภายนอกเป็นหลัก ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินและความขัดแย้งของชุมชนที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนบ้านแม่กระบุง มีความพยายามในการดูแลรักษาป่า ร่วมกับองค์กรและหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง เช่นอุทยานแห่งชาติ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ซึ่งก็สามารถที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาป่าได้ในระดับหนึ่ง แต่จากการพูดคุยสรุปบทเรียนของชุมชนพบว่าเงื่อนไขสำคัญของการดูแลรักษาป่าในอดีตคือวัฒนธรรมประเพณีของชาว “กะโปล่ง” ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทิมวิชัยชุมชนบ้านแม่กระบุงจึง

สนใจที่จะค้นหาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าของตนเองเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่า จากผู้เฒ่าผู้แก่ และคนในชุมชน ตลอดจนการค้นหาลิงจ้อยเงือกของประเพณีวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดูแลรักษาป่า ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแม่กระบุงเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า ร่วมกันควาบชั่วรุ่นลูกหลาน

1.2 คำถามการวิจัย

“แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุงควรเป็นอย่างไร และจะดำเนินการตามแนวทางๆ นั้นได้อย่างไร”

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องต่อการดูแลรักษาป่าตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า
3. เพื่อทดลองแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย / เงื่อนไขที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า

1.4 พื้นที่ศึกษาวิจัย

ชุมชนบ้านแม่กระบุง ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

1.5 ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย

14 เดือน (ระหว่าง 1 กันยายน 2553 – 31 ตุลาคม 2554)

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. เวทีสร้างความเข้าใจ
2. พัฒนาศักยภาพทีมวิจัย/อบรมการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาและสถานการณ์ป่าของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
4. เก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า ของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
5. เก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า
6. การสรุปข้อมูล/รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
7. เวทีนำเสนอข้อมูลคืนสู่ชุมชน
8. เวทีกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
9. ทดลองปฏิบัติการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
10. เวทีสรุปประเมินผล การวิเคราะห์เงื่อนไข / ปัจจัยในการนำแนวทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน

11. การสรุปถอดบทเรียนและจัดทำรายงานผลการวิจัย

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องต่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน
3. ได้ข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า
4. ได้แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน

เชิงพัฒนา

1. ชาวบ้านและเยาวชนในชุมชนได้รับความรู้เรื่องราวในท้องถิ่น รู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น และเกิดความรักภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง
2. ชาวบ้านและเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหันมาร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี เพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน
3. ชุมชนเกิดความสามัคคีและหันมาร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี เพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน

1.8 ทีมงานวิจัย

1. นายประเดิม	ศรีจรรยา	หัวหน้าทีมงานวิจัย
2. นายจำปา	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
3. นายประวิทย์	ทองเปอะ	นักวิจัย
4. นางสาวกิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	นักวิจัย
5. นายสนธิ	เขียวเหลือง	นักวิจัย
6. นายทรงเกียรติ	งามยิ่ง	นักวิจัย
7. นายโมง	ศรีวัน	นักวิจัย
8. นายสุรการ์	สวัสดิ์กรกุล	นักวิจัย
9. นายอะป้อ	ผาภูมิเกร็ด	นักวิจัย
10. นายค้อ	โปยกัก	นักวิจัย
11. นายสายัญ	อารีย์	นักวิจัย
12. นางสาวแสงจันทร์	สิงขรณ์	นักวิจัย
13. นางสาวอรรณ	รักษาคี	นักวิจัย
14. นางสาวอุทัยรัตน์	แดงสิงห์	นักวิจัย
15. นายสะอาด	วิไล	นักวิจัย

บทที่ 2

บริบทชุมชน

2.1 บริบทชุมชนบ้านแม่กระบุง

บ้านแม่กระบุง เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2327 เดิมชื่อหมู่บ้านต้นมะพร้าว ขึ้นกับตำบลหนองเป็ด ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองและจัดตั้งตำบลใหม่คือตำบลแม่กระบุง เลขเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านแม่กระบุงตามชื่อภูเขาที่อยู่หลังหมู่บ้าน ราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นชาวกะเหรี่ยง เมื่อปีพ.ศ.2327 นายย่องคือ ได้อพยพครอบครัวมาจากบ้านลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ เพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่ ยึดอาชีพทำปลูกข้าวไร่ ทำสวนหมาก มะพร้าว ส้มโอ มะม่วง และเริ่มมีประชากรเพิ่มขึ้น ปี พ.ศ.2420 ทางราชการได้แต่งตั้งนายคู้ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในสมัยนั้นขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองกาญจนบุรี หมู่บ้านก็มีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากการแยกครอบครัวบ้าง จากการอพยพเข้ามาบ้าง จำนวนชุมชนก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ เช่น บ้านค้อเรือ บ้านน้ำมุด บ้านท่าทุ่งนา บ้านสะแคะ บ้านห้วยเล็ก บ้านจองวา บ้านตะเคียนปัดทอง บ้านดับพะคี แต่ในปัจจุบันบ้านสะแคะ บ้านห้วยเล็ก บ้านจองวา บ้านตะเคียนปัดทอง บ้านดับพะคี ไม่มีราษฎรอาศัยอยู่แล้ว คงมีแต่ไม้ผลที่ปลูกไว้ เช่น มะม่วง มะพร้าว ขนุน เป็นต้น ต่อมาเพื่อความสะดวกมีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ บ้านแม่กระบุง ขึ้นกับตำบลแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

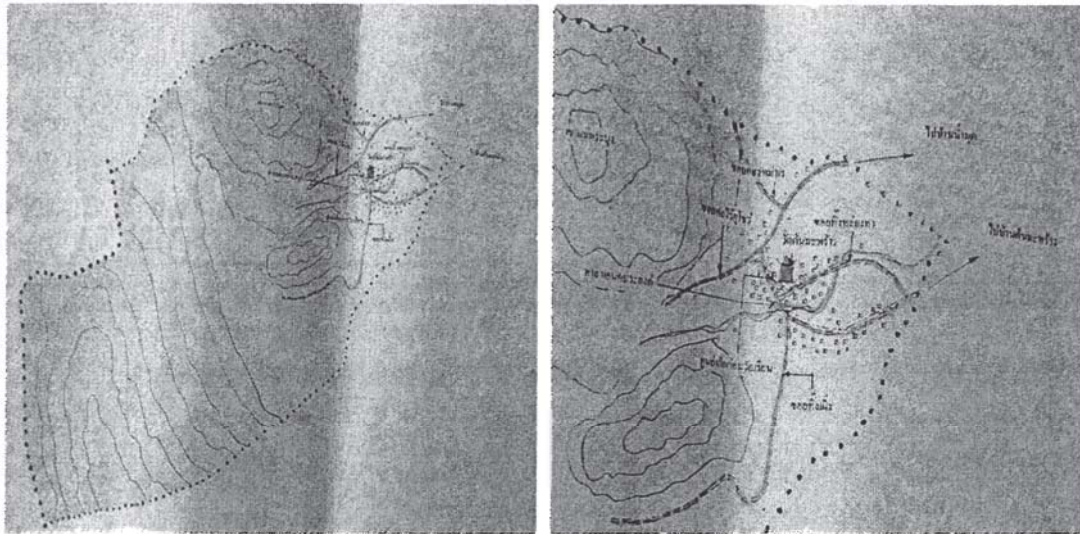
ตำบลแม่กระบุง เป็นเขตการปกครองที่แยกมาจากตำบลหนองเป็ด อำเภอศรีสวัสดิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยแยกออกมาเพียง 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 บ้านน้ำมุดและหมู่ที่ 6 บ้านต้นมะพร้าว ต่อมาได้มีการแยกหมู่บ้าน จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 4 บ้านพุชะนี แยกมาจากหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 1 บ้านหาดแดง หมู่ที่ 2 บ้านแม่กระบุง แยกมาจากหมู่ที่ 6 โดยมีหมู่ที่ 5 บ้านปลายดินสอ แยกหมู่บ้านมาจากตำบลท่ากระดานสาเหตุในการจัดตั้งตำบลใหม่ คือ เนื่องจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ทำการก่อสร้างเขื่อนศรีสวัสดิ์ทำให้อำเภอถูกแบ่งออกเป็นหลายพื้นที่โดยมีลำน้ำกั้นขวาง ตำบลแม่กระบุงในปัจจุบันตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของอ่างเก็บน้ำ เขื่อนศรีนครินทร์ ส่วนพื้นที่ทั้งตำบลตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์และอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

2.1.1 ที่ตั้ง

ตำบลแม่กระบุงตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ พื้นที่ทั้งตำบลตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์และอุทยานแห่งชาติเอราวัณบางส่วน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอศรีสวัสดิ์ 100 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดกาญจนบุรี 117 กิโลเมตร ตำบลแม่กระบุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 342 ตารางกิโลเมตร หรือ 213,750 ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ บ้านปากเหมือง หมู่ที่ 7 ตำบลด่านแม่ละแลบ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านบนเขาแก่งเรียง หมู่ที่ 3 ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับพื้นที่อ่างเก็บน้ำหน้าเขื่อนศรีนครินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับพื้นที่อำเภอไทรโยค

รูปภาพแสดงอาณาเขตติดต่อพื้นที่แม่กระบุง

2.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลแม่กระบุงสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง มีที่ราบสลับไหล่เขาบางส่วน บริเวณนอกเขตของหมู่บ้านหรือชุมชน ยังเป็นป่าที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ห้วยแม่แก้ว, ห้วยน้ำมุด, ห้วยคันมะพร้าว ซึ่งไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ ประกอบกับที่ตั้งของหมู่บ้านแต่ละบ้านตั้งอยู่ริมฝั่งของอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ ทำให้มีทิวทัศน์ที่สวยงาม

2.1.3 ลักษณะทั่วไป

ข้อมูลประชากร

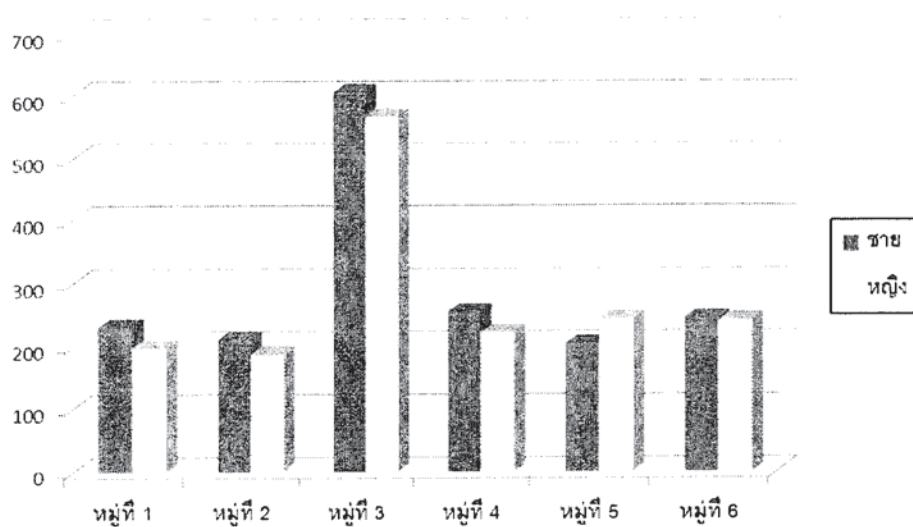
ตำบลแม่กระบุงมีประชากรทั้งสิ้น 3,406 คน แยกเป็นชาย 1,750 คน หญิง 1,656 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 9.95 คน / ตารางกิโลเมตร

ตารางแสดงจำนวนครัวเรือนและประชากร

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนประชากร			ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	หมายเหตุ
		ชาย	หญิง	รวม		
หมู่ที่ 1 บ้านหาดแดง	157	231	197	428	277	
หมู่ที่ 2 บ้านแม่กระบุง	133	210	187	397	203	
หมู่ที่ 3 บ้านน้ำมุด	418	606	567	1,173	747	
หมู่ที่ 4 บ้านพุชะนี	156	255	222	477	298	
หมู่ที่ 5 บ้านปลายดินสอ	170	204	243	447	295	
หมู่ที่ 6 บ้านคันมะพร้าว	301	244	240	484	328	
รวม	1,335	1,750	1,656	3,406	2,153	

ที่มา : สำนักงานทะเบียนราษฎรอำเภอศรีสวัสดิ์ ข้อมูล ณ เดือน มีนาคม 2553

หมายเหตุ ยังมีประชากรแฝงที่อาศัยอยู่ตามชุมชน

กราฟแสดงจำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้านแยกจำนวนชาย – หญิง

จำนวนหมู่บ้าน

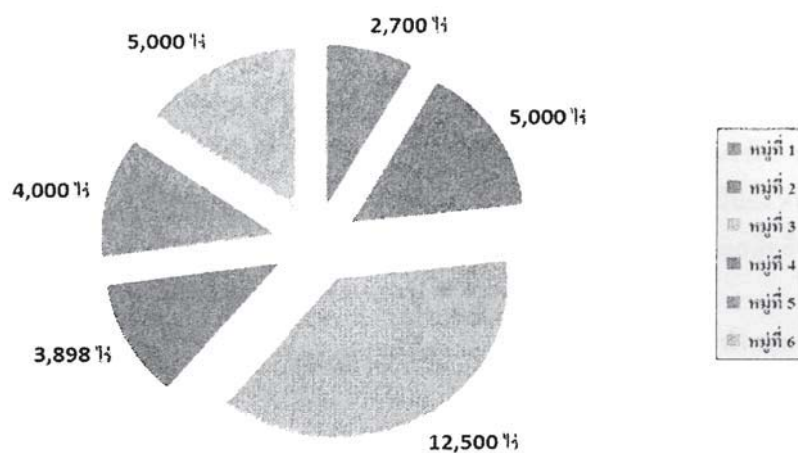
ตำบลแม่กระบุงมี 6 หมู่บ้านคือ

- หมู่ที่ 1 บ้านหาดแดง
- หมู่ที่ 2 บ้านแม่กระบุง
- หมู่ที่ 3 บ้านน้ำมุด
- หมู่ที่ 4 บ้านพุชะนี
- หมู่ที่ 5 บ้านปลายดินสอ
- หมู่ที่ 6 บ้านคันมะพร้าว

ตารางแสดงพื้นที่

หมู่บ้าน	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	จำนวนประชากร			ความหนาแน่น
		ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ที่ 1	2,700	231	197	428	1.25
หมู่ที่ 2	5,000	210	187	397	1.16
หมู่ที่ 3	12,500	606	567	1,173	3.42
หมู่ที่ 4	3,898	255	222	477	1.39
หมู่ที่ 5	4,000	204	243	447	1.30
หมู่ที่ 6	5,000	244	250	484	1.41
รวม	33,098	1,750	1,656	3,406	9.95

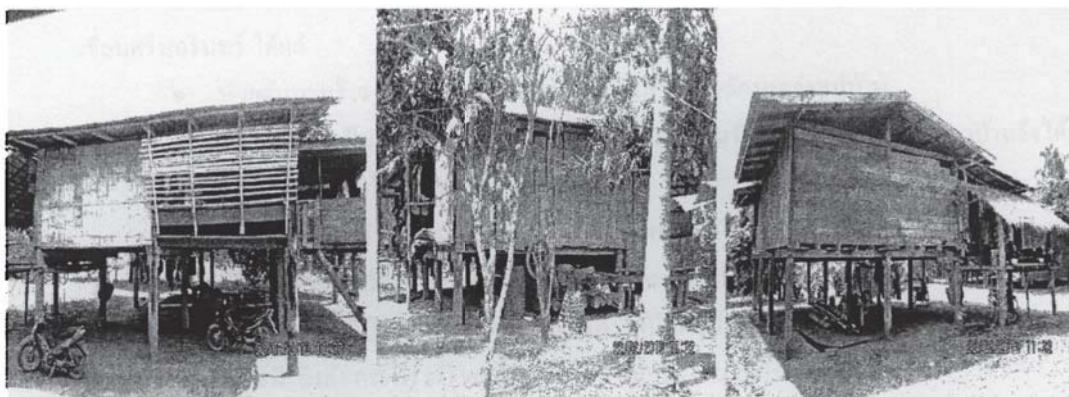
ความหนาแน่นเฉลี่ย 9.95 คน/ไร่

กราฟแสดงขนาดพื้นที่ต่อไร่

สภาพทางสังคม

สังคมและวิถีวัฒนธรรม บ้านแม่กระบุงหมู่ที่ 2 มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมมีเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ วัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น ภาษา การแต่งกาย การร้องรำ การทำไร่หมุนเวียน ประเพณีที่สำคัญได้แก่ งานประเพณีประตูลง (เขาวงกต) ประเพณีทอดผ้าป่าลอยน้ำ ประเพณีไหว้สะพาน ไหว้คันโพธิ์ ประเพณีเอ้าะเคียง (สะเคาะเคาะระหับบูชาไฟ) เป็นต้น ในชุมชนมีวัด 1 แห่ง คือ วัดคันมะพร้าว มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่มีโรงเรียน เด็กๆ ต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านคันมะพร้าว ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่มีสถานีนอนมาฆ หากเจ็บป่วยไม่สบายก็ไปหาหมอที่สถานีนอนมาฆบ้านน้ำนุด ซึ่งเป็นสถานีนอนมาฆประจำตำบลแม่กระบุง ตัวหมู่บ้านอยู่ห่างจากถนนสายหลักประมาณ 2 กิโลเมตร บ้านเรือนในหมู่บ้านนี้มี 3 ลักษณะ คือบ้านไม้ชั้นเดียว ยกพื้นสูงสร้างอย่างถาวร หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี ที่อยู่อาศัย โครงสร้างบ้านใช้ไม้จริง ฝาและพื้นบางบ้านอาจเป็นไม้ไผ่ มีการปลูกข้าวไร่เป็นลักษณะทำไร่หมุนเวียนโดยมีรอบหมุนเวียนประมาณ 2 - 3 ปี แล้วกลับมาทำซ้ำที่เดิม

รูปภาพแสดงสภาพบ้านของชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่กระบุงในปัจจุบัน

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ ประชากรโดยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและสัตว์เลี้ยง เช่น

การปลูกข้าวไร่ ชาวบ้านจะปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง มีหลายชนิดทั้ง นกกระจอก ข้าวเบา 3 เดือน เป็นข้าวตระกูลนุ่ม เมล็ดสีขาวเหลือง เมล็ดยาว รวมทั้งข้าวพันธุ์คด ซึ่งเมล็ดจะคดและสั้น โดยทั่วไปการปลูกข้าวจะใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือน ยกเว้นข้าวเบา 3 เดือนที่ใช้เวลาปลูกเพียง 4 เดือน โดยข้าวที่ปลูกจะได้รับประทานภายในครัวเรือนทั้งหมด ครอบครัวยังมีสมาชิก 5 คนต้องปลูกข้าวประมาณ 3 ไร่จึงจะเพียงพอตลอดทั้งปีและรอบๆ ไร่จะปลูกพืชอื่นๆ ประเภท แตงเปรี้ยว พริกกระเทียม ผักกาด มันเทศ และมันหม้อ ผสมผสานในพื้นที่ด้วย

การปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ พริก ข้าวโพด และมะขามหวาน ในชุมชนมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ในชุมชนประมาณ 3,000 ไร่

การเลี้ยงสัตว์ตามบริเวณพื้นที่รอบบ้าน เช่น ไก่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพหาของป่าและรับจ้างทั่วไป ในเขตพื้นที่ตำบลแม่กระบุงไม่มีหน่วยธุรกิจแต่อย่างใด นอกจากร้านขายของชำ และร้านอาหารขนาดเล็กเท่านั้น

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ป่าไม้

- ป่าไม้ในเขตพื้นที่อุทยานเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีความสำคัญ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้แดง ไม้ชิงชัน ไม้ตะเคียน
- ป่าสาธารณะในปี 2549 ได้มีการสำรวจพื้นที่ป่า ประมาณ 500 ไร่ จัดทำเป็นป่าสาธารณะให้ชาวบ้านหาของป่า และเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ชาวบ้านมีพื้นที่หาของป่าเสริมรายได้และปลอดภัยจากการจับกุม
- ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่ผากและไผ่รวกขึ้นผสมกับไม้ตะเคียน ไม้แดง เมื่อประมาณปี 2540 เกิดปัญหาแล้งหนักเนื่องจากไม้ไผ่ผากตายชุก ทำให้ไม่มีพื้นที่ดูดซับน้ำ ชาวบ้านทำข้าวไร่ได้ผลผลิตไม่คืนเนื่องจากขาดน้ำรวมทั้งถูกหนุ่ยรบกวน (ไผ่ผากจะแตกต่างจากไผ่รวกตรงที่ เมื่อตายชุกจะเป็นพุ่มกันทั้งหมดจะไม่ตายชุกเป็นประจำสลับกันเป็นกอคังเช่นไผ่รวก โดยไผ่ผากจะใช้เวลาประมาณ 3 ปีในการฟื้นตัว)

แหล่งน้ำ บ้านแม่กระบุงมีลำน้ำธรรมชาติที่ไหลจากเขาตะกวด (เขาเผ่ง) ไหลผ่านหมู่บ้านลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ ได้แก่

- ห้วยคันมะพร้าว ไหลผ่านหมู่ 2 แม่กระบุง เป็นสายน้ำหลักประจำหมู่บ้าน
- ห้วยโจ้ไหว เป็นธารน้ำเล็กไหลเขาตะกวดเข้ามาผ่านพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้นำน้ำจากห้วยโจ้ไหว ใช้ในการทำไร่
- ห้วยทีเผ่อ เป็นห้วยที่เกิดจากตาน้ำคือ มีน้ำไหลตลอดปีเป็นลำห้วยที่มีขนาดเล็ก และไหลมาบรรจบกับห้วยคันมะพร้าว จากนั้นก็ไหลลงสู่เขื่อนศรีนครินทร์

สัตว์ป่า ด้วยความที่ป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้มีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เลียงผา เก้ง เก้งดำ หมูป่า กวาง ช้างป่าค่าง ชะนี ลิงกัง กระตัง หมู นกเงือก เสือโคร่ง เสือดำ แม่น อีเห็น ลิ่น เป็นต้น

ด้านสาธารณูปโภค

ทุกหมู่บ้านในตำบลแม่กระบุง ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ นอกจากบางครัวเรือน ใช้พลังงานโซล่าเซลล์ จากแสงอาทิตย์ แต่โดยส่วนใหญ่จะใช้ไฟฟ้าจากเครื่องปั่นไฟฟ้าและหม้อเบดเตอร์

น้ำประปา ชาวบ้านแม่กระนุงใช้น้ำประปา จากน้ำคกบนภูเขา โดยวางท่อดึงน้ำมาจากน้ำคกโดยใช้อุปโภคบริโภค และบางครั้งครัวจะกักเก็บน้ำจากน้ำฝนไว้ใช้ดื่มกินอีกด้วย

ด้านคมนาคม สามารถเดินทางได้ 3 เส้นทาง คือ

1. เริ่มเส้นทางคมนาคมสายหลักประจำหมู่บ้าน และประจำตำบล คือ ถนนสายคึกฤทธิ์ เป็นถนนลูกรัง ระยะทางจากเขื่อนศรีนครินทร์มาที่บ้านแม่กระนุง ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร เส้นทางตัดผ่านภูเขาจึงมีลักษณะคดเคี้ยว ลาดชัน เป็นหลุมเป็นบ่อ ค่อนข้างอันตราย พอถึงฤดูฝน การเดินทางลำบากมาก เพราะน้ำฝนกัดเซาะถนนตลอดจนถนนเปียกน้ำ ทำให้ลื่นเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง ดังนั้นการเดินทาง ควรระมัดระวังอย่างยิ่ง ปัจจุบันการคมนาคมมีทางลาดยางตลอดเส้นทางสายเขื่อนศรีนครินทร์ – น้ำตกห้วยแม่ขมิ้น เป็นเส้นทางหลักทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วมากขึ้น

2. เส้นทางเอราวัณ - ศรีสวัสดิ์ ถึงท่าแพขนานยนต์ห้วยแม่ละมุน ข้ามจากฝั่งแม่ละมุนโดยแพขนานยนต์มายัง อ.ศรีสวัสดิ์ ใช้เวลา 15 นาที จากนั้นขับรถต่ออีกประมาณ 20 กิโลเมตร ถึงท่าแพขนานยนต์ที่ 2 ข้ามจากศรีสวัสดิ์ทางแพขนานยนต์มายังน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น ใช้เวลา 45 นาที ขับรถต่อจากท่าแพอีกประมาณ 7 กิโลเมตร จะถึงน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น ซึ่งเป็นที่ดั่งที่ทำการอุทยานแห่งชาติ เส้นทางนี้เหมาะสำหรับรถเก๋ง และรถตู้

3. เรือ โดยการเช่าเหมาเรือเอกชนจากท่าต่างๆ เช่น ท่าเรือห่มองกระแทะ ท่าเรือท่ากระดาน และท่าเรือเขื่อนศรีนครินทร์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ใช้เวลาประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง 30 นาที

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการ ไปรษณีย์โทรเลข (เอกชน)	1	แห่ง
- ตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน	4	ตู้

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย	1	แห่ง
- ถังเก็บน้ำฝน	12	แห่ง
- ระบบประปาหมู่บ้าน	5	แห่ง

กลุ่มทางการ

โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านชุมชน (SML)

ข้อมูลอื่นๆ

- ลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น	จำนวน	60 คน
- ไทยอาสาป้องกันชาติ 2 รุ่น	จำนวน	120 คน
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) 2 รุ่น	จำนวน	82 คน
- อื่นๆ อาทิ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ, กลุ่ม อสม., กลุ่มแม่บ้าน	จำนวน	200 คน

บทที่ 3

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมของโครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยความร่วมมือของชุมชนบ้านแม่กระบุง ค.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี มีกิจกรรมต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจการดำเนินงานโครงการ
2. การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย / อบรมการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาและสถานการณ์ป่าของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
4. การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า ของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
5. การเก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า
6. การสรุปข้อมูล / รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
7. การศึกษาดูงานและสะท้อนข้อมูลร่วมกันของชุมชน
8. การกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยความร่วมมือของชุมชน
9. การทดลองปฏิบัติการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยความร่วมมือของชุมชน
10. การสรุปประเมินผล การวิเคราะห์เงื่อนไข / ปัจจัยในการนำแนวทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน
11. การสรุปถอดบทเรียนและจัดทำรายงานผลการวิจัย

เนื่องจากมีข้อจำกัดในการดำเนินงานในพื้นที่ทั้งส่วนของทีมวิจัยและทีมที่เลี้ยงจากความร่วมมือของทั้ง 2 หน่วยงาน จึงทำให้ทีมวิจัยดำเนินกิจกรรมหลักๆ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจการดำเนินงานโครงการ การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาและสถานการณ์ป่าของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า ของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน การเก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า และการกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่าโดยความร่วมมือของชุมชน เพื่อสรุปผลการดำเนินงานวิจัย โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนรับทราบถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการวิจัย
2. เพื่อสร้างความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนงานและแบ่งบทบาทหน้าที่
2. เวทีพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน

3. ร่วมนำเสนอโครงการในการประชุมหรือกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน (อาศัยเวทีอื่น) เช่น ในวันพระ เวทีประชุมหมู่บ้าน เป็นต้น
4. สรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนหลังการทำกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

1. ชุมชนรับทราบเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการในระดับหนึ่ง
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการ และมีการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

บทเรียนที่ได้

1. การสร้างการเรียนรู้และสื่อสารกันอย่างค่อเนื่องช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้าใจได้
2. การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาและสถานการณ์ป่าของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลฯ / หลักฐานประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษา สถานการณ์ป่า ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
3. สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนงานและแบ่งบทบาทหน้าที่
2. เก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีและลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาป่าของท้องถิ่น
3. เก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีและทำแผนที่ป่าของท้องถิ่น
4. สรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนหลังการทำกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลหลักฐานในเรื่องต่าง ๆ เช่น ข้อมูลทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลง สภาพพื้นที่ การดูแลรักษา สถานการณ์ความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เกิดการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน อันเป็นไปในทางที่ดีมากขึ้น
3. ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ต่อกระบวนการทำงานร่วมกัน

บทเรียนที่ได้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และอยากจะมีประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการลงมือทำของชุมชนขึ้นมา

3. การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า ของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า
2. สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
3. สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนงานและแบ่งบทบาทหน้าที่
2. เก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีและจัดทำปฏิทินกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าของท้องถิ่น
3. เก็บข้อมูลพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าของท้องถิ่น
4. สรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนหลังการทำกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาวกะเหรี่ยงและวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่า
2. ทีมวิจัยและคนในชุมชนมีความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าและเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้น
3. เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นผ่านการลงมือทำ

บทเรียนที่ได้

1. การเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมสามารถทบทวนความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่กับการรักษาป่าได้

4. การเก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า
2. สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
3. สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนงานและแบ่งบทบาทหน้าที่
2. เก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีเก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าของท้องถิ่น
3. สรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนหลังการทำกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า
2. ทีมวิจัยและคนในชุมชนมีความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า และนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการดูแลป่าต่อไป
3. เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว

บทเรียนที่ได้

1. การเรียนรู้วัฒนธรรมทำให้รู้รากเหง้าของตนเองและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง

5. การกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าร่วมกันใน ระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อสรุปบทเรียนกระบวนการดำเนินงาน โครงการวิจัยร่วมกัน

3. เพื่อให้หน่วยงาน / องค์กรที่เป็นเครือข่ายเกิดความร่วมมือทำงานกับชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

1. จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงหาหรือแนวทางในการทำงานร่วมกันในอนาคต
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกันในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า

ผลการดำเนินงาน

1. ทราบแนวทางในการทำงานเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชนในระยะต่อไป
2. เกิดแรงบันดาลใจต่อการสร้างความร่วมมือทั้งคนในชุมชน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่าในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

บทเรียนที่ได้

1. การเรียนรู้อดีตเพื่อนำมาเป็นบทเรียนสำหรับกำหนดอนาคตของการดูแลป่าแม่กระบุงในระยะต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 ประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษา และสถานการณ์ป่าของชุมชนบ้านแม่กระบุง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

4.1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านแม่กระบุง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2327 นายย่องคือ ได้อพยพครอบครัวมาจากถิ่นถิ่น ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ เพื่อทำมาหากินในท้องที่แห่งใหม่ คณะครอบครัวของนายย่องคือ (ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง) ก็ปลูกบ้านเป็นที่พักอาศัย ทำอาชีพปลูกข้าวไร่ ทำสวนหมาก มะพร้าว ส้มโอ มะม่วง การเดินทางไปยังตลาดกาญจนบุรีต้องใช้เวลาเดินทางไป – กลับ ประมาณ 15 – 16 วัน ค่อมบ้านเมืองเจริญขึ้นสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น จึงกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่

ในปี พ.ศ. 2420 นายตู้ ซึ่งเป็นคนเผ่ากะเหรี่ยงในหมู่บ้านเขาแม่กระบุง ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ กระทรวงมหาดไทยให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 อำเภอเมืองกาญจนบุรี เมื่อผู้ใหญ่ผู้เกษียณอายุราชการ นายอ็อค ก็ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต่อจาก นายตู้ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นบ้านก็เพิ่มขึ้นตามลำดับเป็นหลายหมู่บ้านในขณะนั้น เช่น บ้านต่อเรือ บ้านน้ำมุด บ้านท่าทุ่งนา บ้านสะแคะ บ้านห้วยเล็ก บ้านจองวา บ้านตะเคียนปิดทอง บ้านดับพะคี ปัจจุบันนี้บ้านสะแคะ บ้านจองวา บ้านตะเคียนปิดทอง บ้านดับพะคี บ้านห้วยเล็ก ไม่มีคนอยู่แล้วเหลือแต่ผลหมากรากไม้ทิ้งไว้ เช่น มะม่วง มะพร้าว ขนุนและผลไม้ชนิดอื่นๆ เมื่อนายอ็อคหมดสมัยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายย่องโถ ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อจากนายอ็อค บ้านในสมัยนั้นมีประมาณ 27 หลังคาเรือน ขณะนั้นเป็นตำบลต่อเรือ ขึ้นกับอำเภอเมือง ในตำบลต่อเรือมี 5 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านต่อเรือเป็นหมู่ที่ 1 เขาแม่กระบุง (บ้านต้นมะพร้าว) เป็นหมู่ที่ 2 บ้านน้ำมุดเป็นหมู่ที่ 3 บ้านท่าทุ่งนาเป็นหมู่ที่ 4 บ้านสะแคะเป็นหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 2 กับหมู่ที่ 5 เป็นชาวขมุ ละว้า อูรู ปนกัน เมื่อนายย่องโถมหมดสมัยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายเส็ง เขียวเหลือง ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต่อจากนายย่องโถ มีบ้านทั้งหมดประมาณ 36 ครัวเรือน ในสมัยที่นายเส็ง เขียวเหลือง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนี้เองชาวคันมะพร้าวบางครอบครัวได้ย้ายที่หากินไปอยู่ที่แห่งใหม่บ้าง เช่น นาสวน งบสิต ถ้างู พอปลายสมัยผู้ใหญ่เส็ง เขียวเหลืองมีบ้านอยู่ประมาณ 20 หลังคาเรือน ประจวบกับทางราชการประกาศให้พื้นที่เหนือลำสะด่องเป็นกิ่งอำเภอศรีสวัสดิ์ จึงให้ยุบหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 ไปรวมกับหมู่ที่ 3 แล้วนายเส็ง เขียวเหลือง ก็หมดวาระการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ขณะนั้นนายเส็ง เขียวเหลืองอายุ 74 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ผู้ดำรงตำแหน่งคือ นายบุญชู ศรีสุวรรณ พอนายบุญชู หมดวาระดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคือ นายแสวง ลำภาทอง พอนายแสวง ถึงแก่กรรม นายชัยชนะ กลับบัว ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ปิดเขื่อนกักเก็บน้ำ คนได้อพยพมาทำมาหากินในที่แห่งใหม่ บ้างทำไร่ไผ่รวก หาปลา เมื่อมาเห็นพื้นที่หมู่ที่ 3 ริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์เป็นทำเลดี น้ำเพาะปลูกพืช จึงเข้ามาจับจองพื้นที่ปลูกพืชไร่ทำกิน

ก่อน พ.ศ.2516 นั้น ชาวบ้านแม่กระบุง จะปลูกข้าวไร่หรือไร่หมุนเวียนอย่างเดียว รายได้ก็มีไม่มากนัก มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันอย่างเช่นคนกะเหรี่ยงเอาข้าวไปแลกเปลี่ยนกับคนเผ่าขมุ ซึ่งการขนส่งนั้นลำบาก แต่อาหารการกินหาได้ง่ายโดยพึ่งป่าเป็นหลักในการดำรงชีวิต ป่าจึงเป็นสิ่งจำเป็นของคนในยุคสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นยารักษาโรค อาหาร และที่อยู่อาศัย ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิต

ในช่วง พ.ศ.2516 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านแม่กระบุงยังคงเป็นป่าไผ่ทั่วหมู่บ้านยังเต็มไปด้วยต้นไม้บ้านเรือนในช่วงนั้นหมู่บ้านแม่กระบุงมีจำนวน 18 หลังคาเรือนเท่านั้น อาชีพของชุมชนหลักก็ได้แก่การปลูกไร่ข้าวหมุนเวียนและการปลูกพืชไร่ เช่น พริก ถั่ว ละหุ่ง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์แต่มีไม่มากนัก อาชีพหลักก็คือการทำไร่ข้าว

หมื่นเวียน การเดินทางในสมัยนั้นยังต้องอาศัยการเดินทางด้วยเท้าและถ้าต้องการจะเดินทางเข้าเมืองก็ต้องเดินเข้าไปท่าเรือ หากแดงเพราะในปี พ.ศ.2516 แม่น้ำแควใหญ่ยังคงไม่มีการสร้างเขื่อนดังเช่นทุกวันนี้ ก็อาศัยโดยการนั่งเรือเข้าเมือง ค่าโดยสารก็ขานั่งไป 10 บาท ขาขึ้น 20 บาท

ชุมชนแม่กระบุงมีวัดเป็นแหล่งศูนย์รวมของชุมชน โรงเรียนของชุมชนก็ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดโดยมีครูสอน 2 คน การปกครองของบ้านแม่กระบุงมีผู้ใหญ่ที่เป็นคนกระเหรี่ยง ก็คือผู้ใหญ่ไ้และผู้ใหญ่เส่ง ซึ่งผู้ใหญ่ไ้เป็นพ่อของผู้ใหญ่เส่ง ในช่วงที่ผู้ใหญ่ไ้ปกครองนั้นบ้านแม่กระบุงยังคงขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองและต่อมาในยุคผู้ใหญ่เส่งได้ขึ้นอยู่กับอำเภอศรีสวัสดิ์ แต่ขึ้นอยู่กับบ้านหนองเป็ดในช่วงที่ผู้ใหญ่แสวงคนบ้านน้ำมุดเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาในช่วงผู้ใหญ่แสวงหรือกำนันแสวงปกครองในช่วงการประกาศอุทยานแห่งชาติ บ้านหนองเป็ดได้ยกระดับเป็นตำบลแม่กระบุง และแยกหมู่บ้านเป็น 6 หมู่บ้าน ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชุมชนนั้น ทุกหลังคาเรือนยังคงทำด้วยบ้านไม้ไผ่ ไม่มีแผ่นไม้ กระดานอย่างเช่นทุกวันนี้ และด้วยความเชื่อบางประการของชุมชนในสมัยก่อนนั้นครอบครัวไหนที่แต่งงานใหม่ นั้นจะต้องสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่หลังคาหญ้าแฝกหรือไม้ไผ่ก็ได้ แต่ห้ามอยู่บ้านไม้กระดาน ด้วยเชื่อว่าถ้าอยู่บ้านไม้กระดาน แล้วมาอยู่บ้านไม้ไผ่นั้นไม่ดี เพราะว่ายู่ที่สบายแล้วมาอยู่ที่ลำบากจะอยู่ยาก จึงให้อยู่ที่ลำบากแล้วจึงไปอยู่ที่สบาย ประการที่สองก็คืออยากให้อยู่ด้วยความลำบากจะได้ต่อสู้ไปด้วยกันแล้วด้วยการย้ายไปสู่อำเภอแม่กระบุง นอกจากนั้นยังมีพิธีการของสาวของหนุ่มในหมู่บ้าน โดยคนหนุ่มจะไปหาสาวที่ตนเองหมายปองช่วงเวลากลางวัน หากสาวบ้านไหนมีใจให้ก็จะปิดไฟคุยกัน แต่หากไม่ปิดไฟหมายถึงสาวคนนั้นไม่มีใจให้ และมีการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคภัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการกับสุขภาพของตัวเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีการปลูกศาลาหลังแรกของหมู่บ้านที่ทำด้วยไม้เสร็จสิ้นและถวายวัด โดยมีหลวงพ่อยืนหรือพระครูสิริเชตวิมลเป็นเจ้าอาวาสวัดคันมะพร้าว คันมะพร้าวคันใหญ่หน้าวัดคันมะพร้าวในปัจจุบันก็ได้เล่ากันมาว่าเป็นการปลูกของแม่หลวงพ่อยืนประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว หลวงพ่อยืนนั้นชาวบ้านได้เชื่อว่าเป็นพระเกจิของกระเหรี่ยง ใน อ.ศรีสวัสดิ์ เพราะชาวบ้านในบ้านแม่กระบุงเชื่อว่าทุกเช้าวันนั้นหลวงพ่อยืนนั้นท่านจะไปบิณฑบาตในกรุงเทพหรือในตัวเมืองโดยวิธีการเหาะไป เป็นความเชื่อของคนในยุคหนึ่งที่ได้เอามาเล่าสู่กันฟัง เพราะหลวงพ่อยืนนี้พอผู้ใหญ่ไ้ได้ยอมรับใช้ท่านในสมัยที่พอผู้ใหญ่ไ้ยังเด็กๆ ในช่วงนั้นผู้คนต่างกระจายอยู่กันทั่วไป แต่หลังจากเกิดโรคระบาดหลายอย่างทำให้หลายหมู่บ้านในบริเวณนี้ล้มตายกันทั้งหมู่บ้านผู้คนเลยหนีกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ โดยสร้างเป็นหมู่บ้าน 2 - 6 หลังคาเรือนเป็นชุมชน ลักษณะพื้นที่ในชุมชนบ้านแม่กระบุงในช่วงนี้ โดยทั่วไปจะเป็นป่าไผ่หนามทั้งหมู่บ้าน ลักษณะริมห้วยก็จะมิดันไม้จำพวกคันยาง คันตะเคียน แต่คันตะเคียนนั้นได้หมดไปในช่วงการทำสัมปทานป่าไม้และลำห้วยจะใหญ่กว่านี้มาก

ปี พ.ศ.2523- 2524 มีคนเข้ามาทำกินมาก คนเพิ่มอย่างรวดเร็ว จากเดิมประมาณ 50 - 60 หลังคาเรือน ก็เพิ่มขึ้นเป็น 300 - 400 กว่าหลังคาเรือน

ปี พ.ศ.2524 - 2525 มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ทำให้พื้นที่บริเวณแควใหญ่ถูกน้ำท่วมไปหมด พื้นที่การเพาะปลูกลดน้อยลง เกิดการแย่งชิงที่ดินทำมาหากิน จากการอพยพเข้ามาของคนนอกพื้นที่มาถือครองที่ดิน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง

ปี พ.ศ. 2535 วัดคันมะพร้าวก็นำได้จัดตั้งให้ขึ้นทะเบียนวัดอย่างถูกต้องตามกฎหมายตามกระทรวงพุทธศาสนา สำหรับด้านศาสนานั้นบ้านแม่กระบุงนั้นนับถือศาสนาพุทธ สืบทอดความเชื่อต่อมาจากบรรพบุรุษที่มีมาช้านาน ชุมชนแม่กระบุงมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและปฏิบัติกันมาช้านานและถ่ายทอดจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย การเรียกขาน การเล่นรำโสร่ง การต่ออายุสะพาน การไหว้ดินโพธิ์ และการเชื่อผีนางไม้ มีประเพณีที่หลากหลายในแต่ละเทศกาล เป็นการระลึกถึงการประกอบพิธีกรรม การกระตุน ถึงความรัก ความสามัคคี ชุมชนก็แสดงออกโดย

ทางด้านกิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และความเป็นห่วงหวั่นกลัวว่าทุกคนวันนี้เด็กๆ ไม่ยอมพูดภาษาของตัวเอง ซึ่งเป็นภาษาแม่แล้วแต่เด็กๆ ทุกวันนี้พูดแต่ภาษาไทย

ต่อมาทางราชการจึงประกาศให้หมู่บ้านต้นมะพร้าวแยกออกจากหมู่ที่ 3 ตำบลหนองเป็ด เป็นหมู่ที่ 6 ตำบลหนองเป็ด ให้หมู่บ้านต้นมะพร้าว ต่อเรือ ห้วยตะเคียน ห้วยสำเภา ห้วยสวรรค์ หนองพุทองกลาง กาดแดง ห้วยแม่แก้ว มารวมขึ้นกับหมู่ที่ 6 ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 คือ นายหาญ กุญยกานนท์ และในปี พ.ศ. 2534 ทางราชการได้แยกหมู่ที่ 6 ตำบลหนองเป็ดเป็นตำบลแม่กระบุรีมีเขตปกครอง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหาดแดง หมู่ที่ 2 บ้านแม่กระบุรี หมู่ที่ 3 บ้านน้ำมุด หมู่ที่ 4 บ้านพุชะนี หมู่ที่ 5 บ้านปลายดินสอ หมู่ที่ 6 บ้านต้นมะพร้าว ในปี พ.ศ.2540 ได้ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กระบุรี โดยมี นายหาญ กุญยกานนท์ เป็นกำนันและประธานกรรมการบริหารส่วนตำบลคนแรก

ปี พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน เริ่มเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสัมปทานป่าไม้เพื่อสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ พบว่าเกิดปัญหาน้ำแล้งไม่พอใช้ แต่ดินน้ำยังอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะดินน้ำส่วนทางคอนท้ายของหมู่บ้าน พื้นที่ดินเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ โดยเฉพาะน้ำแล้ง ทำให้ข้าวโพดตายทั้งหมด และแล้งมาทุกๆ 2 - 3 ปี

ในอดีตชาวบ้านจะหาอาหารในป่าเพื่อรับประทาน หรือบางบ้านก็จะปลูกผักกินเองในครอบครัว โดย 1 ปีถึงจะมีโอกาสได้กินน้ำหวาน 1 ครั้ง ซึ่งจะมีคนนำใส่กระป๋องมาขายในหมู่บ้าน ส่วนเนื้อสัตว์จะทานหมูป่าเป็นหลัก หมู่ป่าที่ได้มาจากการเข้าไปล่าในป่า ในอดีตนั้นสัตว์ป่าชุมมากโดยเฉพาะกวางและหมูป่า ซึ่งจะลงมากินผักที่ปลูกไว้ถึงในบ้านช่วงกลางคืน หมู่ป่าที่ได้มาจะทำปลาร้าเพราะเก็บไว้ได้นาน ส่วนปลาที่ไม่อดสามารถหาได้ตามลำห้วย

สำหรับการตั้งบ้านเรือน กะเหรี่ยงจะเลือกอยู่ตามริมน้ำ ที่มีอากาศเย็นต้องอยู่ใกล้ลำห้วยเพราะต้องปลูกข้าวไร่ และมีการปลูกผัก การปลูกบ้านใกล้ลำห้วยเพื่อให้มีน้ำค้างมากๆ จะทำให้พืชผลเติบโตดี กะเหรี่ยงชอบเข้าไปอยู่ในหุบเขาที่เป็นที่ราบ ไม่ชอบไปอยู่ในพื้นที่ๆ มีคนพรวนดิน และปนกับคนไทย ชอบอยู่อย่างสงบไม่ยกวุ่นวายเดือดร้อน ถ้ามาอยู่ด้านนอกคนไทยตลาดชาวกะเหรี่ยงมักถูกโกง ถูกเอาเปรียบ สภาพบ้านเรือนจะปลูกโดยไม่ไผ่ ไม้เส้าไม้ หลังคามุงด้วยหญ้าคาสับยาวๆ คล้ายกระเบื้อง ฟังพามาไม้ไผ่กับหญ้าคาเป็นหลัก ไม่ปลูกบ้านโดยใช้ไม้ขนาดใหญ่เพราะในอดีตเครื่องมือเครื่องมือไม่พร้อม คนไม่แข่งขันกัน มีวิถีชีวิตอยู่กันอย่างพอเพียง ไม่แข่งขันสร้างบ้านเหมือนในปัจจุบันนี้ หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ต้องใช้ไม้แคง การที่ชุมชนรักษาป่าไว้ได้ เพราะไม่ได้ทำลายป่ามาสร้างบ้าน มีการหมุนเวียนพื้นที่เพาะปลูกและสร้างบ้านอยู่เสมอ เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้ ในปัจจุบันจะไม่เปลี่ยนพื้นที่การปลูกบ้านตามการเพาะปลูกดังเช่นในอดีต

4.1.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษา และสถานการณ์ของป่าชุมชนบ้านแม่กระบุรี ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน

สภาพพื้นที่ก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ (ก่อนปี พ.ศ.2524) ชุมชนบ้านแม่กระบุรี เป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่เรียกกันว่า “กะโหลว” และยังมีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จะเห็นได้ว่าภาษา การทำไร่ข้าวหมุนเวียน ซึ่งการทำไร่ข้าวหมุนเวียนนี้เองเป็นเหตุให้เกิดการขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยป่าไม้ กระบวนการทำไร่ข้าวหมุนเวียนเป็นการกระบวนการที่ก่อให้เกิดการพักฟื้นของป่า พื้นดิน ซึ่งเมื่อครบปีที่พักฟื้นดิน ก็จะกลับมาทำการเกษตรอีกครั้ง ในขณะที่พื้นดินได้รับการพักฟื้นนั้น พืชพรรณต่างๆ ดินไม้ ก็มีการเจริญเติบโต รวมทั้งยังคงมีวัฒนธรรมประเพณีที่สัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การทำไร่หมุนเวียนเพื่อพักฟื้นแผ่นดิน การเอารกไปฝากไว้ที่ต้นไม้มงคลของเด็กแรกเกิดทุกคน เป็นต้น นอกจากนี้ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ จึงยังมีวิถีชีวิตแบบเดิม และไม่มีการแข่งขันกัน

สภาพพื้นที่หลังจากที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ (พ.ศ. 2524 – พ.ศ.2539) เมื่อสภาพพื้นที่ถูกสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ทำให้ชุมชนที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่มานานกว่า 200 ปี กลายเป็นชุมชนที่ถูกกักน้ำ เนื่องจากอยู่บริเวณกลางป่า จึงมักถูกกล่าวหาว่ามีการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีเรื่องการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้พื้นที่ป่าเริ่มลดลงจากการนำที่ดินไปสร้างรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ชุมชนจึงสามารถทำกินในที่ดินเดิมของตนเองเท่านั้น ไม่สามารถทำไร่หมุนเวียนได้อย่างในอดีต ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางประเพณีวัฒนธรรมก็ลดลง เช่น การรำวง เป็นต้น

ศูนย์สังคมพัฒนาฯ ราชบุรี ได้เข้ารับทราบปัญหาดังกล่าวและแนวทางการทำงานร่วมกับชาวบ้าน ตั้งแต่ปี 2540 เริ่มต้นด้วยการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว วัตถุประสงค์เพื่อรวมกลุ่มชาวบ้านในชุมชน และสอนให้เขารู้จักวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ก็พบปัญหาเรื่องของที่ดินทำกินและการอยู่ร่วมกับป่า จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2543 ศูนย์สังคมพัฒนาฯ ราชบุรี ร่วมกับสภานายความแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการคทาอิลิกเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ จัดให้มีการเสวนา ประเด็น "การอยู่ร่วมกับป่าและแนวทางการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน นอกจากนี้ศูนย์สังคมพัฒนาฯ ราชบุรี ยังได้นำแกนนำเยาวชน ไปศึกษาอบรม / สัมมนาต่างๆ ที่จะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม จนทำให้เกิดแกนเยาวชนที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านเกิดของตนเอง

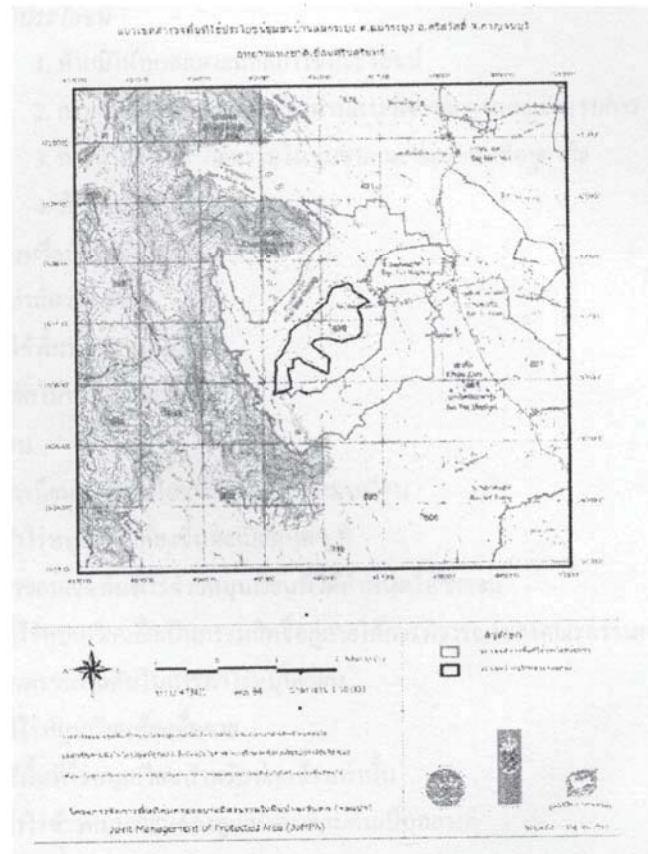
การเกิดอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ที่มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่อำเภอไทรโยค อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 957,500 ไร่ หรือ 1,532 ตารางกิโลเมตร ได้ทำให้ป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำแควใหญ่ ที่มีสภาพป่าสมบูรณ์เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีสัตว์ป่าชุกชุม และมีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง เช่น น้ำตกห้วยแม่ขมิ้น น้ำพุร้อน ถ้ำ และทะเลสาบ เปลี่ยนแปลงไปมีการบุกรุก การใช้ทรัพยากรโดยไม่หวงแหน ในปี 2544 หน่วยงานป่าไม้ที่บ้านโป่งได้เข้าไปดำเนินการกำหนดพื้นที่ระหว่างพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานป่าไม้มากขึ้น ที่สุดศูนย์สังคมพัฒนาฯ ราชบุรี จึงได้ประสานงานไปยัง มูลนิธิสืบนาคะเสถียร เข้ามาจัดทำแผนบ่งชี้ ระหว่างป่าไม้กับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านซึ่งเป็นที่พอใจในระดับหนึ่งของชุมชน ในช่วงเวลานี้เอง หน่วยงานป่าไม้ นำโดย คุณประกอบ ศรีนวล ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ ในลักษณะของมวลสัมพันธ์ กับชุมชนโดยเริ่มต้นโดยการส่งเสริมการรำวงและส่งเสริมด้านการเกษตรให้กับชุมชน

ในปี 2545 ของการทำงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้นำพื้นที่ป่าของหมู่บ้านแม่กระบุง เข้าสู่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจอมป่าที่ได้รับงบประมาณจากประเทศเดนมาร์ก และได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออย่างหลากหลาย เพื่อให้บุคคลภายนอกได้ตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้น และรวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลงานสำหรับชุมชนแม่กระบุงเอง กำลังมองเห็นว่าอนาคตของชุมชนจะเป็นอย่างไร และขณะนี้ชุมชนเองได้เตรียมตั้งรับและใช้วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี ซึ่งจะเป็นผลดีของทั้งสองฝ่าย กระบวนการในโครงการ

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจอมป่า สรุปได้ดังนี้

-เกิดข้อมูลพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชน โดยมีการสำรวจแนวเขตชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อมุ่งเน้นการดูแลให้ผืนป่าโดยรอบสามารถรักษาไว้ให้ได้ก่อน แล้วจึงหามาตรการในการฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ใช้ประโยชน์ของชุมชนอย่างเหมาะสม โดยนอกจากเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่และชุมชนได้รับทราบ และยอมรับข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าของชุมชนที่เป็นจริงในปัจจุบันแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ควบคุมขอบเขตมิให้ชุมชนแผ้วถางพื้นที่ป่าออกไปมากกว่าแนวเขตที่สำรวจไว้ ข้อมูลที่สำรวจได้จะจัดทำเป็นฐานข้อมูลบนแผนที่ภูมิประเทศและภาพถ่ายดาวเทียม Landsat มาตราส่วน 1 : 50,000 สำรวจพิกัดในระบบ UTM (WGS 84) จัดเก็บในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งเป็นระบบที่ทุกฝ่ายยอมรับในความถูกต้องทางวิชาการ จากการทำงานร่วมกันระหว่างอุทยาน

แห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และชุมชน สามารถจัดทำแผนที่แสดงแนวเขตสำรวจพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชนบ้านแม่กระบุง ดังรูปภาพต่อไปนี้

-เกิดข้อถกแถลงหรือถกเถียงการใช้ประโยชน์พื้นที่ เมื่อได้จัดทำแนวเขตแล้ว อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และชุมชน ได้ร่วมกันจัดเวทีประชุมเพื่อกำหนดข้อถกแถลงหรือถกเถียงการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยมีกระบวนการคือ จัดเวทีให้กับชุมชน เชิญผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน แกนนำ ปราชญ์ชาวบ้าน มูลนิธิสืบนาคะเสถียร อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ องค์การบริหารส่วนตำบลในท้องที่ ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นช่วยกันกำหนดกติกา และบทลงโทษ บทบาทแต่ละฝ่ายพยายามทำในหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ เช่น ถ้าในเวทีมีการเสนอกติกาที่ไม่สอดคล้องกับ พ.ร.บ. อุทยานฯ ตัวแทนอุทยานฯ ก็จะชี้แจงเรื่องข้อกฎหมายว่ามันขัดข้องอย่างไร ซึ่งในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ดำเนินการร่างกติกาในพื้นที่บ้านแม่กระบุง มีรายละเอียดดังนี้

กฎระเบียบการใช้ประโยชน์พื้นที่เขตร่อนปรนบ้านแม่กระบุง
หมวดป่าชุมชน

- การดูแลรักษา

1. มีคณะกรรมการเป็นผู้ดูแลและควบคุม
2. มีการทำแนวกันไฟ
3. มีการลาดตระเวนตรวจป่า

4. มีการปลูกป่าเสริม
5. มีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้กับป่า
6. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้ชุมชน (เด็ก-ผู้ใหญ่ นอกชุมชน)

- การใช้ประโยชน์

1. ห้ามมิให้บุคคลภายนอกมาใช้ประโยชน์
2. การใช้ประโยชน์จากป่าต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ
3. การนำมาใช้เพื่อกิจกรรมในชุมชนและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย
4. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด

หมวดป่าพิธีกรรมหรือป่าศักดิ์สิทธิ์

1. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด
2. ห้ามใช้พื้นที่ทำการเกษตร
3. ห้ามตัดไม้ทำกิจกรรมใดๆ

หมวดไร่หมุนเวียน

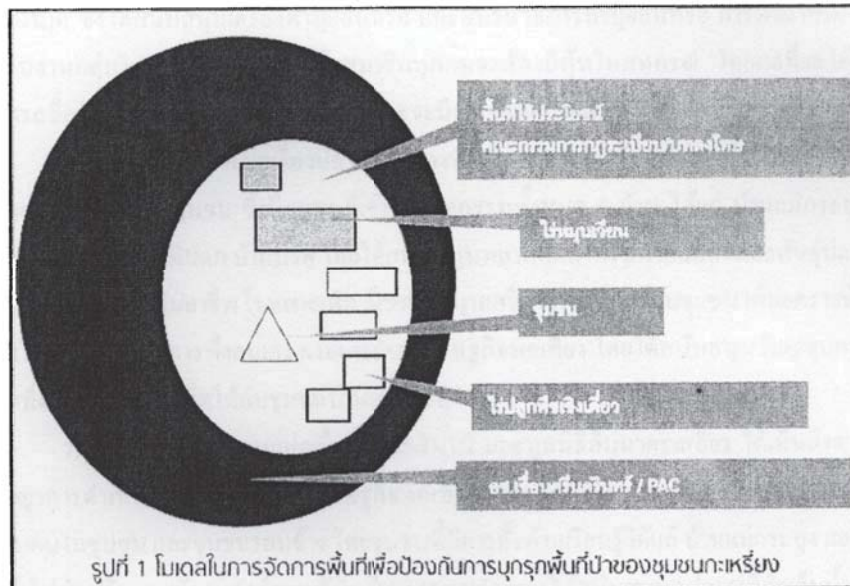
1. ขึ้นทะเบียนผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินไร่ข้าวหมุนเวียน
2. ผู้ที่ไร่หมุนเวียนต้องขึ้นทะเบียนทุกๆ ปี
3. ให้ทำขอบเขตพื้นที่ไร่ข้าวหมุนเวียนที่ได้กำหนดให้ชัดเจน
4. พื้นที่ไร่หมุนเวียนถือเป็นกรรมสิทธิ์อยู่ภายใต้การพิจารณาของคณะกรรมการป่าชุมชน
5. ไม่ไถพรวนพื้นดินในการทำไร่หมุนเวียน
6. พื้นที่ไร่หมุนเวียนห้ามซื้อขาย
7. จะใช้พื้นที่ไร่หมุนเวียนสำหรับปลูกข้าวเท่านั้น
8. ผู้ที่ไร่ข้าวหมุนเวียนต้องดูแลรักษาร่วมกันเป็นอย่างดี
9. ผู้ที่ไร่ข้าวหมุนเวียนต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
10. การดำเนินกิจกรรมอื่นๆนอกเหนือจากข้อ 1 - 9 ให้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการหมู่บ้าน

บทลงโทษ

1. ตักเตือน (ให้ลงชื่อรับทราบความผิดในบันทึกของคณะกรรมการ)
2. ปรับ 500 บาท หรือตามมูลค่าความผิด
3. นำส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย
4. ยึดของกลางเข้าชุมชนหรือมอบให้เจ้าหน้าที่ตามฐานความผิด

-เกิดพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบเขตป่าอนุรักษ์ตามข้อตกลงภายในแนวเขตสำรวจพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชน จากการที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ มูลนิธิสืบนาคะเสถียรและชุมชนได้ร่วมกันสำรวจข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในแนวเขตที่มีการสำรวจพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชนแล้ว และสามารถวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชน เพื่อป้องกันมิให้ชุมชนขยายพื้นที่ทำกินออกไป และได้ร่วมกัน กำหนดให้พื้นที่ป่าภายในพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชนที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์และไม่มีชาวบ้านใช้ประโยชน์ให้เป็น “เขตป่าอนุรักษ์ตามข้อตกลง” สามารถมีได้หลายแห่งกระจายไปตามพื้นที่ภายในพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชน ในการสำรวจและจัดทำข้อมูลใช้วิธีการเดียวกับการจัดทำแผนที่แนวเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ชุมชน โดยปัจจุบันสามารถดำเนินการจัดทำ “แผนที่แนวเขตป่าอนุรักษ์ตามข้อตกลง” ได้เกิดโมเดลในการจัดการพื้นที่เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชนกะเหรี่ยง ที่ประกอบด้วยพื้นที่ใช้ประโยชน์ตาม

คณะกรรมการกฎระเบียบ / บทลงโทษ ไร่หมุนเวียน ไร่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว อยู่บริเวณรอบชุมชน ภายใต้การดูแลของอุทยานแห่งชาติศรีนครินทร์

-ชุมชนได้รับการสนับสนุนกิจกรรมหมุนเวียนวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยโครงการได้สนับสนุนให้ชุมชนทั้ง 14 ชุมชนลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า โดยสนับสนุนกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลผลิตที่เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายของครอบครัวลง และพึ่งตนเองได้ สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยกิจกรรมหมุนเวียนวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ และมูลนิธิสืบนาคะเสถียรสนับสนุนให้แก่ชุมชนทั้ง 14 ชุมชน มี 10 กิจกรรม ดังนี้

1) โครงการเกษตร 4 ชั้น ดำเนินการสนับสนุนพันธุ์ไม้ผลให้กับบ้านดงเล็ก หมู่ที่ 7 ตำบลด่านแม่ละเมา เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าและรักษาระบบนิเวศในชุมชน เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และมีภูมิอากาศใกล้เคียงกับภาคใต้ และชุมชนมีความต้องการพันธุ์ไม้ผล ได้แก่ มังคุด ทุเรียน ลองกอง ทุเรียน เงาะ

2) โครงการหมุนเวียนอาชีพการทำน้ายาเนกประสงค์สำหรับใช้ในครัวเรือน เป็นการหมุนเวียนอาชีพเสริมให้กับชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส เพื่อเป็นการพึ่งตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้สนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ เช่น น้ำเอ็นไซน์ (หัวเชื่อมะกรด) เอ็นเจคสิบ เกือบอน น้ำค้างธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการสาธิตและได้สอนวิธีการทำน้ำเอ็นไซน์ (น้ำผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว) สอนทำน้ำค้างธรรมชาติ(น้ำขี้เถ้า) เพื่อเป็นวัตถุดิบในการทำน้ายาเนกประสงค์ในครั้งต่อไป ในปัจจุบันชุมชนสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้ผลิตเพื่อจำหน่ายภายในชุมชน

3) กิจกรรมปลูกไม้หวาน สนับสนุนพันธุ์ไม้หวานให้กับชุมชนเพื่อปลูกเป็นอาชีพเสริม และเพิ่มพื้นที่ป่าและรักษาระบบนิเวศในชุมชน ซึ่งได้สนับสนุนให้กับชุมชนจำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ บ้านแม่กระบุง บ้านดงเล็ก บ้านองหลู และบ้านน้ำพุ

4) โรงปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้ปุ๋ยเคมีกันมาก ทำให้ดินนั้นเสื่อมสภาพ ประกอบกับราคาปุ๋ยเคมีที่แพงขึ้น ทำให้เกษตรกรในชุมชนมีต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้นตามไปด้วย เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการทำการเกษตรของชุมชนจึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้ง โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ขึ้นใน 2 ชุมชน ได้แก่ บ้านแม่กระบุง และบ้านน้ำมุด ซึ่งได้สนับสนุนเครื่องทำปุ๋ยอินทรีย์ และอบรมวิธีการทำปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพ จึงได้ดำเนินงานกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องมีหุ้นในสหกรณ์ โดยผลที่จะได้รับคือสมาชิกสามารถซื้อปุ๋ยได้ถูกกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก และจะมีการปันผลในแต่ละปี

5) หนุนเสริมอาชีพ บ่อเลี้ยงปลาพลาสติก เพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเป็นแหล่งโปรตีนที่หาง่ายใกล้บ้านให้กับชุมชน ซึ่งมีชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 5 บ้าน ได้แก่ บ้านแม่กระบุง บ้านดงเล็ก บ้านด้นมะพร้าว บ้านดินดก บ้านน้ำพุ โดยได้สนับสนุนพลาสติกสำหรับทำบ่อปลา และพันธุ์ปลา

6) หนุนเสริมอาชีพ โรงเพาะเห็ด เป็นการหนุนเสริมอาชีพให้กับชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส เพื่อเป็นการพึ่งตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้สนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ ได้แก่ โรงเพาะเห็ด และก้อนเชื้อเห็ดให้กับชุมชนบ้านแม่กระบุง

7) บ้านเรียนรู้ อุทยานแห่งเขื่อนศรีนครินทร์ และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้เห็นถึงความสำคัญของปรัชญาการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และได้พิจารณาชุมชน ที่พร้อมที่จะเป็นแห่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน และชุมชนรอบข้าง โดยชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรียนรู้ได้แก่ บ้านแม่กระบุง และบ้านน้ำพุ ซึ่งได้เข้าไปส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ ในด้านการเกษตร และได้สนับสนุนอุปกรณ์ที่กักเก็บน้ำ

8) ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ กลกิจกรรมธรรมชาติ หมายถึง การทำการเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด แต่จะให้ความสำคัญของดินเป็นอันดับแรก โดยการปรับปรุงดินให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมในการเพาะปลูกเหมือนดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เป็นการทำการเกษตรที่นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อม ไม่เป็นอันตรายต่อการเกษตร และผู้บริโภค ซึ่งทางมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ได้เห็นถึงความสำคัญด้านดังกล่าว จึงได้จัดตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติขึ้นที่หมู่บ้านแม่กระบุง เพื่อที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และบุคคลภายนอก โดยได้สนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ภายในศูนย์

9) กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี ได้มีการส่งเสริมวัฒนธรรมการแสดงรำวงของชุมชน โดยได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำวงที่กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน ซึ่งได้มีการรวมกลุ่มกันของเยาวชน เพื่อฝึกซ้อมจนสามารถไปทำการแสดงในที่ต่างๆ ได้เป็นการสร้างความภูมิใจให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีประดู่หลง การไหว้สะพาน การทอดผ้าป่าลอยน้ำ การบูชาเจดีย์ไฟ การสะเดาะเคราะห์บูชาไฟ (เอ้าะเคียง) เป็นต้น

10) กิจกรรมศึกษาฐาน ได้แก่ การศึกษาฐานเรื่องการปลูกผักหวานป่าที่อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี การ ศึกษาฐานการแก้ไขปัญหาล้างป่า ณ อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และการศึกษาฐานการแก้ไขปัญหาล้างคอกกับป่า ณ หน่วยงานอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำพะโค๊ะ อ.พะโค๊ะ จ.ชุมพร

นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์ แกนนำชุมชน และผู้นำในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไว้ไว้สำหรับใช้ประโยชน์ในพื้นที่ซึ่งมีการดูแลอย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตามโครงการดังกล่าวมีชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทราบกระบวนการดำเนินงานและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จึงไม่ได้ทำให้

ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้านดีขึ้น สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านแม่กระบุงคิดว่า หากเขายังมีวิถีชุมชนเหมือนเดิมจะสามารถรักษาป่าให้คงอยู่ต่อไปได้ เช่น การทำไร่หมุนเวียนเป็นการช่วยพักดิน ลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในพื้นที่ และยังช่วยให้พืชเจริญเติบโตและให้ผลผลิตที่ดี

4.2 วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา เพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชนบ้านแม่กระบุง ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

4.2.1 การทำบุญข้าวใหม่ จะทำในช่วงเดือนมกราคม โดยเลือกมา 1 วันในการขอขมาและขอบคุณแม่โพสพที่ช่วยให้ได้ผลผลิตที่ดีสำหรับการเลี้ยงชีพในแต่ละฤดูกาลขึ้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ในการทำบุญกินข้าวใหม่

- นำหม้อข้าว มีด ขวาน จอบ เสียม เคียว หินลับมีด เตา มากองรวมกันไว้ที่เชิงเพื่อเป็นการทำบุญ และ เป็นการขอขอบคุณอุปกรณ์ทุกชิ้น ที่ช่วยให้ชาวบ้านมีข้าวกิน
- เตรียมอาหารที่ใช้ในพิธีทำบุญกินข้าวใหม่ แกงบวชมันเผือก มีส่วนผสมดังนี้ เผือก มัน กุ้ง หอย ปู ปลา

ส่วนประกอบของแกงบวชมันเผือก แต่ละอย่างมีความหมาย ดังนี้ มันกับเผือก เป็นของคู่กับข้าว ถ้ามีข้าวก็จะต้องมีเผือก เพราะเป็นของคู่กัน กุ้ง หอย ปู ปลา

- ขั้นตอนการกินข้าวใหม่ ขั้นตอนแรก นิมนต์พระมาที่บ้าน เพื่อทำบุญให้แม่โพสพ ขั้นตอนที่สอง นำอุปกรณ์ที่กล่าวมาวางเรียงกัน และนำข้าวใหม่ที่ผสมกับแกงบวชมันเผือก มาขึ้นวางไว้ที่อุปกรณ์แต่ละชิ้น เนื่องจากเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่นำอาหารมาให้เครื่องมือกิน (ถือว่าเป็นเครื่องเล่นไหว้อุปกรณ์) ที่ทำให้ชาวบ้านทำมาหากินได้ ขั้นตอนที่สาม เจ้าของบ้านเชิญชวนญาติพี่น้องมาร่วมกันรับประทานอาหารเพื่อเป็นการขอบคุณในการที่มาช่วยเหลือเกี่ยวกับข้าว (ชาวบ้านก็ทำกันภายในครอบครัว เพื่อเป็นการประหยัด)

4.2.2 เขาวงกตและก่อกองไฟ เกิดจากความเชื่อที่ว่าทำแล้วจะดีกับตนเองและครอบครัว ต้องทำติดกัน 3 ปี แล้วจึงวันไปอีก 10 ปี ค่อยกลับมาทำใหม่เหมือนเดิม มักทำในเดือนมีนาคม เป็นการนำไม้มาวางก่อกองไฟเพื่อสุ่มไฟให้กับพระพุทธรูปเหมือนเช่นในอดีต

4.2.3 ประเพณีสงกรานต์

ชาวกระเหรี่ยงจะหยุดงานและมาทำบุญช่วงสงกรานต์ ในช่วงเดือนเมษายน เริ่มต้นจากการที่พระสงฆ์สงฆ์สงฆ์รูป ชาวบ้านสงฆ์สงฆ์ ขอพรจากญาติผู้ใหญ่ วันรุ่งขึ้นไปวัดเพื่อค้ำต้นไม้ ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลรักษาต้นไม้ จัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ในช่วงงานบุญสงกรานต์ พิธีค้ำโพธิ์ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ในหมู่บ้าน กิ่งไหนที่อ่อนแอ ชาวบ้านก็นำไม้ไผ่ไปค้ำเป็นการช่วยพยุงต้นไม้โพธิ์เสมือนเป็นการปกป้องต้นไม้ใหญ่ด้วยไม้ไผ่ที่สนับสนุนรอบต้นไม้ ชาวบ้านเชื่อกันว่า คนที่นำไม้ไปค้ำ จะแข็งแรงเหมือนไม้ค้ำ หากเมื่อใดคนอ่อนแอลงก็จะมีคนที่แข็งแรงกว่ามาช่วยเหลือ เมื่อนำไม้ไปค้ำเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำกระบอกไม้มาใส่ น้ำ แล้ววางไว้โคนต้นไม้โพธิ์เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตของคนร่มเย็น และนำดอกไม้กับเทียนปักไว้ที่โคนต้นไม้เพื่อสักการบูชา เมื่อเสร็จพิธี ชาวบ้านจะเทน้ำในกระบอกลงโคนต้นไม้โพธิ์และทาขี้ผึ้งลง มีการไหว้สะพานสำหรับทางเดินไปวัด ค่อยด้วยการเล่นส่บ้าที่มีเพียงปีละครั้ง

รูปภาพกิจกรรมในวันสงกรานต์ของชาวกะเหรี่ยง

ที่มา : www.ubmthai.com

4.2.4 การไหว้สะพานหรือไหว้คันโพธิ์

ความเชื่อของบรรพชนที่สืบทอดการมาจนมาสู่วันนี้การไหว้สะพานหรือไหว้คันโพธิ์ก็คือการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง หรือการไหว้สะพานก็คือการสะเดาะเคราะห์เหมือนกัน ซึ่งถ้ายังดีก็ควรปล่อยเต่าหรือปลาในวันนี้ เพราะปล่อยเต่าหรือปลาหรือสัตว์ในวันนี้จะได้ครบ ถ้าเราปล่อยสัตว์เช่นเต่าก็จะถือว่าเป็นการปล่อยอายุให้กับเรา

ประวัติของการไหว้คันโพธิ์ หรือเราจะเรียกว่าการค้าคันโพธิ์ก็ได้มีคำบอกเล่าของผู้เฒ่าคนแก่ว่าในสมัยก่อนนั้นทุกคนอาจจะมีความเชื่อเกี่ยวกับหมอดูอยู่ มีผู้ชายคนหนึ่งไปหาหมอดูและหมอดูก็ได้ทักว่าคุณมีอายุไม่เกิน 3 วันนี้พอผู้ชายคนนี้ได้ฟังดังนั้นก็หมดกำลังใจแก่ก็เดินไป ในช่วงที่เดินมานั้นก็ได้ผ่านมาทางคันโพธิ์พอดีก็เห็นว่าคันโพธิ์กิ่งหนึ่งจะหักลงสู่ทางคนที่เดินนั้นก็เลยคิดในใจว่าถ้าไม่เอาไม้ค้ำไว้ที่คันโพธิ์นั้นจะหักลงมาแน่ก็เลยตัดสินใจไปตัดคันไม้มาคันหนึ่งแล้วไปค้ำไว้เพื่อไม่ให้คันโพธิ์นั้นตกลงมา พอเขาเดินไปก็เห็นแอ่งน้ำใกล้จะแห้งแต่ก็มีลูกปลาหลายตัวใกล้จะตาย เขาก็เลยจับลูกปลานั้นไปปล่อย และเมื่อถึงลำห้วยเขาเห็นว่าเอาไม้ไปพาดไว้เวลาคนข้ามไปข้ามมาก็จะไม่ลำบาก ก็เลยคิดไม้มาทอดเป็นสะพานและก็เดินกลับบ้านก็ครบ 3 วันที่เขาจะต้องตาย จึงรอว่าจะต้องตายแน่ แต่ผ่านพ้น 3 วันแล้วแต่ก็ไม่ตายเขาก็กลับไปหาหมอดูหมอดูก็แปลกใจว่าทำไมผู้ชายคนนี้ถึงไม่ตาย เขาก็เล่าให้หมอดูฟังทุกคนที่ได้ฟังก็เชื่อว่า 3 อย่างที่ผู้ชายคนนี้ทำลงไปนั้นเป็นการสะเดาะเคราะห์การปล่อยอายุคนกะเหรี่ยงก็เลยสืบทอดมาจนทุกวันนี้

4.2.5 การเรียกขวัญ

เป็นประเพณีในเดือน 9 พ่อแม่เอาตะกร้าใส่สิ่งของต่างๆ เช่น เสื้อ ผ้านุ่ง ผ้าโพกหัวของแม่บ้าน ซึ่งเป็นของใหม่ ไก่ เหล้า ข้าวเหนียวต้ม เป็นคัน ไปวางไว้ที่หัวบันไดข้างหนึ่ง มือหนึ่งจับไก่ 2 ตัว เป็นไก่ตัวผู้กับตัวเมีย ไว้ให้อยู่หนึ่งๆ อีกมือข้างหนึ่งใช้ไม้คนหม้อข้าวเคาะหัวบันได พร้อมทั้งสวดมนต์ เมื่อเสร็จแล้วก็ไปอีกหัวหนึ่งบันได จากนั้นยกตะกร้าเข้า

มาไปในบ้าน เคาและสวคมนตรีตรงด้านหัวนอนของพ่อบ้านและแม่บ้าน สวคเสร็จก็ฆ่าไก่เอามาลวก ถอนขนออกแล้ว เอาไปย่างไฟให้หอมเพื่อนำไปทำกับข้าว เมื่อทำกับข้าวเสร็จก็จัดอาหารลงบนขัน โศก อาหารมีข้าว กับข้าว ข้าวปึก ข้าว เหนียวคัมที่แกะออกแล้ว และเหล้า 1 ถ้วย จากนั้นเอาเส้นฝ้ายที่มีความยาวประมาณ 14 - 15 นิ้ว มาวางพาดบนขันโศกให้ ถูกข้าวแกงและขนม เส้นฝ้ายนี้มีจำนวนเท่าสมาชิกของครอบครัว จากนั้น พ่อบ้านทำพิธีด้วยการเอาไม้คนหม้อข้าวเคาะ ขันโศก แล้วสวคมนตรีเรียกขวัญมากินอาหาร พอสวคเสร็จ พ่อบ้านหรือแม่บ้านเอาค้ำขวัญผูกข้อมือลูกทุกคน จากลูก คนเล็กไปยังลูกคนโต พร้อมทั้งสวคมนตรีเรียกขวัญให้อยู่กับตัว เมื่อผูกเสร็จพ่อบ้านกับแม่บ้านจะผลัดกันผูกมือแก่กัน และกัน พร้อมทั้งสวคมนตรีให้แก่กัน จากนั้นพ่อบ้านจะยกถ้วยเหล้าขึ้นจบเพลงไปพ่อก็เป็นพิธี แล้วสวคมนตรีให้ดื่มมา คืมสุราด้วยนั้น และขอให้ปกป้องดูแลรักษาโรคภัยให้แก่สมาชิกในครอบครัว ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลการทำมาหา กินสะดวก ปลูกพืชได้ผลดี พอสวคเสร็จทุกคนก็ดื่มเหล้าด้วยกัน และกินข้าวในโศกร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี พอตก กลางคืน จะมีการดื่มเหล้าและร้องเพลงกัน การร้องและการดื่มนี้จะต้องวนเวียนไปจนครบทุกบ้านกล่าวแต่คำอันเป็น มงคลแก่ชีวิต

4.2.6 ทำบุญกระยาสารท ในช่วงเดือน 10 เพื่อทำบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว มีการทำเรือไม้ โดยจะทำกันในเดือน 10 ทำบุญสารทจะต้องใช้เรือไม้ ในการประกอบพิธีเรือนั้นจะประกอบไปด้วยดอกไม้ 1000 ดอก เทียน 1000 เล่ม สนุลา(ธง) 1000 ยาสูป 1000 หมากพลู 1000 (กะหม่องทอง = เรือ 1000 ทุกอย่างที่อยู่ในเรือจะต้องครบ 1000) ถ้าไหว้ จะต้องไหว้ 5 อย่าง คือ นั่งคุกเข่า พับเพียบ นั่งยองๆ ขึ้น และเดินไหว้ จะต้องท่องอิติปิโส 5 รอบ เรือได้มาจากถ้ำ เปรียบเสมือนสิ่งที่ชาวบ้านเคารพสักการะ

4.2.7 ทำบุญอุฐิน ในช่วงเดือน 11 เป็นการสร้างเรือขึ้นมาเพื่อปล่อยสิ่งชั่วร้าย สิ่งไม่ดีออกไป ทำให้ชีวิตดีขึ้น

4.2.8 การเกิด

เมื่อทารกเกิดสาธกที่คัดออกไปแล้วก็จะบรรจุลงกระบอกไม้ไผ่ปิดฝาด้วยเศษผ้า แล้วนำไปผูกไว้ตามคันไม้ ในป่ารอบหมู่บ้าน คันไม้คันนั้นเรียกชื่อว่า “เคปอหู่” แปลว่าคันสาธก และคันไม้คันนี้จะห้ามตัดโดยเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าขวัญของทารกจะอาศัยอยู่ที่นั่น หากตัดทิ้งจะทำให้ขวัญของทารกหนีไปและทำให้ทารกล้มป่วยลง หากว่าผู้ใดผู้หนึ่งตัด คันไม้คันนี้โดยเจตนาหรือไม่เจตนา จะต้องถูกปรับด้วยไก่หนึ่งตัว พ่อแม่ก็นำไก่ตัวนี้ไปทำพิธีเรียกขวัญทารกกลับคืนมา

วันที่ไปผูกสายทารกติดกับคันไม้นั้นเพื่อนบ้านทุกคนจะไม่ออกไปทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นข้อห้าม เรียกข้อห้ามนี้ ว่า “คี่คาเบล” เป็นกฎหมายประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เมื่อถึงเวลาข้าวสาธกหลุดออกไปผู้เป็นพ่อก็จะไปทำพิธี ผูกมือเรียกขวัญทารก โดยไปทำพิธีที่ได้คันไม้ที่ผูกติดสายทารกคันนั้น เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ที่บ้าน เรียกพิธีผูกขวัญนี้ว่า “กัเบลจือ” คือ พิธีผูกขวัญครั้งแรกของบุคคลผู้ที่เกิดมาลืมตาอยู่บนโลก คนกะเหรี่ยงเชื่อว่าขวัญของคนมีอยู่ 37 ขวัญที่ อยู่ในรูปของสัตว์ชนิดต่างๆ การผูกขวัญครั้งแรกของทารกนี้ก็จะทำให้ทารกได้รับขวัญที่ 37 ขวัญนี้ โดยครบถ้วน ซึ่ง ได้แก่ 1.ขวัญหัวใจ 2.ขวัญมือซ้าย 3.ขวัญมือขวา 4.ขวัญเท้าซ้าย 5.ขวัญเท้าขวา 6.ขวัญหอย 7.ขวัญปู 8.ขวัญปลา 9.ขวัญ เขียด 10.ขวัญเข้ 11.ขวัญจิ้งหรีด 12.ขวัญคึกแคน 13.ขวัญตุ๊กแก 14.ขวัญแมงมุม 15.ขวัญนก 16.ขวัญหนู 17.ขวัญชะนี 18.ขวัญหมูป่า 19.ขวัญไก่ป่า 20.ขวัญแก้ง 21.ขวัญกวาง 22.ขวัญสิงห์ 23.ขวัญเสือ 24.ขวัญช้าง 25.ขวัญข้าว 26.ขวัญงู 27. ขวัญคูน 28.ขวัญเม่น 29.ขวัญเลียงผา 30.ขวัญแรด 31.ขวัญเต่า 32.ขวัญตะกวด 33.ขวัญกิ้ง 34.ขวัญอีเห็น 35.ขวัญกระทิง 36.ขวัญค่อ และ 37.ขวัญนกแก้วนกแก้ง

4.2.9 การบวชป่า

แบบที่ 1 การบวชป่าของกะเหรี่ยงที่เป็นนัับถือศาสนาพุทธ เขาใช้ผ้าจีวรในการบวชป่าซึ่งของชาวกะเหรี่ยงที่ ทำใน 1 ปี ทั้งกะเหรี่ยงพุทธ และกะเหรี่ยงคริสต์ ในแต่ละปีจะมีการบวชป่า ในการบวชป่านั้นทั้ง 2 แบบ เพื่อหวังอนุรักษ์ ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ไม่การตัดไม้ทำลายป่า เพื่อให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย และป่าดำรงคงมั่นเพื่อให้ลูกหลานได้ดู

ในวันข้างหน้า ใน 1 ปี มีการบวชป่าประมาณในหมู่บ้าน และการบวชป่าของศาสนาพุทธนั้นมีการนิมนต์พระเจ้าไปสวด เพื่อเป็นสิริมงคล และชาวบ้านให้คำปฏิญาณต่อพระ คือบ่่าว่า ในเขตบริเวณที่มีการบวชป่านั้นจะไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าสัตว์ เพื่อต้องการยับยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามมิให้คนตัดไม้ทำลายป่า เพราะคนไทยเป็นชาวพุทธที่นับถือพระ ซึ่งต้นไม้ต้นไม้ที่ผ่านการบวชแล้ว ชาวบ้านจะไม่ตัดเด็ดขาด

พิธีการบวชต้นไม้ เริ่มมีมาในช่วงปี 2540 จะทำการสำรวจต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่และเกรงว่าน่าจะถูกลักลอบตัด ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพญาไม้ จากนั้นชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดเตรียมเครื่องเช่นสังเวจเจ้าป่าเจ้าเขา เครื่องสังเวจจะประกอบด้วย ข้าวเหนียวสุก 1 ปั้น กล้วยสุก 1 ลูก หมากคำ พลุใบ ผ้าเหลืองตามจำนวนต้นไม้ ด้านสายสิญจน์ บาตรน้ำมัน และน้ำมันส้มป่อย จากนั้นก็สร้างศาลเพียงตาสำหรับอัญเชิญรุกขเทวดามาคอยปกป้องรักษาต้นไม้ แล้วทำพิธีไหว้แม่พระธรณี ใช้หมากพลุตามธรรมเนียมทางเหนือ สำหรับการบวชต้นไม้ จะมีผ้าเหลือง (ชุดแล้วแต่ว่าจะบวชต้นไม้กี่ต้น) ด้ายสายสิญจน์ บาตรน้ำมันและส้มป่อยจากนั้นโยนด้ายสายสิญจน์ไปตามต้นไม้ในบริเวณป่า แล้วโยนมายังสถานที่ทำพิธี ซึ่งจะมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธานมีพระสงฆ์และอาจารย์ (หมอเวทมนตร์) ทำพิธีเชิญเทวดารักษ์ผีป่าผีเขา ทำพิธีเช่นสังเวจเทพารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขา ให้รับรู้และให้มาอยู่ในป่าไม้ ดูแลต้นไม้ หากมีผู้ใดมาตัดไม้ ทำลายป่าขอให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องของหมอเวทมนตร์ที่จะนำมากล่าวเมื่อเสร็จพิธีเช่นสังเวจแล้ว ก็เป็นพิธีสงฆ์ เริ่มจากไหว้พระรัตนตรัย สมาทานศีลอาราธนาพระปริตรพระสงฆ์เจิมต้นไม้ เสร็จแล้วพระสงฆ์ จะห่มผ้าเหลืองให้ต้นไม้ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา จากนั้นประพรมน้ำพระพุทธมนต์ตามต้นไม้ที่บวชไว้ เป็นเสร็จพิธี

4.2.10 ภาษาพูด

ลักษณะเด่นๆ ของภาษากะเหรี่ยงที่แตกต่างจากภาษาไทย ได้แก่ โครงสร้างพยางค์ เสียงพยัญชนะ และเสียงสระ รวมทั้งเสียงวรรณยุกต์ซึ่งในบางถิ่นจะมีลักษณะน้ำเสียงเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย มักจะไม่มีพยัญชนะสะกด หรืออาจมีพยัญชนะสะกดบ้าง แต่ก็เป็นจำนวนน้อยมาก ด้วยเหตุนี้เมื่อคนกะเหรี่ยงเรียนพูดภาษาไทย จะพบว่ามีปัญหาในการออกเสียงและการได้ยินพยัญชนะสะกดของภาษาไทย เช่นคำว่า “กัก กัด กับ” เป็นต้น

4.2.11 การแต่งกาย

ผู้ชายจะนิยมใส่ชุดเสื้อคอสีแดง ใส่กางเกงทรงกระบอก โดยเสื้อสีแดงของชายกะเหรี่ยงเป็นเสื้อทรงกระสอบคอเสื้อรูปตัววี ตรงชายคอเสื้อจะติดพู่ห้อยลงมา สมัยก่อนเสื้อแดงของชายโสดจะมีพู่ห้อยยาวลงมาเลยชายเสื้อ ส่วนเสื้อแดงของชายที่แต่งงานแล้วจะติดพู่ห้อยลงมาเสมอชายเสื้อ เพราะชายที่แต่งงานแล้วต้องทำงานมากขึ้น การที่ใส่เสื้อที่มีพู่ยาวจะทำให้รุงรัง ไม่สะดวกในการทำงาน นอกจากนี้แล้วผู้ชายกะเหรี่ยงจะใช้ผ้าโพกศีรษะซึ่งมีลวดลายปักสีแดง และมีถุงย่ามซึ่งจะออกสีแดงเช่นเดียวกัน ย่ามนี้นี้จะต้องมีลายที่ปักถุง เพราะเชื่อกันว่าสามารถป้องกันผีไม่ให้ทำร้ายได้

ผู้หญิงที่เป็นโสดจะใส่ชุดเสื้อทรงกระบอก ผ้านี้ทอเองด้วยมือ มีทั้งสีขาวและสีแดง ชุดขาวนี้เรียกว่า “เซ้ว้า” ผู้หญิงจะใส่ตั้งแต่เด็กจนถึงวันแต่งงานถึงจะเปลี่ยน การใส่ชุดขาวเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ สาวโสดจะมีผ้าโพกศีรษะเพื่อ

กันแดดในหน้าฤดูร้อน ให้ความอบอุ่นในหน้าฤดูหนาวและเพื่อป้องกันไม่ให้ผสมสกปรกเร็วจนเกินไป ในวันแต่งงาน หญิงสาวจะเหรียญจะมีผู้ใหญ่วัยช่วยเปลี่ยนชุดขาวเป็นชุดสำหรับหญิงที่แต่งงานแล้ว เจ้าสาวจะต้องมอบชุดขาวนั้นให้คนอื่นทั้งหมดเพราะไม่ต้องใช้แล้ว ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่ชุดเป็น 2 ส่วนคือผ้าชั้นสีแดงและใส่เสื้อคอสีดำ บนเสื้อจะมีการประดับด้วยลูกเดือยหรือปักด้วยด้ายหลากสีในลวดลายชนิดต่างๆ ซึ่งแต่ละชนิดจะเลียนแบบจากธรรมชาติที่เห็นอยู่รอบตัว เช่น นำเม็ดลูกเดือยมาเรียงกัน 2 เม็ด หมายถึงรอยรอยเท้าสุนัข หรือการปักไขว้ด้วยด้ายสีแดงเป็นรัศมี หมายถึงพระอาทิตย์ เป็นต้น เสื้อดังกล่าวเป็นรูปทรงกระสอบ ตัวสั้นเลเยอ คอเสื้อเป็นรูปตัววี แขนในตัว สั้นเลเยอ ปลายแขนสั้น เสื้อนี้เรียกว่า “เซ่ ซู” และจะสวมผ้าชั้น ทั้งเสื้อและผ้าชั้นเป็นเครื่องหมายแสดงว่ามีเจ้าของแล้ว จะไม่มีชายอื่นมาเกี่ยวข้องกับอีก สาวโสดจะใส่ชุดของหญิงที่แต่งงานแล้วไม่ได้ เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ไม่ได้แต่งงาน หรือมีลูกโดยยังไม่ได้แต่งงาน หรืออาจทำให้เป็นบ้าไปเลยก็ได้ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วก็จะกลับไปสวมใส่ชุดขาวอีกไม่ได้ เพราะเป็นการดูถูกความบริสุทธิ์ของหญิงสาว เสื้อของหญิงที่แต่งงานแล้ว จะต้องมียาลปัก เพราะถ้าไม่มีเชื่อว่าจะทำให้ไม่มีลูก กะเหรี่ยงมีทั้งนับถือผี นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์

4.2.12 การเล่นรำวง

รำวงเป็นชื่อการแสดงที่มาจากเสียงกระทบของไม้ไผ่คัง โคว์ โคว์ มีการรำประกอบการร้องเพลงกะเหรี่ยง โดยมีเครื่องกำกับจังหวะเฉพาะ คือ ว่าเหล่เคาะและกลองตะโพน รำวงสันนิษฐานว่าน่าจะมีการสืบทอดมานานกว่า 200 ปี ที่มาของการแสดงสันนิษฐานมาจากประกอบพิธีกรรมและพัฒนาจากการเล่านิทาน ในอดีตนิยมแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมาเป็นการนำคติความเชื่อในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงมาสอดแทรกกับการแสดง มีการเล่าเรื่องราวกลุ่มชนตลอดจนเรื่องราวของความรักของหนุ่มสาว รำวงมักแสดงในบริเวณที่เป็นลานกว้าง ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิงจำนวนไม่น้อยกว่า 12 คน การแต่งกายของผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ผ้าเช็ดหน้าสีขาว ดอกไม้ และคบไฟ บทร้องเป็นภาษากะเหรี่ยงและภาษาพม่า

ลักษณะของการแสดงรำวงพบว่ามีโครงสร้างหลักในการแสดงมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ทำเตรียม 2) การรำเพลงไหว้ครู 3) การรำเข้าเพลง การปฏิบัติทำรำเน้นการรำให้สอดคล้องถูกต้องกับจังหวะของบทเพลง และเน้นความพร้อมเพรียง ลักษณะทำรำมี 5 ลักษณะคือ 1) ทำรำหลักที่สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากทำรำเดิม 2) ทำรำที่เลียนแบบจากธรรมชาติ 3) ทำรำที่ได้มาจากการดัดแปลงทำรำอื่น 4) ทำรำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ 5) ทำรำที่มาจากทำรำพื้นฐาน ทำรำเอกลักษณ์ ได้แก่ การม้วนและสะบัดมือตั้งวง โดยเป็นการวาดแขนพร้อมกับใช้ฝ่ามือวาดเป็นวงกว้าง ก่อนที่จะมีการหักข้อมือและกดนิ้วกลางเข้าหาหน้าหัวแม่มือเพียงเล็กน้อย โดยนิ้วไม่จรดกันแล้วสะบัดข้อมือตั้งวง ทำรำหลัก ได้แก่ ทำเหยียดมือ ทำสะบัดมือตั้งวง ทำม้วนมือ ทำปรบมือ และการย่ำเท้า นอกจากนี้ยังพบว่าการนั่งที่เป็นลักษณะเด่นของการแสดงทั้งหมดคือ การนั่งของๆ ลักษณะการรำที่เป็นลักษณะเด่นซึ่งเฉพาะมี 1 กระบวนท่า คือ กระบวนท่าม้วนสะบัดข้อมือตั้งวงและปรบมือ โครงสร้างหลักของกระบวนท่ารำปรากฏในกระบวนท่าอื่นทั้งหมดเริ่มต้นด้วยการรำในกระบวนท่าม้วนและสะบัดข้อมือตั้งวงจากนั้นจึงเป็นการรำในกระบวนท่าเฉพาะและในตอนท้ายของจังหวะจบด้วยกระบวนท่าปรบมือ

การแสดงรำวง

ที่มา : www.oknation.net

- 4.2.13 การยกฉัตร จะมีการยกฉัตรและปักธงไว้ที่บ้าน เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยคุ้มครองตนเอง
- 4.2.14 ทำบุญน้ำมัน 5 อย่าง เช่น น้ำมันพืช น้ำมันติเซล น้ำมันเบนซิน น้ำมันมะพร้าว น้ำมันมะกอก (ใช้น้ำมันอะไรก็ได้) ทำในช่วงเดือน 6
- 4.2.15 ทำบุญผ้าขาว ทำในเดือน 7 ของทุกปี เพื่อทำบุญอาหารการกิน ทำให้แม่ผู้มีผ้านุ่งและพระมีอาหารฉัน ชาวบ้านจะนำสิ่งของและอาหารไปทำบุญที่วัดเพราะช่วงนั้นพระจะไม่มียาอาหาร
- 4.2.16 ทำบุญสลักกะพรรค์เดือน 9 คือ จะต้องตัดไม้ที่มีกิ่งก้านเยอะๆ ไปปักไว้ที่หน้าศาลาวัด และให้ชาวบ้านนำของกินของใช้มาแขวนไว้
- 4.2.17 ทำบุญมีโองสรู (เบอยาฮู) จะเป็นประเพณีคล้ายๆกับการสะเดาะเคราะห์ประจำปี จะมีของที่ใช้ในพิธี ก็คือ มีน้ำมันพืช ข้าวเหนียว ถั่วลิสง กระเทียม น้ำตาลทราย จิง แล้วนำของทั้งหมดไปถวายที่วัด แล้วกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และเจ้ากรรมนายเวร
- 4.2.18 อุปตัง (อุปเตียว) โดยจะต้องมีการตัดกิ่งไม้มามัดรวมกันให้มีขนาด 3 โอบ หรือ 5 โอบ ในที่นี้หมายถึงไม้ที่ตัดจะต้องนำมามัดรวมกันให้มีขนาด 3 คนโอบ หรือ 5 คนโอบ แล้วมากรองรวมกัน หลังจากนั้นมีการกล่าวคำถวายและประเคนให้กับพระสงฆ์ แล้วจึงจุดไฟเผา
- 4.2.19 ทำบุญเจดีย์ จะต้องมีการฉลองสักการะทุกเดือน 4 เจดีย์เปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งในเจดีย์นั้นจะมีลูกนิมิตตั้งอยู่ภายในเจดีย์ เพื่อให้ชาวบ้านไปเคารพสักการะลูกนิมิตนี้เปรียบเสมือนหัวใจที่จะต้องบรรจุอยู่ในเจดีย์ ซึ่งขาดไม่ได้
- 4.2.20 การไหว้ศาลพุมพู่ เป็นศาลที่ชาวบ้านเคารพสักการะ เป็นศาลที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเวลาจะไปทำไร่ทำนา ให้ผลผลิตที่ดีไปบนบานศาลกล่าว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีเมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการจึงมีการแก้บนที่ศาลประจำทุกปี
- 4.2.21 ไหว้เสาหงส์ มีไว้เพื่อรักษาหมู่บ้าน เสาหงส์เปรียบเสมือนเสาหลักของหมู่บ้าน จะทำพร้อมกับพิธีไหว้ตันโพธิ์ จะไปสักการะในตอนสงกรานต์ ในการตั้งเสาหงส์นั้นจะต้องมีการเลือกทำเลโดยพระภิกษุสงฆ์ จากการนั่งสมาธิเสี่ยงทาย ขอรหัสฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพยดา เมื่อเลือกทำเลได้แล้วก็มีการพรมน้ำมันเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากนั้นก็ขุดหลุมตั้งเสาหงส์ โดยใช้เสาที่เป็นไม้แก่น
- 4.2.22 พิธีกรรมการทำข้าวไร่ ขั้นแรกจะต้องมีการหว่านข้าว เพื่อทำข้าวไร่ ในการหว่านจะมีพิธีกรรม โดยพิธีกรรมนี้เรียกว่า การขอพื้นที่ป่าทำข้าว โดยการตัดไม้ยาว 1 วา นำไปเคาะพื้นที่ดินที่จะทำไร่ทุก 4 ทิศ โดยเริ่มจากทิศตะวันออก คก เหนือ ได้ โดยการเคาะจะต้องมีการอธิษฐานต่อพระแม่ธรณี เทพยาดา เจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขออนุญาตการใช้ที่ดินในการปลูกข้าว หลังจากนั้นก็นำไม้แก่นมาวัดคืบ ถ้าไม้ยาวกว่าคืบ แสดงว่าสามารถประกอบอาชีพครั้งนี้ได้ แต่ถ้าวัดคืบแล้วไม้สั้นกว่าคืบ แสดงว่าไม่สามารถประกอบอาชีพครั้งนี้ได้ จากคำบอกเล่าปรากฏว่าไม้ที่นำไปเคาะหลังจากที่นำไปวัดแล้วจะสั้นกว่าคืบ อีก 1 ความเชื่อของชาวบ้าน คือ ถ้าวันไหนที่จะขอพื้นที่ทำกิน มีนกกกระสาร้องทัก ชาวบ้านคิดว่าวันนั้นไม่ได้ที่ทำกิน เพราะเชื่อว่าฤกษ์ไม่ดี เทพยาดาไม่อนุญาต ถือว่าเป็นการเตือนให้มาขอใหม่ในวันถัดไป และในวันไหนที่ไปขอพื้นที่ทำกินได้ยินเสียงกิ้งก้องก็ถือว่าลงไม่ดี เทพยาดามาเตือนไม่ให้ทำกิน ให้มาใหม่ในวันถัดไป หลังจากการขอพื้นที่กินแล้ว มีการปลูกข้าวและเก็บเกี่ยวข้าว หลังการเก็บเกี่ยวข้าวและข้าวที่ได้เรียกว่า ข้าวใหม่ และก่อนจะนำข้าวใหม่เข้ายุ้ง

จะต้องมีการทำบุญก่อน เรียกว่า การทำบุญกินข้าวใหม่ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับแม่โพสพที่ให้ข้าวแก่เรากินและเป็นการแสดงความกตัญญูต่อแม่โพสพ

4.2.23 ข้อห้าม

การอยู่ร่วมกันในสังคมจะต้องยึดถือระเบียบข้อบังคับ กฎจารีตประเพณี และเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงมีข้อห้ามมากมาย สรุปได้ดังนี้

ข้อห้ามระหว่างคนกับธรรมชาติ

- ป่าช้า ป่าช้าจะเป็นป่าหวงห้ามสำหรับหมู่บ้าน ห้ามเข้าไปตัดต้นไม้และทำประโยชน์ใด ทุกคนต้องเคารพ เพราะถือกันว่าเป็นแหล่งพักพิงของวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งพวกท่านก็ต้องการความสงบร่มเย็นเช่นเดียวกัน

- ศักดิ์ป่า เช่น ษะนี ษะนีตายหนึ่งตัวป่าเจ็ดป่าต้องเงิบเหิง นกกก นกกกตายหนึ่งตัวคันโพธิ์เจ็ดคันต้องวังเวง เพราะเป็นนกที่ซื่อสัตย์ต่อคู่หากคู่มันตายมันก็จะฆ่าตัวตายตาม และศักดิ์ป่าขนาดใหญ่หลายชนิดจะห้ามการล่า และเมื่อถึงฤดูวางไข่ผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกอ่อนจะห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด เพราะเป็นช่วงที่สัตว์ป่าขยายพันธุ์ หากมีการล่าในช่วงนี้จะทำให้สัตว์สูญพันธุ์ได้ แม่น้ำลำธารบริเวณต้นน้ำลำธาร โดยเฉพาะตาน้ำผุดจะห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ปลาที่อยู่ในตาน้ำผุดหรืออยู่ในถ้ำห้ามจับ เพราะเชื่อกันว่าปลาเหล่านี้มีเจ้าของเลี้ยงไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามผู้นั้นเจ้าของธรรมชาติเหล่านี้จะลงโทษ โดยการทำให้เจ็บป่วยได้

- ผักและต้นไม้ ห้ามโค่นต้นไม้โพธิ์ต้นไทรเตี้ยนางพญาแมกไม้จะลงโทษ ผลไม้จะต้องรอให้มันสุกก่อนถึงจะเก็บมากินได้ ห้ามเก็บกินขณะยังเป็นลูกอ่อน พืชผักและต้นไม้ทุกชนิดห้ามตัดทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ ห้ามกาต้นไม้ เพราะเชื่อว่าต้นไม้ก็มีชีวิต รู้จักเจ็บรู้จักร้องไห้เช่นเดียวกับมนุษย์ ต้นไม้ที่ให้ผลเป็นอาหารแก่มนุษย์ห้ามนำมาสร้างบ้าน

ข้อห้ามระหว่างคนกับชุมชน

ในสังคมจะเหี่ยงจะมีกฎของชุมชนเพื่อให้คนในหมู่บ้านยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกันเพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังนั้นจึงมีกฎข้อห้ามหลายประการ เช่น

- ข้อห้ามที่เกี่ยวกับกาลเวลา เช่น ข้อห้ามที่เกี่ยวกับการย้ายเข้า ย้ายออกของคนในชุมชน ห้ามตั้งหมู่บ้านบนเนินน้ำล้อม (เกาะ) ห้ามเก็บหน่อไม้เกินกอละสามหน่อ ห้ามตัดไม้ไผ่เกินกอละสามลำ ห้ามเก็บชะอมกินในฤดูฝน และห้ามเก็บสมุนไพรเกินขนาด หากเก็บเกินจะไม่เป็นยา

- ข้อห้ามระหว่างคนกับคน เช่น ห้ามเกี่ยวกับคนที่มึนเมา อย่ากินเนื้อหมูป่าและสัตว์ที่ถูกเสือกักตาย ห้ามเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน ห้ามทะเลาะกันบนขันโดก และห้ามข้ามหัวเหยียบเท้าผู้อาวุโส

นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของข้อห้ามในชีวิตคนจะเหี่ยงมีมากมาย ที่บรรพบุรุษยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน เช่น

- ข้อห้ามเกี่ยวกับการกินอาหารเป็นกุศโลบายสอนเด็กให้เชื่อฟังพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น หัวไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะมีสมองไม่ใส คอไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะชอบเถียงพ่อแม่ ปีกไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะมีความเชื่องช้า ขาไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะชอบเที่ยวเตร่ ก้นไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะดีด คับไก ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะขี้เกียจ ก้นไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะพูดมาก และหัวใจไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะเกิดความอ่อนไหว เป็นต้น
- ให้อาบน้ำก่อนตะวันตกดิน เพราะเวลาคลอจะได้ไม่เจ็บนาน
- ห้ามผู้ชายที่เป็นสามี คนมีครรภ์ ดอกตะปู ใส่ค้ำจอบ ใส่ค้ำเสียม
- ห้ามผู้ชายที่เป็นสามี คนมีครรภ์ไปยกโลงศพ

- ห้ามไปปิดสายน้ำที่ไหลลงมา
- ถ้าหญิงมีครรภ์ ไปทำความสะอาดสายน้ำ ลำธาร (สายน้ำไหล) เชื่อว่าจะทำให้คลอดง่าย
- เวลาอาบน้ำ ให้ดูบลง จะทำให้คลอดง่าย
- เดือน 5 ห้ามสร้างบ้าน
- การสร้างบ้าน จะต้องหาหมอ มาดูสถานที่ก่อน
- บ้านใดเวลาขาคื่นหักไม่เป็นไร ขาลงต้องซ่อมให้เขา
- หนุ่มสาวห้ามอยู่ด้วยกันก่อนแต่ง
- ห้ามแต่งกับญาติ จนกว่าจะห่างกันถึง 3 ช่วง ถึงแต่งงานได้
- วันแรม 1 ค่ำ ห้ามเดินทางไปทำงาน เพราะจะได้โชคลาภ
- ห้ามฝึกลูกฝึกเมีย จะต้องออกจากหมู่บ้าน
- วันพุธห้ามตัดเล็บ
- วันเกิดตัวเองห้ามตัดเล็บ
- ห้ามทักตอนเวลาอยู่ไฟว่าร้อน หรือบ่น
- ถ้าไปหาพื้นที่ทำกินและได้ขึ้นเสียนงกระสา หรือแก้ง ก็นั้นจะไม่สามารถหาพื้นที่ทำกินได้
- ถ้าหาต้นไม้ สร้างบ้านหลังเจอน้ำค้ำต้นไม้ จะไม่สามารถเอาค้ำนั้นไปใช้ได้

4.2.24 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านวิถีชีวิต

- สานตะกร้า สานแข่ง
- เครื่องปั้นน้ำอ้อย (ไม้ไผ่)
- กองแฝก
- ตีมีด
- ทอผ้า
- ถักธงประกอบพิธี

ด้านยาสมุนไพร

- ใบเสื่อหมอบ เอามาห้ามเลือดทำให้แผลติด เอาใบมาขยี้และผสมยาสูบ แปะที่แผล 3 วัน ห้ามถูกน้ำ
- ใบแมงลัก ถอนพิษสำแลง ขยี้กับน้ำปูนใส
- ต้นขี้เฒ่า แก่บิด มูกเลือด ถ้าขึ้น 1 เปลือก ลง 2 อย่าง แล้วผสมกับน้ำปูนใสแล้วกิน
- การคลอดบุตรอยู่ไฟ ให้หิมนำมาเผา และนวดท้องให้มดลูกเข้าอู่บางคนใช้ขมิ้นทาท้องอยู่ไฟ
- แก่นฝาง เป็นไม้ยืนต้นผสมกับพริกไทย กินเพื่อให้ร้อนในท้อง กินแทนน้ำ 9 วัน
- ก้านคิคอ ใช้คาถาเป่า ใส่ น้ำ และให้น้ำกิน ถ้ามีอะไรเข้าตาเราก็ใช้วิธีเดียวกัน
- คางหมู ใช้คางหมูปอกกับน้ำมันาว

- ฝึ ใช้ใบจิงจ้อ มีลักษณะเป็นเถา มียางและขน เามาตำกับข้าวสุกและเกลือตัวผู้ 1 ตัว ตำให้ละเอียดและเอาน้ำมาหิงค์มาผสม แล้วนำมาพอก
- ใช้มาเลเรียใช้เถากระซึก เามาต้มทั้งเถา กินน้ำ กินเรื่อยๆ จนกว่าจะหาย หรือ ยอดขุนทา 7 ยอด เามาต้ม
- ผลพุพอง ใช้น้ำมันจากงูเหลือม
- ใช้จับสัน ใช้หัวข่า คั้นน้ำให้ร้อน แล้วใส่ข่า ใบพลูลงไป หรือใช้ขิงแทนข่าก็ได้
- ใช้หัวค ขมิ้นสด ขี้เถ้ากิน หรือลูกสมอประดะ แก้วคุดคอก กัดกินกับเกลือ
- อีสุกอีโส ถ้านักเาซี่ (ของคน) เาเผาและใส่กระบอกและเอากันมะพร้าวใส่น้ำขยำแล้วกิน จะทำให้ข้างในตัวเย็นลง หรือกินปัสสาวะกับยอดขุนทา
- โรคหอบ นำไต้เคียนมาเผาหรือทอด(ทำให้สุก) หรือใส่ไข่เป็ด แล้วนำมากิน
- วิธีการแก้เมา นำรางจืด เคี้ยวเคาหมาฝนและใส่เกลือ
- แก้ก้องอืด ใช้ใบกระเพรา ขี้รวมกับหัวหอม มาทาบริเวณท้องเด็ก
- เด็กเป็นหวัด ใช้ลูกหอมเามาต้มอาบน้ำเด็ก
- ดินหนูขึ้นคัน ไม่สด เามาแช่น้ำกิน แก้ลมพิษ
- ขาแก้ไข้ทับทิม พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ หัวมะพร้าว 3 ลูก ชั่งข้าวโพด 3 ชั่ง เามาต้มกิน
- ยอดฝรั่ง 7 ยอด ก้นใจเค็ด 7 ยอด เามาต้ม แก้ก่ายท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อเามาต้มเป็นน้ำชากินไปเรื่อยๆ
- เปลือกต้นมะขาม นำมาฝากับเกลือ ทาแก้ฝี
- รางจืด เป็นคล้ายๆเถาวัลย์ คัดเป็นปล้อง นำน้ำมันมาหยด แก้เจ็บตาแดง
- เปลือกต้นมะรุณ ถากคั้นนำมาต้ม แก้ไขนัส แก้แสง แก้อักเสบ ใช้ลูกสะบ้าเปลือกขี้หามาหิงค์ นำมาฝนหรือแช่น้ำ นำมากิน
- หัวหมู เอาทั้งหัวและราก นำมาเคาแล้วผสมกับเหล้าขาว แก้ไข้มาเลเรีย
- มะเฟือง นำมาหั่นเป็นแว่น จิ้มน้ำตาลทราย หรือน้ำผึ้ง แก้กะอักเสบ

4.3 บัจัย / เงื่อนไขต่อการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระบุง

จากข้อมูลที่ได้รวบรวมได้ในโครงการจะพบว่า บ้านแม่กระบุงเริ่มเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ.2524 - 2525 เมื่อมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ปัญหาจึงเกิดขึ้น พื้นที่บริเวณแควใหญ่ถูกน้ำท่วมไปหมด ทำให้พื้นที่การเพาะปลูกลดน้อยลง เกิดปัญหาการแย่งชิงที่ดินทำมาหากิน กระจายไป ไม่รู้ว่าจะอพยพมาจากที่ใด คนภาคอีสานก็อพยพขึ้นมามากไม่กี่ปี่ที่คนหมดไป 1.000 กว่าไร่ เพราะในพื้นที่แม่กระบุงก่อนการสร้างเขื่อนมีการให้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งในช่วงการทำสัมปทาน ป่าไม้ในพื้นที่แม่กระบุงหมดไปเกือบทั้งตำบล การส่งไม้อาศัยเส้นทางการล่องซุง การตัดไม้ครั้งแรกเป็นเจ้าหน้าที่ทั้งตำรวจและหน่วยงานต่างๆ เป็นไม้แผ่นประจู่ ไม้มะค่า ชาวบ้านได้เงินจึงไปรับจ้างตัดไม้โดยคิดว่าจะได้เห็นการพัฒนา แต่ปัจจุบันพื้จะเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ตอนนั้นมีเงินใช้จ่ายเพราะได้เงินจากการขนไม้ ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในแม่กระบุงหมด ชาวบ้านก็มาแข่งขันกันในเรื่องของการถือครองที่ดิน แต่คั้นน้ำยังอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะคั้นน้ำส่วนทางคอนท้ายของหมู่บ้าน น้ำแล้งไม่พอใช้ พื้นที่ดินเสื่อมโทรม เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนในช่วงปี 10 กว่าปีที่ผ่าน มา โดยเฉพาะน้ำแล้ง ซึ่งทำให้ข้าวโพดตายทั้งหมด และแล้งมาเรื่อยๆ 2 - 3 ปี เกิดครั้งหนึ่ง

สาเหตุที่ชุมชนบ้านแม่กระบุงลุกขึ้นมาดูแลรักษาป่า

จากปัญหาดังกล่าว ผู้เฒ่าผู้แก่เห็นความสำคัญ หน่วยงานศูนย์สังคมพัฒนา เข้ามากระตุ้นชาวบ้านว่าถึงเวลาต้องรักษาป่าไม้ รวมทั้งเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจับชาวบ้านมากขึ้น จึงต้องรวมตัวเพื่อหาแนวทางการต่อสู้ โดยมีการไปดูงานจากกะเหรี่ยงทางภาคเหนือและหาทางในการรับมือ โดยมีแกนนำที่เป็นพระและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่อยู่ปลายห้วยเป็นแกนนำ ซึ่งในปัจจุบันแกนนำได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว แต่ลูกหลานก็สืบทอดต่อมา แต่ไม่มีกำลังเสริมจากหน่วยงานภายนอกทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองมากนัก ที่ดินในแม่กระบุงเป็นของอุทยานทั้งหมดตั้งแต่ พ.ศ.2524 ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านได้เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนหน้านั้น โดยมีหลักฐานสำคัญคือพืชพันธุ์ไม้ โดยเฉพาะมะพร้าว มะม่วง ที่ได้จากการนำขึ้นมาจากการลงไปซื้อเกลือ รวมทั้งมีผู้สูงอายุที่ยืนยันได้ซึ่งยังมีชีวิตอยู่หลายคนในชุมชน ปัจจุบันนี้ป่าชุมชนของแม่กระบุงจะไม่ให้คนภายนอกเข้าไปใช้ประโยชน์ คนภายนอกที่จะใช้ประโยชน์ได้ต้องแต่งงานหรือมาตั้งบ้านเรือนในชุมชนก่อน ด้วยการที่มีคนมากกว่าจึงดูแลป่าได้

ดังนั้นหากจะสรุป SWOT Analysis เกี่ยวกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าของบ้านแม่กระบุง ดังนี้

ตารางสรุปการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าของบ้านแม่กระบุง

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
บริบทชุมชน	สภาพทั่วไปยังคงความเป็นชุมชนกะเหรี่ยง เนื่องจากมีคนกะเหรี่ยงอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ และยังคงประเพณีวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด	การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในพื้นที่ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชุมชน เนื่องจากมีการพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกเพิ่มขึ้น เช่น การปลูกบ้าน การใช้ประโยชน์ของที่ดินจากคนภายนอก เป็นต้น	การรักษาวัฒนธรรมประเพณีจะช่วยคงอัตลักษณ์ชุมชนกะเหรี่ยงและเข้าใจรากเหง้าของตนเอง	ความขัดแย้งเรื่องการใช้ประโยชน์ของที่ดินและสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ขาดความสามัคคีและความสัมพันธ์ลดลง
ความเชื่อเรื่องวัฒนธรรมประเพณี	มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง เพราะทำแล้วชีวิตจะดีขึ้น	ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีไปยังคนรุ่นต่อไป ทำให้บางเรื่องสูญหายไป เช่น ภาษาพูด เป็นต้น	สามารถรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีกลับมาได้ เนื่องจากยังมีคนเห็นความสำคัญของอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง	คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญและบางเรื่องถูกละเลย เช่น การพูดภาษากะเหรี่ยง การแต่งกาย การรำดง เป็นต้น
คนในชุมชน	ส่วนใหญ่เป็นคนกะเหรี่ยง มีความเชื่อว่าทำแล้วดี จึงทำให้มีการสืบสาน	แกนนำในชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน ขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลและกระบวนการ	มีการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและจัดการบทบาทที่เหมาะสมของแต่ละคนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ผ่าน	ยังขาดข้อมูลและโอกาสในการสื่อสารถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับหน่วยงาน / คน

	ประเพณี วัฒนธรรมอย่าง ต่อเนื่อง	ดำเนินการดูแลเป็นอย่างดี เป็นระบบ จึงไม่มี ฐานข้อมูล	การเรียนรู้ดูงาน ภายนอกชุมชน รวมทั้ง การทำงานวิจัยและ พัฒนา	ภายนอกอย่างเป็น ระบบได้
เครือข่าย	มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดำเนินงาน ในพื้นที่ เช่น ศูนย์ สังฆมณฑลภาค ตะวันตก สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นต้น	หน่วยงาน / เครือข่าย ต่างๆ ไม่ได้ลงมา ติดตามสนับสนุนงาน อย่างต่อเนื่องในพื้นที่	ช่วยสร้างเสริม ศักยภาพของแกนนำ ชุมชน เด็กและเยาวชน และผู้ที่เกี่ยวข้องใน พื้นที่ผ่านเครื่องมือ ต่างๆ เช่น การ ฝึกอบรม การเก็บ รวบรวมข้อมูล การ จัดทำรายงาน เป็นต้น	แกนนำชุมชนยังขาด ความเชื่อมโยงการ ดำเนินงานเรื่องการ ฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีกับการดูแล ป่าไม้ รวมทั้งยังขาด ความชัดเจนของ บทบาทในทีมงาน

4.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าของบ้านแม่กระบุง

-ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากคนรุ่นเก่ามาสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้ไม่มีการสานต่อ รวมทั้งเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่มักไปเรียนและประกอบอาชีพในเมือง ทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมจากภายนอกและเกิดเปลี่ยนแปลงในที่สุด ผู้ใหญ่ไม่ได้สื่อสารเรื่องดังกล่าวให้เด็กรับรู้

-ขาดความศรัทธาในผู้อาวุโสที่มาเป็นผู้นำทางพิธีกรรมในปัจจุบัน เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติตามพิธีกรรมได้อย่างถูกต้องอย่างเช่นในอดีต รวมทั้งรูปแบบและขั้นตอนการทำพิธีกรรม จึงทำให้ชุมชนขาดความศรัทธา และไม่สนใจเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม

4.3.2 เงื่อนไขที่มีต่อการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าของบ้านแม่กระบุง

-ควรสร้างความตระหนักของชุมชนให้เห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่ติดกลับคืนมา เช่น การสื่อสารและสืบทอดการทำพิธีกรรมในชุมชนอย่างถูกต้อง

-การค้นหาแกนนำที่สามารถสร้างความศรัทธาและเป็นศูนย์รวมใจในการมาทำสิ่งๆ ร่วมกัน ในชุมชนในการดูแลป่าแทนแกนนำที่เสียชีวิตไปในอดีตหรือเจ้าอาวาสที่มรณภาพไปแล้ว

4.4 ทดลองแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่ใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระบุง

วิธีในการดูแลป่าของบ้านแม่กระบุงจะพบว่า ในอดีตมีการเก็บรกเด็กไว้ในต้นไม้ ต้นไม้นั้นจะตัดไม่ได้ เพราะเหมือนชีวิตของเด็กคนนั้นเป็นการรักษาป่าโดยใช้จิตวิญญาณความเชื่อ ต่อมาเมื่อประมาณ 40 ปี ที่ผ่านมาระยะการเอารกเด็กไปแขวนไว้ก็หายไปหมดแล้ว ภายหลังเริ่มมีการบวชป่าโดยเริ่มเมื่อปี 2543 - 2544 ได้แรงกระตุ้นจากกะเหรี่ยงในภาคเหนือ โดยมีพระเป็นแกนนำรวมทั้งผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ในการดำเนินกิจกรรม จะมีการนิมนต์พระมาดำเนินกิจกรรม เคยมีนายทุนจะไปสร้างรีสอร์ทเพื่อทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านได้ต่อสู้โดยใช้วิธีการรุนแรง เช่น การเผารีสอร์ท ต่อมาเมื่อกรมป่าไม้ขึ้น ไปอยู่ก็เป็นที่กันทั้งหมด เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ทำให้มีไข้ป่าอยู่มาก สุดท้ายก็ต้องย้ายลงมาทั้งหมด ไม่สามารถปลูกป่าได้

จากวิธีการดูแลรักษาป่าที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่พบว่า เมื่อมีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งแกนนำในรุ่นแรกๆ ได้เสียชีวิตลง ทำให้ปัจจุบันกิจกรรมต่างๆ เริ่มไม่ได้สานต่อ การบวชป่าหายไป 1 - 2 ปี การไม่พูดคุยกันของคนในชุมชน ความแตกแยกของหัวหน้าทางการเมือง วัดที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจก็ไม่ได้สานต่อเพราะเจ้าอาวาสยังหนุ่ม มีความเกรงใจชาวบ้าน โรงเรียนก็เอาแต่สอนหนังสือ องค์การบริหารส่วนตำบลก็พัฒนาวัตถุเพียงอย่างเดียว ไม่มีการมาพูดคุย เด็กๆ ขาดโอกาสการแสดงความคิดเห็น ขาดโอกาสพูดคุย ทำให้ปัจจุบันคนเริ่มคิดว่าป่าไม่ใช่ของเรา ถ้าไม่มีพื้นที่น้อมถอยย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ข้างนอก ทำให้คุณค่าของป่าลดน้อยลง ไปเรียกชาวบ้านคุยก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ รวมทั้งแกนนำในหมู่บ้านก็ไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร สถานการณ์เรื่องป่าจึงไม่ต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับกรมป่าไม้ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งเข้าใจเรื่องกระบวนการทำงานอนุรักษ์ที่ผ่านๆ แต่ก็ไม่ได้สานต่อ จะมีก็เฉพาะในรุ่นวัยกลางคน ส่วนที่เล็กลงมานั้นก็ไม่มีรู้เรื่อง เพราะมุ่งแต่ไปเรียนข้างนอกเพียงอย่างเดียว เด็กๆ ที่เรียนหนังสือจะกลับมาช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมในช่วงปิดเทอมอยู่บ้าง โดยเฉพาะการรำวง ยังคงสืบทอดกันต่อมา แต่จะร้องไม่ได้ทุกคน ปัจจุบันไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทำให้คนสืบทอดน้อยลงและเสี่ยงต่อการล้มสลาย

ชาวบ้านคาดว่าหากวัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเหรี่ยงสูญหายไป เด็กรุ่นใหม่จะไม่รู้จักรากเหง้าของตนเอง ขาดความเข้าใจถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของป่าไม้และวิถีพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงได้ จึงได้จัดเวทีพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจเป้าหมายของโครงการ มีการจัดเวทีเพื่อเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน เพื่อค้นหาสิ่งดีๆ ของชุมชนตนเอง และมองถึงปัจจัยเงื่อนไขของสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าไม้ รวมทั้งนำสู่การค้นหาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระบุงต่อไป

4.5 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่ใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระบุง

4.5.1 การสร้างความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และ โรงเรียนในบทบาทต่างๆ แกนนำต้องกระตุ้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนต้องให้ผู้อำนวยการมาดำเนินงาน ส่งเสริมให้พระเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสานต่อบทบาทของทุกภาคส่วนในหมู่บ้านต่อการดูแลรักษาป่า รวมทั้งพูดคุยเพื่อหาทางออกร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้านในเรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

4.5.2 ควรจัดเวทีในการพูดคุยกันบ่อยๆ เพื่อให้ไม่ขาดความต่อเนื่อง จัดการประชุมเดือนละ 2 - 3 ครั้ง จะเป็นที่วัดหรือสถานที่ใดก็ได้แต่ต้องมีการประชุม ไม่ต้องประชุมอย่างเป็นทางการให้พูดคุยกันเอง ผู้ใหญ่ในชุมชนต้องเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมประชุม คำนึงข้อมูลที่ดีพูดคุยมาวิเคราะห์เพื่อทำงานร่วมกันต่อไป เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4.5.3 ค้นหาวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าที่ชุมชนบ้านแม่กระบุงต้องการรื้อฟื้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ในเวที จากนั้นจึงทดลองวัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว จะช่วยให้เกิดความยั่งยืนของวัฒนธรรมประเพณีที่ช่วยในการดูแลป่า ซึ่งเกิดจากความเข้าใจและทดลองทำด้วยตนเองทั้งจากแกนนำชุมชน เด็ก และเยาวชน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

4.5.4 เรียนรู้และทดลองตามปรัชญาหลักของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองทดแทนการตามกระแสทุนบริโภคนิยม จะช่วยให้ชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญกับรากเหง้าของตนเอง ควบคู่กับการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงให้กลับคืนมา ซึ่งหากรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมได้ จะส่งผลต่อการดูแลป่าได้อย่างยั่งยืนมากกว่าการใช้กฎหมาย เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงยังเคร่งครัดกับเรื่องดังกล่าวมาก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

5.1 สรุปผลการวิจัย

บ้านแม่กระนุง เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่มีการก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2327 ชาวกะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น ภาษา การแต่งกาย การร้อง การทำไร่หมุนเวียน ประเพณีที่สำคัญได้แก่ งานประเพณีประดูลง (เขาวงกต) ประเพณีทอดผ้าป่าลอยน้ำ ประเพณีไหว้สะพาน ไหว้คันโพธิ์ ประเพณีเอ้าะเตียง (สะเคาะเคาะหับบูชาไฟ) เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ.2524 มีการก่อสร้างเขื่อนจึงได้มีการทำสัมปทานป่าไม้ ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายมาก วัฒนธรรมบางอย่างเริ่มสูญหายไป จากความเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นทำให้เกิดการอพยพของคนภายนอกเข้าไปในชุมชน และมีการประกาศเขตทับซ้อนของการใช้ประโยชน์จากที่ดินระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ในปี 2541 ทำให้ความสัมพันธ์ลดลง

ทีมวิจัยได้เห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้มีการเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมในการดูแลป่าขึ้นมา เพื่อรักษาผืนป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ต่อไป โดยมีขั้นตอนของการสร้างความเข้าใจ การเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลป่า และพบว่าปัจจุบันมีประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ลดลง เป็นอย่างมาก ผู้อาวุโสไม่ได้สืบทอดไปยังเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนขาดศรัทธาค่อแกนนำทำพิธีกรรม รวมทั้งกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในพื้นที่ หากจะทำให้เกิดการรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมเรื่องการดูแลป่าจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชน ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการดำรงชีวิต เพื่อให้ชาวกะเหรี่ยงอยู่ได้กับความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในพื้นที่

ดังนั้นแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่าบ้านแม่กระนุง ควรเกิดจากการพูดคุยของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาประเพณีวัฒนธรรมที่ต้องการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ควบคู่กับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาทดลองทำ เพื่อคงอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง รวมทั้งนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการทดลองทำมาพูดคุยระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชุมชนในการหาทางออกเรื่องสิทธิประโยชน์จากที่ดินร่วมกันในระยะต่อไป

5.2 บทเรียนการวิจัย

5.2.1 กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัย

- กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำงาน
- การทำงานวิจัยเป็นการพัฒนาตัวเอง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ๆ ที่มีประโยชน์กับตัวเอง และชุมชน ทำให้ตัวเองกล้าพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้น
- การรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป จะช่วยสร้างการตื่นตัวให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมและประเพณีของตัวเองมากขึ้น
- ประกาศให้คนภายนอกเห็นการทำงานของชาวบ้านในด้านการอนุรักษ์ป่าของชุมชน
- การสร้างความสัมพันธ์ ความรัก และความสามัคคี สามารถขยายผลการทำงานสู่พื้นที่อื่นๆ เพื่อช่วยกันรักษาป่าให้คงอยู่กับเรา และนำไปสู่การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืน

5.2.2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย

5.2.2.1 ความเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล (ทีมวิจัย)

- เรียนรู้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างความสัมพันธ์กับคนในทีมและชุมชน การทำงานเป็นทีม
- ทำให้ทราบเรื่องราว ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกิดความรักความหวงแหน
- สร้างความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ส่งผลกระทบต่อป่า

5.2.2.2 ความเปลี่ยนแปลงของทีมวิจัย

- ทราบกระบวนการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดทำรายงานการประชุม การจัดเวที การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น
- ทีมวิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้รับไปต่อยอดในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การทำงานของคณะกรรมการดูแลป่า

5.2.2.3 ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

- ชุมชนเริ่มเข้าใจรากเหง้าของตนเองเพิ่มขึ้น และอยากร่วมกันทำประวัติศาสตร์ของชุมชนขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- ชาวชนเกิดการตื่นตัวอยากเข้าร่วมกิจกรรม จุดประกายความคิดให้แก่กลุ่มเยาวชนในชุมชนรักและหวงแหนป่า

5.2.3 กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัย

- เด็กและเยาวชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากช่วยสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ได้ลงมือทำ
- ผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามและผลที่คาดว่าจะชุมชนจะได้รับจากโครงการ จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

5.2.4 ความแตกต่างระหว่างการทำงานร่วมกับ สกว. และหน่วยงานอื่นๆ

- สกว. ให้ชุมชนเป็นคนลงมือทำ แก้ปัญหาทุกอย่างด้วยตนเองคนในชุมชนจึงเกิดความภูมิใจ
- สกว. มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ ฝึกคิด สร้างความตระหนักในการวางแผนชุมชน ซึ่งแตกต่างจากหน่วยงานอื่นๆที่กำหนดมาให้ชัดเจนว่าชาวบ้านต้องทำอะไร ทำแล้วได้อะไร ชาวบ้านไม่ได้ร่วมคิด

5.3 ปัญหาการวิจัย

- ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องความสำคัญของการเข้าร่วมประชุมหรือการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าทำแล้วจะได้ประโยชน์อย่างไรในช่วงแรก
- ขาดความต่อเนื่องของพี่เลี้ยงที่เข้ามาหนุนเสริมในพื้นที่

5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และการวิจัยในอนาคต

- ต้องสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านว่าเข้าร่วมทำงานวิจัยแล้วจะช่วยให้ได้รับประโยชน์อย่างไรกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน
- พี่เลี้ยงควรเข้ามาหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วง 3 เดือนแรก จะช่วยให้ทีมวิจัยสามารถดำเนินการต่อไปได้
- การทำงานต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน คอยให้คำปรึกษาและสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม

ภาคผนวก

โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี มีภาคผนวก ดังนี้

- ก. สรุปรายงานการประชุม
- ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ

ก. สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ (ทีมวิจัย)

โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยความร่วมมือของชุมชนบ้านแม่กระบุง

ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2553

ณ บ้านเลขที่ 16 ม.2 ค.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายประเดิม	ศรีจรรยา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
2. นายจำปา	ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
3. นายประวิทย์	ทองเปอะ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
4. นางสาวกิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
5. นายสนธิ	เขียวเหลือง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
6. นายทรงเกียรติ	งามขี้	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
7. นายโมง	ศรีวัน	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
8. นายสุรการ์	สวัสดิ์กรกุล	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
9. นายอะป้อ	ผาภูมิเกร็ด	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
10. นายค้อ	โปยกัก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
11. นายสายัญ	อารีย์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
12. นางสาวแสงจันทร์	สิงขรณ์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
13. นางสาวอรรณณ	รักษาดิ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
14. นางสาวอุทัยรัตน์	แดงสิงห์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
15. นายสะอาด	วิไล	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

วัตถุประสงค์

- สร้างความเข้าใจกับคณะกรรมการ

นายประเดิม ศรีจรรยา : ได้อธิบายถึงความเป็นมาของโครงการว่าที่ผ่านมาประเพณีวัฒนธรรมของบ้านเราลดหายไปเด็กเริ่มไม่พูดภาษากระเหรี่ยง อีกอย่างหน่วยงานก็คิดว่าเราทำลายป่าไม้มั้งที่เราเองก็ดูแลป่ามาตลอด ที่เราทำโครงการนี้ก็เพื่อหาวิธีการอนุรักษ์นอกของบ้านเราและจะบอกกับคนอื่นว่าเราดูแลรักษาป่าของบ้านเราไม่ได้ทำลาย วันนี้จึงมาชวนปรึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน

นายจำปา ทองผาแสงสี : ตั้งข้อสงสัยว่าโครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ นั้น เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเราอย่างไร วัฒนธรรมและประเพณีมีอะไรบ้าง

นายประวิทย์ ทองเปอะ : ได้เสริมขึ้นอีกว่า การที่เราได้ทำโครงการนี้มีประโยชน์ต่อเราเป็นอย่างมากเพราะเราได้นำอดีตกับปัจจุบันมาเชื่อมโยงกันในภายภาคหน้า เราจะได้มีหลักฐานในการต่อรองกับภาครัฐ

นายประเดิม ศรีจรรยา : ได้อธิบายถึงเวทีทำความเข้าใจ และให้คณะกรรมการได้ศึกษา และอธิบายรายละเอียดทำความเข้าใจกับคณะกรรมการทุกคน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน ถ้าทำสำเร็จแล้วชุมชนจะได้รับอะไร

ส่วนงบประมาณที่สกว. สนับสนุนในการทำงานวิจัย 127,700 บาท โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องต่อการดูแลรักษาป่าตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า
3. เพื่อทดลองแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย / เงื่อนไขที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการดูแลรักษาป่า

จากนั้นหัวหน้าโครงการอธิบายถึงขั้นตอนในการทำโครงการ ดังนี้

1. เวทีสร้างความเข้าใจ
2. พัฒนาศักยภาพทีมวิจัย / อบรมการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ การดูแลรักษาและสถานการณ์ป่าของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
4. เก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการดูแลรักษาป่า ของท้องถิ่นตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
5. เก็บข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการดูแลรักษาป่า
6. การสรุปข้อมูล / รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
7. เวทีนำเสนอข้อมูลคืนสู่ชุมชน
8. เวทีกำหนดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
9. ทดลองปฏิบัติการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
10. เวทีสรุปประเมินผล การวิเคราะห์เงื่อนไข/ปัจจัยในการนำแนวทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่าของชุมชน
11. การสรุปถอดบทเรียนและจัดทำรายงานผลการวิจัย

นายสนธิ เขียวเหลือง : ขอเสนอให้มีการทำปฏิทินของกะเหรี่ยง

ถอดบทเรียนหลังทำกิจกรรม

คณะทำงานก็เริ่มเข้าใจวัตถุประสงค์ของหัวข้อวิจัยมากขึ้น และเริ่มมีความสนใจมากขึ้นในการที่จะเก็บข้อมูลในงานวิจัย คณะทำงานหลายคนก็สะท้อนถึงปัญหาของตัวเองออกมาว่า ตัวของเขาเองจะสามารถทำอะไรได้บ้าง ก็ขอให้บอกถึงแม้ว่าอาจจะเขียนไม่ค่อยได้ แต่ก็ช่วยอย่างสุดความสามารถ เพราะดูจากหัวข้อแล้วที่ผ่านมาก็ไม่มีใครจะรวบรวมองค์ความรู้ เพื่อสืบทอด หรือเก็บรักษาเรื่องของหมู่บ้านได้ หลายคนก็ให้ความสำคัญมากกว่าเราต้องทำเพื่อชุมชนของเราเอง และเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดได้เรียนรู้ว่าวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงนั้นเป็นอย่างไรบ้าง สิ่งไหนที่ควรอนุรักษ์ และรักษาไว้ให้คงอยู่กับชุมชน และอะไรบ้างที่ขาดหายไปแล้วให้ฟื้นฟู เริ่มใหม่เพื่อให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ (ทีมวิจัย)
 โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยความร่วมมือของชุมชนบ้านแม่กระบุง
 ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
 วันที่ 12 ธันวาคม 2553
 ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายประเดิม	ศรีจรรยา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
2. นายจำปา	ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
3. นายประวิทย์	ทองเปอะ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
4. นางสาวกิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
5. นายสนธิ	เชียวเหลื่อง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
6. นายทรงเกียรติ	งามขี้	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
7. นายโมง	ศรีวน	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
8. นายศุภกร	สวัสดิ์กรกุล	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
9. นายอะปือ	ผาภูมิเกร็ด	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
10. นายค้อ	โปยกัก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
11. นายชาญ	อารีย์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
12. นางสาวแสงจันทร์	สิงขรณ์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
13. นางสาวอรวรรณ	รักษาดิ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
14. นางสาวอุทัยรัตน์	แดงสิงห์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
15. นายสะอาด	วิไล	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ที่ประชุมได้มีการพูดคุยถึงวัตถุประสงค์ของโครงการว่า โครงการนี้ต้องการให้คนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมการทำโครงการนี้ ทำแล้วได้ประโยชน์อะไรบ้าง ? ในเวทีนำเสนอว่า เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดและเพื่อไม่ให้สูญหายให้คงอยู่ตลอดไป

จากนั้นมีการตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรให้เข้าใจ ? ที่ประชุมได้นำเสนอว่า ควรมีการพูดคุยแสดงความคิดเห็นและแบ่งหน้าที่กันทำ นอกจากนี้จากการพูดคุยยังทำให้ได้ข้อมูลจากเวที เช่น ประเพณีแบ่งได้ 2 ประเภท ประเพณีแรก คือ การนับถือด้ายเหลืองและด้ายขาวของกะเหรี่ยงไม่เหมือนกันแต่ก็ทำกันในช่วงเข้าพรรษา แต่ถ้าออกพรรษาแล้วจะไม่ทำแล้วเพราะมันเป็นกฎของรุ่นบรรพบุรุษของกะเหรี่ยง

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

วันที่ 19 มกราคม 2554

ณ บ้านแม่กระบุง ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางสาวประนอม รักษาติ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
2. นางสาวภาณี สิงขรณ์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
3. นางสาวแจ่มจันทร์ ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
4. เด็กชายสกล ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
5. นางสาวพวงเงิน ลำไยประภา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
6. นางสาววันวิสา สุขเกษม	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
7. นายบุญเจ็ด โยคี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
8. นายเจดีย์ โยคี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
9. นางสาวอรรณพ รักษาติ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
10. นางสาวอุทัยรัตน์ แดงสิงห์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
11. นายเลื่อน ลำไยประภา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
12. นายเมธีกัน สวัสดิ์คันทิทอง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
13. นางธัญญาภาณุ งามยิ่ง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
14. นายสาธิต อาโย	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
15. นายประเดิม ศรีจรรยา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
16. นายจำปา ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
17. นายสนธิ เขียวเหลือง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
18. นางจันดี ทองผาแสงสี	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
19. นางแหวน ผาภูมิเกริก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
20. นายบ่อ ผาภูมิเกริก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
21. นายกล้วยไม้ รักษาติ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
22. นายวรกร สมนึก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
23. นายบุญช่วย สิงขรณ์	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
24. นายปิงหีบ รักษาติ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
25. นางบุณย์ สวัสดิ์กรกุล	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
26. นางมณี ทองเปาะ	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
27. นางลำจวน ศรีจรรยา	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
28. นางพิทยา สมนึก	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
29. นางสาววรรณเพ็ญ เขียวเหลือง	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
30. นายสะอาด วิลัย	ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

31. นายประพจน์	รักษาคี	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
32. นายสันติสุข	อยู่ญาติมาก	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
33. นายสุกิจ	เขี้ยวเหลือง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
34. นายทองเกียรติ	งามยิ่ง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
35. นางนิดา	อารีย์	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
36. นางแดง	ปิ่นประดับ	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
37. นายอนันต์	สวัสดิ์เกรียงชัย	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
38. นายโพธิ์	เขี้ยวเหลือง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
39. นางวรรณณี	โปยกัก	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
40. นางสาวฉันทนา	ปิ่นประดับ	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
41. นายวิโรจน์	มะลิลา	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
42. นางสุกรรยา	เขี้ยวเหลือง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
43. นางเจดนา	ศรีอร	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
44. นางสาวสว่าง	ทองเปอะ	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
45. นายทองแสง	โปยกัก	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
46. นายโม่ง	กุลทองพัศ	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
47. นายโม	รักษาคี	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
48. นายเม่งเนิง	โปยกัก	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
49. นางสนม	สามสีสุข	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
50. นายจะเขียงโพ	วณิชกระbungผง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
51. นางมะโอชะ	โยคี	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
52. นายสนิท	เขี้ยวเหลือง	ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ผู้ช่วยประเดิม ศรีจรรยา หัวหน้าโครงการ นำเสนอว่า เรามารวมตัวกันประชุมในวันนี้เรามาสรางความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาป่าและวัฒนธรรมเพื่อให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นของแต่ละคนต่อโครงการวิจัยนี้ จะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และการอนุรักษ์ เช่น ประเพณีของชุมชนที่บางอย่างยังคงอยู่และบางอย่างได้สูญหายไป และการอนุรักษ์ป่าตามวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงเรา เป็นต้น แต่งานวิจัยก็จะเน้นเข้าไปที่การรวบรวมข้อมูล และการจดบันทึก เพื่อเก็บรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และสามารถเข้าใจว่า ประเพณีแต่ละอย่างมีที่มาที่ไป เช่นไรและเกี่ยวข้องกับพี่น้องกะเหรี่ยงเราอย่างไร จะทำอย่างไรให้เด็กและคนในชุมชนได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่า และประเพณีวัฒนธรรมไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนโครงการก็ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนวิจัยท้องถิ่นหรือ สกว. ให้งบประมาณมา 127,700 บาท ในการใช้ในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในงาน และเงินเหล่านี้ก็ต้องมีการเบิก 2 ใน 3 คนในการไปเบิกเงิน อีกอย่างอยากให้เป็นการฝึกเยาวชนที่มาช่วยงานในโครงการไปด้วย เพราะต่อไปเยาวชนเหล่านี้ จะเป็นกำลังสำคัญหลักในชุมชน และให้เยาวชนเหล่านี้ได้ตระหนักถึงความเป็นกะเหรี่ยง และอยากให้ทุกคนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ประเพณีต่างๆที่มีอยู่ และหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากขึ้น และให้เข้าใจว่าเงินแสนกว่าบาทไม่ใช่ของใครคนหนึ่งแต่เป็นของทุกคนในชุมชน และไม่มีค่าตอบแทนคณะทำงานใดๆ ทั้งสิ้น แต่ที่คณะทำงานเสียสละเวลา ก็เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเอง

ผู้ใหญ่สนธิ เขียวเหลือง ทีมวิจัย ก็ได้อธิบายเพิ่มว่าโครงการนี้ดีมากถ้าทำสำเร็จผลออกมาก็เป็นผลงานของชุมชนว่าชุมชนบ้านแม่กระบุงมีความหลากหลายต่างจากชุมชนอื่น และให้ทุกคนเข้าใจว่างานนี้เป็นของทุกคนในหมู่บ้านไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง และเงินนี้ก็ไม่ได้อำนาจมาจากอำเภอตามความเข้าใจของคนหลายแต่เป็นเงินที่ได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยฝ่ายท้องถิ่น เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในช่วงที่ทำงาน และให้เข้าใจว่าคนในทีมงานก็ไม่มีเงินเป็นค่าตอบแทนทั้งสิ้น เงินนี้สามารถใช้ได้ เช่น เดินทางไปประชุม / อบรมเกี่ยวกับโครงการ สกว. หรือซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ อย่าคิดว่าคณะทำงานจะได้เงินเดือน ที่ทำก็เพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ของชุมชน คณะทำงานเลยยอมทำ

ผู้ช่วยจำปา ทองผาแสงสี ทีมวิจัย ก็ได้กล่าวเสริมว่า มันเป็นโครงการที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน และหมู่บ้าน และเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อชี้ว่า วิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงเรานี้ดำรงอยู่กับป่า และอยู่กันมาหลายร้อยปีแล้วแต่ป่าก็ยังคงอยู่ และถ้าทำสำเร็จก็จะทำให้ชุมชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ว่าชุมชนกะเหรี่ยงนั้นมีวิถีชีวิตปฏิบัติกันเช่นไรเพื่อให้เด็กกระหนกและรู้สึกว่าการเป็นคนกะเหรี่ยงไม่อายที่จะบอกกับใครว่าเขาเป็นคนกะเหรี่ยง และพูดเสริมว่า เงินทุกบาทหลังเสร็จสิ้นโครงการแล้วถ้าเงินไม่หมดก็ต้องคืนเงินให้กับ สกว. เพราะทุกอย่างในการใช้เงินต้องมีหลักฐานยืนยันการใช้เงินทั้งสิ้นไม่ใช่ว่าใช้ได้ตามความพอใจของคณะทำงาน

ถอดบทเรียนหลังทำกิจกรรม

ชาวบ้านเริ่มสนใจมากขึ้นหลังจากหัวหน้าโครงการได้คุยกันในกลุ่มมาช่วงหนึ่งแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ให้ความสนใจอย่างมาก เพราะว่าท่านบอกว่าถ้าชุมชนไม่อนุรักษ์รักษาไว้ ไม่ว่าทรัพยากรป่าไม้ วิถีชีวิตประเพณีก็จะสูญหายไปทีละเล็กละน้อย เพราะถูกหลานรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจวัฒนธรรมประเพณีสักเท่าไร โค้ชนั้นก็เข้าเมืองไปเรียนหนังสือในเมืองบางคนก็ได้ครอบครัวย้ายในเมือง เด็กก็เริ่มจะไม่พูดคุยกันในภาษาท้องถิ่นสักเท่าไร ผู้เฒ่าผู้แก่ก็สะท้อนว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในรอบ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ดังนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็ให้ความสนใจและอยากให้คณะทำงานทำงานให้สำเร็จ แต่ก็ยังมีบางคนที่ยังไม่เข้าใจสักเท่าไร ไม่เข้าใจว่าคณะทำงานจะทำงานออกมาในรูปแบบใด

ประเมินคณะทำงาน

จุดอ่อน คณะทำงานบางคนก็ยังไม่รู้หน้าที่ว่าตนมีหน้าที่อะไร ซึ่งเกิดจากการแบ่งหน้าที่ไม่ชัดเจนและเขวชนในคณะทำงานไม่กล้าที่จะพูดแสดงความคิดเห็น

จุดแข็ง คณะทำงานทุกคนช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมสรุปบทเรียนกิจกรรมสร้างความเข้าใจกับชุมชนบ้านแม่กระบุง
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

วันที่ 11 เมษายน 2554

ณ วัดคันมะพร้าว ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายประเดิม	ศรีจรรยา	16 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
2. นายทรงเกียรติ	งามยิ่ง	61 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
3. นายประวิทย์	ทองเปอะ	62 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
4. น.ส.กิตติยาภรณ์	ทองผาแสงสี	2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
5. น.ส.แสงจันทร์	สิงขรณ์	33/2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
6. น.ส.อรรณ	รักษาดิ	34 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
7. น.ส.ยุติ	สวัสดิ์กรกุล	37 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
8. น.ส.อุทัยรัตน์	แดงสิงห์	18 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
9. นายสนธิ	เขียวเหลือง	3 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
10. นายโม่ง	กุลทองทักษ์	31/1 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
11. นายจำปา	ทองแสงสี	2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
12. นายบงการณ	แก้วชุม	29 ม.7 ต.ปลายโพรงพง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
13. นาย เอกชัย	อังกาบ	29 ม.7 ต.ปลายโพรงพง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

ทีมวิจัยได้ใช้กิจกรรมประเพณีของชุมชนในการสร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ชุมชนรับรู้และเข้าใจในกระบวนการทำวิจัย และหาแนวร่วมการดำเนินงาน

ทีมวิจัยบอกว่าได้ชี้แจงที่มาของโครงการวิจัยแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนให้ทราบว่าโครงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการทำงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) เป็นโครงการที่จะช่วยฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมและทรงคุณค่าของชุมชนไว้ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับการดูแลรักษาป่าของชุมชนด้วยเช่นกัน

สำหรับกระบวนการในวันนั้นรูปแบบไม่เป็นทางการ มีการแบ่งหน้าที่ในการช่วยคุย 3 คน และบันทึก รายละเอียดการพูดคุย 4 คน คนบันทึกจะแบ่งการบันทึกแยกตามคู่สนทนาแล้วจึงนำเนื้อหาขึ้นมาเรียบเรียงเข้าด้วยกัน

กิจกรรมชุมชนในวันที่ 19 มกราคม 2554 เป็นการทำบุญใหญ่ของชุมชน เพื่อให้บรรพบุรุษของมาในสิ่งที่เคยทำไม่ได้ไว้ให้ลูกหลานในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข น้ำท่าสมบูรณ์ มีการทำพิธีเรียกขวัญโดยให้ผู้เฒ่าผู้แก่ผูกข้อมือให้พรแก่คนในชุมชน โดยมีการจัดทำพิธีนี้ขึ้นบนภูเขาในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้หมู่บ้านทุกๆ ปี

กิจกรรมทางประเพณีของชุมชนนั้น ทำให้ชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย มารวมตัวกัน หลังจากสร้างความเข้าใจไปแล้วชุมชนได้เห็นประโยชน์ที่จะร่วมกันฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ตั้งคำถามชวนคุยถึงความรู้สึกในการร่วมกิจกรรมชุมชนที่ผ่านมา และได้ชี้ให้เห็นว่าโครงการนี้เป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเอง ดังนั้นก่อนที่จะเรียนรู้ถึงรอบตัวจึงควร

เรียนรู้ตัวเองไปด้วย โดยเฉพาะความรู้สึกนึกคิดของเรา ซึ่งจะเกิดประโยชน์ที่จะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ให้เข้าใจได้อย่างแท้จริง ทีมวิจัยจึงได้แสดงความรู้สึกกันหลากหลายว่า

- รู้สึกดี
 - ที่ตัวเองได้ทำประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน
 - เห็นคนในชุมชนมารวมตัวกัน
 - ชาวบ้านเห็นด้วยที่ทำโครงการนี้ขึ้นมา
 - เห็นเด็กๆ ในหมู่บ้านชวนกันไปฟื้นฟูประเพณีของเรา
- รู้สึกสนุก ได้กินข้าว (ขนมจีน) ร่วมกัน
- กังวล คำถามของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และรูปแบบการดำเนินงานแบบนี้ไม่คุ้นเคย
- เฉยๆ
- ดีใจ ที่ได้ร่วมกันทำ
- ชึ่ง เมื่อก่อนเด็กไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของหมู่บ้าน
- เหนื่อยแต่สนุก คนในหมู่บ้านมารวมตัวกัน

หลังจากนั้นจึงมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนสิ่งที่ควรปรับให้ดีขึ้นในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป เช่น

- เวลา ควรมีการกำหนดเวลาที่ทุกคนส่วนใหญ่สามารถเข้าร่วมกันได้
- การประสานงาน ควรมีความชัดเจนและทั่วถึง
- ควรมีคนที่คอยขึ้นกระดาน
- การเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม
- ตัวเองพูดไม่ค่อยเก่ง จึงควรพัฒนาตัวเองให้พูดได้เก่งขึ้น
- เนื้อหาการพูดคุยควรมีความชัดเจนกว่านี้
- มีการวางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน
- ทำเสร็จแล้วควรมีการสรุป เพื่อเป็นการประเมินตัวเองและทีม ในการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน

ที่เลี้ยวร่วมกันคิดกับทีมวิจัยว่าการดำเนินงานนั้นควรจะกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมให้ชัดเจน โดยกระบวนการหลักมี 4 ขั้นตอนคือ 1.การวางแผน 2.การประชาสัมพันธ์ 3.การลงมือทำ และ 4.สรุปทบทวน หลังจากนั้นจึงมาทำความเข้าใจให้ตรงกันกับความหมายของคำถามที่ตัวเองเข้าใจ คือ

- การวางแผน คือ การคิด การเตรียมตัว การแบ่งหน้าที่ และการเรียงลำดับสิ่งที่จะทำก่อนหลัง
- การประชาสัมพันธ์ คือการนัดกัน และการบอกกัน
- ลงมือทำ คือ การทำงาน / การปฏิบัติ

สำหรับการวิจัยนั้นที่เลี้ยวๆ ได้ตั้งประเด็นสร้างความเข้าใจกับคำว่า วิจัย ในมุมมองที่นักวิจัยเข้าใจนั้นคืออะไร?

จึงทำให้มีการแลกเปลี่ยนกันด้วยเหตุผลของแต่ละคน ดังนี้

- การจดข้อมูลหรือจดบันทึก
- การทดลอง
- การค้นหา
- การอยากรู้ข้อเท็จจริง
- ความอยากรู้ อยากรลอง อยากรเห็น
- การปฏิบัติ (ลงมือทำ)

○ การแก้ปัญหา

หลังจากนั้นที่เลี้ยงฯ ได้ตั้งคำถามต่อว่าชาวบ้านจะทำวิจัยไปทำไม? ซึ่งนักวิจัยแต่ละคนได้ให้เหตุผลว่า

- ◆ ทำวิจัยเพื่อพัฒนาตัวเอง
- ◆ ต้องการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ๆที่มีประโยชน์กับตัวเองและชุมชน
- ◆ เพื่อที่จะทำให้ตัวเองกล้าพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้น
- ◆ รักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป
- ◆ สร้างการตื่นตัวให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมและประเพณีของตัวเองมากขึ้น
- ◆ ประกาศให้คนภายนอกเห็นการทำงานของชาวบ้านในด้านการอนุรักษ์ป่าของชุมชน
- ◆ เกิดความรักความสามัคคี
- ◆ ขยายผลการทำงานสู่พื้นที่อื่นๆ
- ◆ ให้ป่าคงอยู่กับเรา
- ◆ นำไปสู่การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืน

ในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในระหว่างทำวิจัย เช่น ไม่แน่ใจว่าตัวเองจะทำได้หรือไม่ และช่วงเวลาในการทำวิจัยที่ไม่ตรงกัน

หลังจากนั้นที่เลี้ยงฯ ได้เสนอแนะว่าในการทำวิจัยท้องถิ่นนั้น เราจะใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ ออกแบบกิจกรรม และลงมือทำ ดังนั้นข้อมูลจึงมีความจำเป็นในการวิจัยทุกขั้นตอน จึงได้ชวนคุยทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า ข้อมูล คืออะไร? ทีมฯจึงมีความเห็นว่าข้อมูลคือ

- สิ่งที่เกิดขึ้น
- สิ่งที่เขาเล่ามา หรือเป็นวัตถุดิบ
- สิ่งที่เกิดขึ้น หรือเป็นการกระทำ
- เป็นตัวหนังสือ หรือลายลักษณ์อักษร
- เป็นภาพ
- สิ่งแวดล้อมรอบตัว

ที่เลี้ยงฯ จึงถามต่อว่า แหล่งข้อมูลนั้นมีที่ไหนบ้าง? ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นว่าแหล่งข้อมูลนั้นมาจาก ผู้รู้ ความเชื่อ หรือพิธีกรรมต่างๆ หนังสือ หรือคำร่ำต่างๆ รูปภาพ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ที่เลี้ยงฯ ได้ชี้แจงว่าเบื้องต้นว่า จากที่เราได้วางแผนกิจกรรมไว้คือการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการเรียนรู้และค้นหาต้นทุนของตัวเอง ในการหาแนวทางฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า จึงได้ตั้งประเด็นทำความเข้าใจคำว่า ประวัติศาสตร์ ที่เราเข้าใจนั้นคืออะไร? เพื่อเป็นการปรับความเข้าใจให้ตรงกันก่อนการเก็บข้อมูลจริง และเป็นทิศทางเดียวกัน ดังนั้นทีมวิจัยจึงให้ความหมายที่ต่างกัน แต่ครอบคลุมประเด็นเดียวกัน ดังนี้

- เรื่องราวในอดีตของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน
- เรื่องราวที่บอกเล่าสืบต่อกันมาซึ่งมีพยานและหลักฐานสามารถยืนยันได้จริง
- สถานการณ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้น
- ความเป็นมาของหมู่บ้าน
- ผู้ที่เกี่ยวข้อง
- กลุ่มบุคคลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน

- อาชีพในช่วงที่ผ่านมา
- การเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลา
- สภาพบริบทพื้นที่
- คติความเชื่อต่างๆของท้องถิ่น
- วิถี วัฒนธรรม และประเพณี
- สถานที่สำคัญ เช่น วัด น้ำตก เป็นต้น
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลังจากนั้นพี่เลี้ยงฯ ได้ชวนคิดกันว่า หากต้องการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ ทีมวิจัยกับชุมชนควรมีวิธีการร่วมกันศึกษาได้อย่างไรบ้าง? จึงมีความเห็นว่า

- เริ่มแรกคือหาผู้รู้ในชุมชนว่ามีใครบ้าง เขารู้เรื่องอะไรที่เกี่ยวข้อง
- มีการจดบันทึกข้อมูลที่ได้
- สอบถามคนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- เก็บข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ
- ประสานงานให้ทั่วถึง

เมื่อทีมวิจัยเข้าใจวิธีการ ความหมาย และได้แนวทางในการดำเนินต่อแล้ว พี่เลี้ยงวิจัยจึงได้สอบถามความรู้สึกของผู้ที่เข้าร่วมพูดคุยในวันนี้ว่าเป็นอย่างไร

- รู้สึกดี เพราะทำให้ตัวเองชัดเจนมากขึ้น ทั้งการทำงานวิจัย และวิธีการพูดคุย
- เริ่มหิวข้าวแล้ว
- มั่นใจในตัวเองมากขึ้น และพูดได้มากขึ้น
- ดีใจที่พี่เลี้ยงมา
- สนุกไปอีกแบบ ที่เราได้คิดกันมากขึ้น บรรยากาศเป็นกันเอง มีความรู้และเข้าใจการวิจัยมากขึ้น

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้นัดหมายเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ร่วมกับประเพณีไหว้คันโพธิ์ และสะพานของชุมชนบ้านแม่กระบุง ในวันที่ 18 เมษายน 2554

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
วันที่ 18 เมษายน 2554
ณ วัดคันมะพร้าว ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางสาว	สามสีสุข
2. นางสาวจันทร์	เขียวเหลือง
3. นายสมาน	นันจรัต
4. นายเคาะ	โปยคัก
5. นางสาวพิศ	มณีมาลย์
6. นางทองฮี	ปลื้มสุด
7. นายสว่าง	น้อยจาด
8. นายคำรณ	ปลื้มสุด
9. นายเจลิ้ว	โยคี
10. นายนพพร	นันจรัส
11. นายสนิท	เขียวเหลือง
12. นายประวิทย์	ทองเปอะ
13. นายวรากร	สมนึก
14. นางวันนา	คำลำบาง
15. นางวรรณเพ็ญ	เขียวเหลือง
16. นางวันวิสา	สุขเกษม
17. นางทัศนีย์	สวัสดิ์เกษม
18. นางนุปลา	โปยคัก
19. นางมาลัย	ศรีวัน
20. นางจันทม	รักศรี
21. น.ส.ชบาแก้ว	ไพโรจน์ชิตสุริย์
22. น.ส.มณี	ทองเปอะ
23. นายสุวิน	สมนึก
24. น.ส.รักดี	สวัสดิ์เกษม
25. น.ส.ลัดดาวัลย์	สวัสดิ์เกษม
26. นางยุณี	สวัสดิ์กรกุล
27. น.ส.พวงเงิน	ลำไยประภา
28. นายเลื่อน	ลำไยประภา
29. นางแขวน	ผาภูมิเจริญ
30. นางจันดี	ทองผาแสงสี

31. นายศักดิ์ชัย	สิงขรณ์
32. นางแสงจันทร์	สิงขรณ์
33. นายสาธิต	อารีย์
34. นายประวิทย์	ทองเปอะ
35. น.ส.ประนอม	รักษาคี
36. นายชิน	ปลื้มสูตร
37. นายสมชาย	(ไม่มีนามสกุล)
38. นายอะบือ	ผาภูมิเจริญ
39. นายบุญช่วย	สิงขรณ์
40. นายเฉลิมชัย	สวัสดิ์กุล
41. นายนิคม	โปยคัก
42. นายธง	(ไม่มีนามสกุล)
43. น.ส.อุทัยรัตน์	แดงสิงห์
44. นายจำปา	ทองผาแสงสี

เริ่มประชุมเวลา 18.35 น.

ทุกปีหลังจากผ่านพ้นช่วงวันสงกรานต์แล้วเป็นช่วงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ชาวบ้านจะมีพิธีกรรมไหว้คันโพธิ์ไหว้สะพาน ในครั้งนี้ก็เช่นเดียวกันชาวบ้านได้มารวมตัวกันเพื่อประกอบพิธีกรรม คันโพธิ์เป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ชาวบ้านเชื่อกันว่าหากได้เอาไม้มาค้าคันโพธิ์ไว้ก็เหมือนเป็นการค้าจุนพระพุทธศาสนาไว้ไม่ให้ล้มจมสลายไป ส่วนการไหว้สะพานเป็นการแสดงความเคารพในสิ่งที่จะต้องเหยียบย่ำอยู่ทุกวัน

นายประวิทย์ ทองเปอะ นักวิจัย ได้ใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นเวทีสร้างความเข้าใจและเก็บข้อมูลร่วมด้วย โดยได้ชี้แจงแก่ผู้เข้าร่วมว่างานวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่ของทีมและไม่ใช่งานของใครคนไหนคนหนึ่ง แต่เป็นของชุมชนและจะเป็นเรื่องขึ้นย่นว่าชุมชนกะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตเช่นไรมีความเชื่ออย่างไร และการฟื้นฟูเพื่อลูกหลานเยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดเพื่อคุณค่าของวัฒนธรรมของบรรพชนตัวเอง เพราะวัฒนธรรมความเชื่อของบรรพชนพวกเราได้มาร่วมกันได้คันโพธิ์ในวันนี้ และคิดว่าหลายคนก็คงยังไม่รู้ความหมายว่าทำไมเราต้องมาไหว้คันโพธิ์ไหว้สะพาน แล้วทำไมเราต้องมาไหว้ทุกปีก็ขอให้ทักบุญเป็นผู้มาเล่าประวัติความเป็นมาของพิธีการ ไหว้คันโพธิ์และสะพาน

ทักบุญ ได้อธิบายว่ามันเป็นความเชื่อของบรรพชนที่สืบทอดการมาจนมาสู่วันนี้การไหว้สะพานหรือไหว้คันโพธิ์ก็คือสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง หรือการไหว้สะพานก็คือการสะเดาะเคราะห์เหมือนกัน ซึ่งถ้ายังดีก็ควรปล่อยเต่าหรือปลาในวันนี้ เพราะปล่อยเต่าหรือปลาหรือสัตว์ในวันนี้จะได้ครบ ถ้าเราปล่อยสัตว์เช่นเต่าก็จะถือว่าเป็นการค่ออายุให้กับเรา

ประวัติของการไหว้คันโพธิ์ หรือเราจะเรียกว่าการค้าคันโพธิ์ก็ได้มีคำบอกเล่าของผู้เฒ่าคนแก่ว่าในสมัยก่อนนั้นทุกคนอาจมีความเชื่อเกี่ยวกับหมอดูอยู่ มีผู้ชายคนหนึ่งไปหาหมอดูและหมอดูก็ได้บอกว่าคุณมีอายุไม่เกิน 3 วันนี้พอผู้ชายคนนี้ได้ฟังดังนั้นก็หมดกำลังใจแก่ก็เดินไป ในช่วงที่เดินมานั้นก็ได้ผ่านมาทางคันโพธิ์พอดีก็เห็นว่าคันโพธิ์กิ่งหนึ่งจะหักลงสู่ทางคนที่เดินแก่ก็เลยคิดในใจว่าถ้าไม่เอาไม้ค้าไว้กิ่งคันโพธิ์นั้นจะหักลงมาแน่ก็เลยตัดสินใจไปตัดต้นไม้มาคันหนึ่งแล้วไปค้าไว้เพื่อไม่ให้กิ่งโพธิ์นั้นตกลงมา พอเขาเดินไปถึงก็เห็นแอ่งน้ำใกล้จะแห้งแต่ก็มีลูกปลาหลายตัวใกล้จะตาย เขาก็เลยจับลูกปลานั้นไปปล่อย และเมื่อถึงลำห้วยเขาเห็นว่าถ้าเอาไม้ไปพาดไว้เวลาคนข้ามไปข้ามมาก็จะไม่

ลำบาก ก็เลยตัดไม้มาทอดเป็นสะพานและก็เดินกลับมาบ้านก็ครบ 3 วันที่เขาจะต้องตาย จึงรอกว่าจะต้องตายแน่ แต่ผ่านพ้น 3 วันแล้วแต่ก็ไม่ตายแก็ก็กลับไปหาหมอดูหมอดูก็แปลกใจว่าทำไมผู้ชายคนนี้ถึงไม่ตาย เขาก็เลยให้หมอดูฟังทุกคนที่ได้ ฟังก็เชื่อว่า 3 อย่างที่ผู้ชายคนนี้ทำลงไปนั้นเป็นการสะเดาะเคราะห์การต่ออายุคนกะเหรี่ยงก็เลยสืบทอดมาจนทุกวันนี้

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
วันที่ 29 มิถุนายน 2554
ณ บ้านเลขที่ 16 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1	นายประวิทย์ ทองเปอะ	64 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
2	นายเอกชัย อังกาบ	29 ม.7 ต.ปลายโพพทาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
3	นายบงการณ แก้วชุม	29 ม.7 ต.ปลายโพพทาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
4	น.ส.กิตติยาภรณ์ ทองผาแสงสี	2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
5	นายสอาด วิลัย	333/2ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
6	นางวันเพ็ญ วิลัย	333/2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
7	นายโม่ง กุลทองทัก	31/1 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
8	นายจำปา ทองผาแสงสี	2 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
9	นายป้ออง โปยสัก	36 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
10	นางวิลัย แดงสิงห์	18 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
11	นาย ประเดิม ศรีจรรยา	16 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
12	นางลำจวน ศรีจรรยา	16 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
13	นายศรศักดิ์ พรหมมัน	31/2ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
14	น.ส.อุทัยรัตน์ แดงสิงห์	18 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
15	น.ส.ยุวดี สวัสดิ์กรกุล	37 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
16	น.ส.อรรณณ รักชาติ	34 ม.2 ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

เริ่มประชุมเวลา 19.40 น.

ผู้เข้าร่วมเวทีเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ได้แนะนำตัวเอง และได้ถามว่าที่ผ่านมาทีมวิจัยได้ทำอะไรในการสร้างความเข้าใจกับชุมชน การเก็บข้อมูล และชาวบ้านได้มาร่วมพูดคุยเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ซึ่งมีใครที่จะบอกเล่าได้ว่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นมาอย่างไร

สรุปข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยในเวที

- ในช่วง พ.ศ.2516 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านแม่กระบุงยังคงเป็นป่าไผ่ทั่วหมู่บ้านยังเต็มไปด้วยคันไม้ บ้านเรือนในช่วงนั้นหมู่บ้านแม่กระบุงมีจำนวน 18 หลังคาเรือนเท่านั้น อาชีพของชุมชนหลักก็ได้แก่การปลูกไร่ข้าว หนุมเวียนและการปลูกพืชเช่น พริกถั่วลิสง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์แต่มีไม่มากนัก อาชีพหลักก็คือการทำไร่ข้าวหนุมเวียน
- การเดินทางในสมัยนั้นยังต้องอาศัยการเดินทางด้วยเท้าและถ้าต้องการจะเดินทางเข้าเมืองก็ต้องเดินเข้าไป ทำเรือหาดแดงเพราะในปี พ.ศ.2516 แม่น้ำแควใหญ่ยังคงไม่มีการสร้างเขื่อนดังเช่นทุกวันนี้ ก็อาศัยโดยการนั่งเรือเข้าเมือง ค่าโดยสารก็ขนานไป 10 บาท ขาขึ้น 20บาท
- มีวัดเป็นแหล่งศูนย์รวมของชุมชน โรงเรียนของชุมชนก็ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดโดยมีครูสอน 2 คน

- การปกครองของบ้านแม่กระบุงมีผู้ใหญ่ที่เป็นคนกระเหรี่ยง ก็คือผู้ใหญ่โทและผู้ใหญ่เส็ง ซึ่งผู้ใหญ่โทเป็นพ่อของผู้ใหญ่เส็ง ในช่วงที่ผู้ใหญ่โทปกครองนั้นบ้านแม่กระบุงยังคงขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองและต่อมาในยุคผู้ใหญ่เส็งได้ขึ้นอยู่กับอำเภอสรีสวัสดิ์ แต่ขึ้นอยู่กับบ้านหนองเป็ดในช่วงที่ผู้ใหญ่แหงคนบ้านน้ำมุดเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาในช่วงผู้ใหญ่แห้วหรือกำนันแห้วปกครองในช่วงการประกาศอุทยานแห่งชาติ บ้านหนองเป็ดได้ยกระดับเป็นตำบลแม่กระบุงและแยกหมู่บ้านเป็น 6 หมู่บ้าน

- มีพิธีการย่องสาวของหนุ่มในหมู่บ้าน โดยคนหนุ่มจะไปหาสาวที่ตนเองหมายปองช่วงเวลากลางวัน หากสาวบ้านไหนมีใจให้ก็จะปิดไฟคุยกัน แต่หากไม่ปิดไฟหมายถึงสาวคนนั้นไม่มีใจให้

- มีการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคภัยเป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการกับสุขภาพของตัวเอง

- มีการปลูกศาลาหลังแรกของหมู่บ้านที่ทำได้ไม้และสร้างเสร็จใน พ.ศ. 2518 เมื่อศาลาสร้างเสร็จแล้วก็มีการจัดถวายวัด โดยมีหลวงพ่อยืนหรือพระครูสิริเชตวิมลเป็นเจ้าอาวาสวัดคันมะพร้าว

- ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชุมชนนั้น ทุกหลังคาเรือนยังคงทำด้วยบ้านไม้ไผ่ ไม่มีแผ่นไม้กระดานอย่างเช่นทุกวันนี้ และด้วยความเชื่อบางประการของชุมชนในสมัยก่อนนั้นครอบครัวไหนที่แต่งงานใหม่นั้นจะต้องสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่หลังคาหญ้าแฝกหรือไม้ไผ่ก็ได้ แต่ห้ามอยู่บ้านไม้กระดาน ด้วยเชื่อว่าถ้าอยู่บ้านไม้กระดานแล้วมาอยู่บ้านไม้ไผ่นั้นไม่ดี เพราะถือว่าอยู่ที่สบายแล้วมาอยู่ที่ลำบากจะอยู่ยาก จึงให้อยู่ที่ลำบากแล้วจึงไปอยู่ที่สบาย ประการที่สองก็คืออยากให้อยู่ด้วยความลำบากจะได้ต่อสู้ไปด้วยกันแล้วด้วยการย้ายไปสูบ้านไม้กระดาน

ก่อนจะมาเป็นหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์นั้น ในช่วงแรกบ้านแม่กระบุงขึ้นอยู่กับ อ. เมืองในช่วงผู้ใหญ่โท แต่ในช่วงผู้ใหญ่เส็งลูกของผู้ใหญ่โทขึ้นอยู่กับ อ. ไทรโยค สองคนนี้เป็นเป็นผู้ใหญ่บ้านก่อน พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นคนกระเหรี่ยง ต่อมา พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นในช่วงผู้ใหญ่แหง ซึ่งเป็นคนไทย ส่วนบ้านน้ำมุดปัจจุบันแต่ก่อนก็เรียกรวมกันว่าบ้านหนองเป็ดใน พ.ศ.2516 หลังจากนั้นบ้านแม่กระบุงได้ย้ายมาอยู่กับบ้านหนองเป็ด อ.ศรีสวัสดิ์ในช่วงกำนันหาญ บ้านแม่กระบุงได้ย้ายจากบ้านหนองเป็ดมาเป็นบ้านแม่กระบุงและบ้านแม่กระบุงได้แบ่งออกเป็นหมู่บ้านแม่กระบุงได้เป็นหมู่ 2

ลักษณะพื้นที่ในชุมชนบ้านแม่กระบุงในช่วงนี้ โดยทั่วไปจะเป็นป่าไผ่หนามทั้งหมู่บ้าน ลักษณะริมห้วยก็จะมีคันไม้จำพวกคันยาง คันตะเคียน แต่คันตะเคียนนั้นได้หมดไปในช่วงการทำสัมปทานป่าไม้และลำห้วยจะใหญ่กว่านี้มาก

คันมะพร้าวคันใหญ่หน้าวัดคันมะพร้าวในปัจจุบันก็ได้เล้ากันมาว่าเป็นการปลูกของแม่หลวงพ่อยืนประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว หลวงพ่อยืนนั้นชาวบ้านได้เชื่อว่าเป็นพระเกจิของกระเหรี่ยงใน อ.ศรีสวัสดิ์ เพราะชาวบ้านในบ้านแม่กระบุงเชื่อว่าทุกเช้าวันหลวงพ่อยืนนั้นท่านจะไปบิณฑบาตในกรุงเทพหรือในตัวเมืองโดยวิธีการเหาะไป เป็นความเชื่อของคนในยุคนี้ที่ได้เอามาเล่าสู่กันฟัง เพราะหลวงพ่อยืนนี้พ่อผู้ใหญ่โทได้อยู่รับใช้ท่านในสมัยที่พ่อผู้ใหญ่โทยังเด็ก

ในช่วงนั้นผู้คนต่างกระจายอยู่กันทั่วไป แต่หลังจากเกิดโรคระบาดหลายอย่างทำให้หลายหมู่บ้านในบริเวณนี้ล้มตายกันทั้งหมู่บ้านผู้คนเลือนกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ โดยสร้างเป็นหมู่บ้าน 2 - 6 หลังคาเรือนเป็นชุมชน

อาชีพในหมู่บ้านในยุคก่อน พ.ศ.2516 นั้น จะปลูกข้าวไร่หรือไร่หมุนเวียนอย่างเดียว รายได้ก็มีไม่มากนัก มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันอย่างเช่นคนกระเหรี่ยงเอาข้าวไปแลกเปลี่ยนกับชนเผ่าขมุ ซึ่งการขนส่งนั้นลำบาก แต่อาหารการกินหาได้ง่ายโดยพึ่งป่าเป็นหลักในการดำรงชีวิต ป่าจึงเป็นสิ่งจำเป็นของคนในยุคสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นยารักษาโรค อาหาร และที่อยู่อาศัย ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิต

ต่อมา พ.ศ.2535 วัดคันมะพร้าวก็ได้จัดตั้งให้ขึ้นทะเบียนวัดอย่างถูกต้องตามกระทรวงพุทธศาสนา สำหรับด้านศาสนานั้นบ้านแม่กระบุงนั้นนับถือศาสนาพุทธ สืบทอดความเชื่อถือมาจากบรรพบุรุษที่มีมาช้านาน

- ชุมชนแม่กระบุรีมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและปฏิบัติกันมาช้านานและถ่ายทอดจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย การเรียกขวัญ การเล่นรำโดรง การต่ออายุสะพาน การไหว้ต้นโพธิ์ และการเชื่อผีนางไม้
- ชุมชนแม่กระบุรีมีประเพณีที่หลากหลายในแต่ละเทศกาล เป็นการระลึกถึงการประกอบพิธีกรรม การกระตุน ถึงความรัก ความสามัคคี ชุมชนก็แสดงออกโดยทางด้านกิจกรรมนั้นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- สูดทำยผู้ปกครองเป็นห่วงลูกหลานว่าทุกคนวันนี้เด็กๆ ไม่ยอมพูดภาษาของตัวเอง ซึ่งเป็นภาษาแม่แต่ว่าเด็กๆ ทุกวันนี้พูดแต่ภาษาไทย

ปิดการประชุมเวลา 22.45 น.

นายประวิทย์ ทองเปอะ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

สรุปรายงานการสัมภาษณ์นายวุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย ชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่กระบุง
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

วันที่ 25 มกราคม 2556 เวลา 10.00 – 12.00 น.

ณ บ้านดงเสลา ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายวุฒินัย	สวัสดิ์เกรียงชัย
2. นายชินนุวัฒน์	มณีศรีขำ
3. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด
4. นายคำณ	น้อมนงค์

ข้อมูลทั่วไป

1. ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา

ชุมชนบ้านแม่กระบุงได้อพยพมาจากอำเภอทองผาภูมิ เมื่อประมาณ 200 กว่าปี มาตั้งรกรากและปลูกต้นไม้ไว้เป็นหลักฐาน โดยคนรุ่นแรกที่เข้ามาคือนายข่องโงและนายข่องคี ซึ่งคนที่เล่าเรื่องนี้ให้ฟังก็มีอายุ 80 ปีและเล่าสืบต่อกันมาอีกหลายรุ่น ในอดีตไม่มีรถยนต์ใช้ การเดินทางจากแม่กระบุงเดินไปทองผาภูมิใช้เวลาประมาณ 1 วัน สภาพอดีตของชุมชนในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดโรคระบาดขึ้นมากโดยเฉพาะโรคอหิวา โรคมาลาเรีย การรักษาจะรักษาแบบพื้นบ้าน โดยผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพร หากเป็นมากต้องพาลงเรือเพื่อไปรักษาที่ตลาดหญ้าใช้เวลาเดินทาง 1 วันและใช้เวลาอีก 1 วันในการเดินทางไปโรงพยาบาล ในช่วงนั้นชาวบ้านอยู่กันอย่างอดอยากต้องไปขูดกอยมากินประทังชีวิต ในอดีตคนในชุมชนจะขาดเกลือไม่ได้ต้องใช้เกลือในการหมัก ถนอมอาหาร ใช้เวลาในการเดินทางโดยทางเท้าไปที่ตลาดหญ้าประมาณ 1 อาทิตย์

2. อาหาร

ปกติชาวบ้านจะหาอาหารในป่าเพื่อรับประทาน หรือบางบ้านก็จะปลูกผักกินเองในครอบครัว โดย 1 ปีถึงจะมีโอกาสได้กินน้ำหวาน 1 ครั้ง ซึ่งจะมีคนนำใส่กระป๋องเอามาขายในหมู่บ้าน ส่วนเนื้อสัตว์จะทานหมูป่าเป็นหลัก หมูป่าที่ได้มาจากการเข้าไปล่าในป่า ในอดีตนั้นสัตว์ป่าชุมมากโดยเฉพาะกวางและหมูป่า ซึ่งจะลงมากินผักที่ปลูกไว้ถึงในบ้านช่วงกลางคืน หมูป่าที่ได้มาจะทำปลาร้าเพราะเก็บไว้ได้นาน ส่วนปลาก็ไม่ค่อยสามารถหาได้ตามลำห้วย

3. การตั้งบ้านเรือน

กะเหรี่ยงจะเลือกอยู่ตามริมน้ำ ที่มีอากาศเย็นต้องอยู่ใกล้ลำห้วยเพราะต้องปลูกข้าวไร่ และมีการปลูกผัก การปลูกบ้านใกล้ลำห้วยเพื่อให้มีน้ำค้างมากจะทำให้พืชผลเติบโตดี กะเหรี่ยงชอบเข้าไปอยู่ในหุบเขาที่เป็นที่ราบ ไม่ชอบไปอยู่ในพื้นที่ที่มีคนพรวนดิน และปนกับคนไทย ชอบอยู่อย่างสงบไม่ชอบวุ่นวายเดือดร้อน ถ้ามาอยู่ด้านนอกคนไทยตลาดชาวกะเหรี่ยงมักถูกโกง ถูกเอาเปรียบ สภาพบ้านเรือนจะปลูกโดยไม้ไผ่ ใช้เสาไม้ หลังคามุงด้วยหญ้าคาสับยาวๆ คล้ายๆกระเบื้อง ฟังหาไม้ไผ่กับหญ้าคาเป็นหลัก ไม่ปลูกบ้านโดยใช้ไม้ขนาดใหญ่เพราะในอดีตเครื่องมือเครื่องใช้ไม้แรง การที่ชุมชนรักษาป่าได้เพราะไม่ได้ทำลายป่ามาสร้างบ้าน มีการหมุนเวียนพื้นที่เพาะปลูกและสร้างบ้านอยู่เสมอ เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ในปัจจุบันจะไม่เปลี่ยนพื้นที่การปลูกบ้านตามการเพาะปลูกดังเช่นในอดีต

4. การเปลี่ยนแปลง

เริ่มเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ.2524-2525 เมื่อเริ่มมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ปัญหาจึงเกิดขึ้น พื้นที่บริเวณแควใหญ่ถูกน้ำท่วมไปหมด ทำให้พื้นที่การเพาะปลูกลดน้อยลง เกิดปัญหาการแย่งชิงที่ดินทำมาหากิน กระจายไป ไม่รู้ว่าจะคนอพยพมาจากที่ใด คนภาคอีสานก็อพยพขึ้นมาไม่กี่ปีก่อนที่ดินหมดไป 1.000 กว่าไร่ เพราะในพื้นที่แม่กระบุงก่อนการสร้างเขื่อนมีการให้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งในช่วงการทำสัมปทาน ป่าไม้ในพื้นที่แม่กระบุงหมดไปเกือบทั้งตำบล การส่งไม้อาศัยเส้นทางการล่องซุง การตัดไม้ครั้งแรกเป็นเจ้าหน้าที่ทั้งตำรวจและหน่วยงานต่างๆ เป็นไม้แผ่นประตู ไม้มะค่า ชาวบ้านได้เงินจึงไปรับจ้างตัดไม้โดยคิดว่าจะได้เห็นการพัฒนา แต่ปัจจุบันพื้งจะเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ตอนนั้นมีเงินใช้จ่ายเพราะได้เงินจากการขนไม้ ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในแม่กระบุงหมด ชาวบ้านก็มาแข่งขันกันในเรื่องของการถือครองที่ดิน แต่ดินน้ำยังอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะดินน้ำส่วนทางตอนท้ายของหมู่บ้านน้ำแฉ่งไม่พอใช้ พื้นที่ดินเสื่อมโทรม เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนในช่วงปี 10 กว่าปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะน้ำแฉ่ง ซึ่งทำให้ข้าวโพดตายทั้งหมด และแล้งมาเรื่อยๆ 2-3 ปีเกิดครั้ง

5. สาเหตุที่ถูกขึ้นมากดูแลป่าอีกครั้ง

ผู้เฒ่าผู้แก่เห็นความสำคัญ หน่วยงานศูนย์สังคมพัฒนา เข้ามากระตุ้นชาวบ้านว่าถึงเวลาต้องรักษาป่าไม้ รวมทั้งเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจับชาวบ้านมากขึ้น จึงต้องรวมตัวเพื่อหาแนวทางการต่อสู้ โดยมีการไปดูงานจากกะเหรี่ยงทางภาคเหนือและหาทางในการรับมือ โดยมีแกนนำที่เป็นพระและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่อยู่ปลายห้วยเป็นแกนนำ ซึ่งในปัจจุบันแกนนำได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว แต่ลูกหลานก็สืบทอดต่อมา แต่ไม่มีกำลังเสริมจากหน่วยงานภายนอกทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองมากนัก ที่ดินในแม่กระบุงเป็นของอุทยานทั้งหมดตั้งแต่ พ.ศ.2524 ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านได้เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนหน้านั้น โดยมีหลักฐานสำคัญคือพืชพันธุ์ไม้ โดยเฉพาะมะพร้าว มะม่วง ที่ได้จากการนำขึ้นมาจากการลงไปซื้อเกลือ รวมทั้งมีผู้สูงอายุที่ยืนยันได้ซึ่งยังมีชีวิตอยู่หลายคนในชุมชน ปัจจุบันนี้ป่าชุมชนของแม่กระบุงจะไม่ให้คนภายนอกเข้าไปใช้ประโยชน์ คนภายนอกที่จะใช้ประโยชน์ได้ต้องแต่งงานหรือมาตั้งบ้านเรือนในชุมชนก่อน ด้วยการที่มีคนมากกว่าจึงดูแลป่าได้

6. วิธีการดูแลป่า

ในอดีตมีการเก็บรกเด็กไว้คันไม้ คันไม้คันนั้นจะตัดไม่ได้เพราะเหมือนชีวิตของเด็กคนนั้นเป็นการรักษาป่า โดยใช้จิตวิญญาณความเชื่อ ต่อมาเมื่อประมาณ 40 ปี ที่ผ่านมาระยะแรกเด็กไปแขวนไว้ก็หายไปหมดแล้ว ภายหลังเริ่มมีการบวชป่าโดยเริ่มเมื่อปี 2543-2544 ได้แรงกระตุ้นจากกะเหรี่ยงในภาคเหนือ โดยมีพระเป็นแกนนำรวมทั้งผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ในการดำเนินกิจกรรม จะมีการนิมนต์พระมาดำเนินกิจกรรม เคยมีนายทุนจะไปสร้างรีสอร์ทเพื่อทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านได้ต่อสู้โดยใช้วิธีการรุนแรง เช่น การเผารีสอร์ท ต่อมาเมื่อกรมป่าไม้ขึ้น ไปอยู่ที่ปักปันทั้งหมดเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ทำให้มีใช้ป่าอยู่มากสุดท้ายก็ต้องย้ายลงมาทั้งหมด

7. ปัจจุบันยังคงดำเนินกิจกรรมต่างๆ อยู่หรือไม่

เมื่อมีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งแกนนำในรุ่นแรกๆ ได้เสียชีวิตลง ทำให้ปัจจุบันกิจกรรมต่างๆ เริ่มไม่ได้สานต่อ การบวชป่าหายไป 1-2 ปี สถานการณ์เรื่องป่าจึงไม่ต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับกรมป่าไม้ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งเข้าใจเรื่องกระบวนการทำงานอนุรักษ์ที่ผ่านๆ แต่ก็ไม่ได้สานต่อ จะมีก็เฉพาะในรุ่นวัยกลางคน ส่วนที่เล็ดลงมากกว่านั้นก็ไม่รู้เรื่อง เพราะมุ่งแต่ไปเรียนข้างนอกเพียงอย่างเดียว เด็กๆ ที่เรียนหนังสือจะกลับมาช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมในช่วงปิดเทอมอยู่บ้าง โดยเฉพาะการรำวง ยังคงสืบทอดกันต่อๆ มา แต่จะร้องไม่ได้ทุกคน ปัจจุบันไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทำให้คนสืบทอดน้อยลงและเสี่ยงต่อการล่มสลาย

8. จะทำอย่างไรให้เกิดการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

วัด บ้าน โรงเรียนต้องมาร่วมมือกัน แขนงนำต้องกระตุ้น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนต้องให้ผู้อำนวยการมาดำเนินงาน ส่งเสริมให้พระเข้ามามีส่วนร่วม เพราะพระในปัจจุบันเป็นพระคนหนุ่มที่เกรงใจชาวบ้านอยู่มาก ต้องจัดเวทีในการพูดคุยกันบ่อยๆ เพื่อไม่ให้ขาดความต่อเนื่อง จัดการประชุมเดือนละ 2 - 3 ครั้ง จะเป็นที่วัดหรือสถานที่ใดก็ได้แต่ต้องมีการประชุม ไม่ต้องประชุมอย่างเป็นทางการให้พูดคุยกันเอง ผู้ใหญ่ในชุมชนต้องเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมประชุม คือนำข้อมูลที่พูดคุยมาวิเคราะห์เพื่อทำงานร่วมกันต่อไป

9. สาเหตุที่ทำให้การอนุรักษ์ป่าไม่มีความต่อเนื่อง

การไม่พูดคุยกันของคนในชุมชน ความแตกแยกของหัวอำนาจทางการเมือง วัดที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจก็ไม่ได้สานต่อเพราะเจ้าอาวาสยังหนุ่ม มีความเกรงใจชาวบ้าน โรงเรียนก็เอาแค่สอนหนังสือ องค์การบริหารส่วนตำบลก็พัฒนาวัดดูเพียงอย่างเดียว ไม่มีการมาพูดคุย เด็กๆ ขาดโอกาสการแสดงความคิดเห็น ขาดโอกาสพูดคุย ทำให้ปัจจุบันคนเริ่มคิดว่าป่าไม่ใช่ของเรา ถ้าไม่มีพื้นที่นี้เองก็อยากย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ข้างนอก ทำให้คุณค่าของป่าลดน้อยลง ไปเรียกชาวบ้านคุยก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือรวมทั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ก็ไม่สนับสนุนเท่าที่ควร

10. ผลสะท้อนจากการทำงานวิจัยของคนในชุมชน

- ชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับงานวิจัยคืออะไร
- ยังไม่เห็นประโยชน์ ต้องอธิบายประโยชน์อย่างกว้างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ
- ต้องให้ชาวบ้านไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงาน
- ชาวบ้านไม่เข้าใจคิดว่าคนทำงานเอาเงินไปกิน
- ได้เงินก็ทำไปสิ
- ชาวบ้านไม่เปิดใจกว้าง
- คนทำงานถูกต่อว่า
- พี่เลี้ยงงานวิจัยมากระตุ้นน้อย
- ข้อจำกัดต่างๆ ในชุมชนทำให้อ่อนแอ
- ความไม่ต่อเนื่องของพี่เลี้ยง

นายคำรณ นิ่มอนงค์

สรุปการสัมภาษณ์

สรุปรายงานการสัมภาษณ์นายประวิทย์ ทองประละ ทีมวิจัย
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ต.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 12.30 – 13.30 น.

จากการสัมภาษณ์นายประวิทย์ ทองประละ อายุ 29 ปี ทีมวิจัย สรุปได้ดังนี้
วัฒนธรรมประเพณีของบ้านแม่กระบุงตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

การทำบุญข้าวใหม่ จะทำในช่วงเดือนมกราคม โดยเลือกมา 1 วันในการขอขมาและขอบุญแม่โพสพที่ช่วยให้ได้ผลผลิตที่ดีสำหรับการเลี้ยงชีพในแต่ละฤดูกาล

เขาวงกตและก่อกองไฟ เกิดจากความเชื่อว่าทำแล้วจะดีกับตนเองและครอบครัว ต้องทำติดกัน 3 ปี แล้วจึงวันไปอีก 10 ปี ค่อยกลับมาทำใหม่เหมือนเดิม มักทำในเดือนมีนาคม เป็นการนำไม้มาวางก่อกองไฟเพื่อสุ่มไฟให้กับพระพุทธรูปเจ้าเหมือนเช่นในอดีต

ประเพณีสงกรานต์ ชาวกระเหรี่ยงจะหยุดงานและมาทำบุญช่วงสงกรานต์ ในช่วงเดือนเมษายน เริ่มต้นจากการที่พระสงฆ์สงฆ์นำพระพุทธรูป ชาวบ้านสงฆ์นำพระสงฆ์ ขอพรจากญาติผู้ใหญ่ วันรุ่งขึ้นไปวัดเพื่อค้าต้นไม้ ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลรักษาต้นไม้ จัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ในช่วงงานบุญสงกรานต์ พิธีค้าโพธิ์ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ในหมู่บ้านกิ่งไหนที่อ่อนแอ ชาวบ้านก็นำไม้ไผ่ไปค้าเป็นการช่วยพยุงต้นไม้โพธิ์เสมือนเป็นการปกป้องต้นไม้ใหญ่ด้วยไม้ไผ่สนับสนุนก่อนเรียกรายรอบต้นไม้ ชาวบ้านเชื่อกันว่า คนที่นำไม้ไปค้า จะแข็งแรงเหมือนไม้ค้ำ หากเมื่อใดคนอ่อนแอลงก็จะมีคนที่แข็งแรงกว่ามาช่วยเหลือ เมื่อนำไม้ไปค้าเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำกระบอกล้างมาใส่ไม้ แล้ววางไว้โคนต้นไม้โพธิ์เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตของคนร่มเย็น และนำดอกไม้กับเทียนปักไว้ที่โคนต้นไม้เพื่อสักการะบูชา เมื่อเสร็จพิธี ชาวบ้านจะเทน้ำในกระบอกล้างโคนต้นไม้โพธิ์และทาขมิ้นล้าง มีการไหว้สะพานสำหรับทางเดินไปวัด ต่อด้วยการเล่นส่บ้าที่มีเพียงปีละครั้ง

การไหว้สะพานหรือไหว้ต้นไม้โพธิ์

ความเชื่อของบรรพชนที่สืบทอดการมาจนมาสู่วันนี้การไหว้สะพานหรือไหว้ต้นไม้โพธิ์ก็คือการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง หรือการไหว้สะพานก็คือการสะเดาะเคราะห์เหมือนกัน ซึ่งถ้ายังคิดกลัวปล่อยเต่าหรือปลาในวันนี้ เพราะปล่อยเต่าหรือปลาหรือสัตว์ในวันนี้จะได้ครบ ถ้าเราปล่อยสัตว์เช่นเต่าก็จะถือว่าเป็นการปล่อยอายุให้กับเรา

ประวัติของการไหว้ต้นไม้โพธิ์ หรือเราจะเรียกว่าการค้าต้นไม้โพธิ์ก็ได้มีคำบอกเล่าของผู้เฒ่าคนแก่ว่าในสมัยก่อนนั้นทุกคนอาจมีความเชื่อเกี่ยวกับหมอดูอยู่ มีผู้ชายคนหนึ่งไปหาหมอดูและหมอดูก็ได้ทักว่าคุณมีอายุไม่เกิน 3 วันนี้พอผู้ชายคนนี้ได้ฟังดังนั้นก็หมดกำลังใจแก่ใจไป ในช่วงที่เดินมานั้นก็ได้ผ่านมาทางต้นไม้โพธิ์พอดีก็เห็นว่าต้นไม้โพธิ์กิ่งหนึ่งจะหักลงสู่ทางคนที่เดินมาก็เลยคิดในใจว่าถ้าไม่เอาไม้ค้ำไว้ที่ต้นไม้โพธิ์นั้นจะหักลงมาแน่ก็เลยตัดสินใจไปตัดต้นไม้มาต้นหนึ่งแล้วไปค้าไว้เพื่อไม่ให้ต้นไม้โพธิ์นั้นตกลงมา พอเขาเดินไปก็เห็นแอ่งน้ำใกล้จะแห้งแต่ก็มีลูกปลาหลายตัวใกล้จะตาย เขาก็เลยจับลูกปลานั้นไปปล่อย และเมื่อถึงลำห้วยเขาเห็นว่าถ้าเอาไม้ไปพาดไว้เวลาคนข้ามไปข้ามมาก็จะไม่ลำบาก ก็เลยตัดไม้มาทอดเป็นสะพานและก็เดินกลับมาบ้านก็ครบ 3 วันที่เขาจะต้องตาย จึงรู้ว่าจะต้องตายแน่ แต่ผ่านพ้น 3 วันแล้วแต่ก็ไม่ตายเขาก็กลับไปหาหมอดูหมอดูก็แปลกใจว่าทำไมผู้ชายคนนี้ถึงไม่ตาย เขาก็เล่าให้หมอดูฟังทุกคนที่ได้ฟังก็เชื่อว่า 3 อย่างที่ผู้ชายคนนี้ทำลงไปนั้นเป็นการสะเดาะเคราะห์การปล่อยอายุคนกระเหรี่ยงก็เลยสืบทอดมาจนทุกวันนี้

การเรียกขวัญ

เป็นประเพณีในเดือน 9 พ่อแม่เอาตะกร้าใส่สิ่งของต่างๆ เช่น เสื้อ ผ้าถุง ผ้าโพกหัวของแม่บ้าน ซึ่งเป็นของใหม่ ไก่ เหล้า ข้าวเหนียวต้ม เป็นต้น ไปวางไว้ที่หัวบันไดข้างหนึ่ง มือหนึ่งจับไก่ 2 ตัว เป็นไก่ตัวผู้กับตัวเมีย ไว้ให้อยู่นิ่งๆ อีกมือข้างหนึ่งใช้ไม้คนหม้อข้าวเคาะหัวบันได พร้อมทั้งสวดมนต์ เมื่อเสร็จแล้วก็ไปอีกหัวหนึ่งบันได จากนั้นยกตะกร้าเข้า

มาไปในบ้าน เคาและสวคมนตรีตรงด้านห้วนอนของพ่อบ้านและแม่บ้าน สวคเสร็จก็มาไก่เอามาลวก ถอนขนออกแล้วเอาไปย่างไฟให้หอมเพื่อนำไปทำกับข้าว เมื่อทำกับข้าวเสร็จก็จัดอาหารลงบนขัน โศก อาหารมีข้าว กับข้าว ข้าวปึก ข้าวเหนียวคัมที่แกะออกแล้ว และเหล้า 1 ถ้วย จากนั้นเอาเส้นฝ้ายที่มีความยาวประมาณ 14 - 15 นิ้ว มาวางพาดบนขัน โศกให้ถูกข้าวแกงและขนม เส้นฝ้ายนี้มีจำนวนเท่าสมาชิกของครอบครัว จากนั้น พ่อบ้านทำพิธีด้วยการเอาไม้คนหม้อข้าวเคาะขัน โศก แล้วสวคมนตรีเรียกขวัญมากินอาหาร พอสวคเสร็จ พ่อบ้านหรือแม่บ้านเอาถ้วยชามมือลูกทุกคน จากลูกคนเล็กไปยังลูกคนโต พร้อมทั้งสวคมนตรีเรียกขวัญให้อยู่กับตัว เมื่อผูกเสร็จพ่อบ้านกับแม่บ้านจะผลัดกันผูกมือแก่กันและกัน พร้อมทั้งสวคมนตรีให้แก่กัน จากนั้นพ่อบ้านจะยกถ้วยเหล้าขึ้นจบบтелงไปพอบเป็นพิธี แล้วสวคมนตรีให้ศีลมาคัมสุราด้วยนั้น และขอให้ปกป้องดูแลรักษาโรคภัยให้แก่สมาชิกในครอบครัว ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลการทำมหากินสะควก ปลูกพืชได้ผลดี พอสวคเสร็จทุกคนก็คัมเหล้าด้วยกัน และกินข้าวในโศกร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี พอตกกลางคืน จะมีการคัมเหล้าและร้องเพลงกัน การร้องและการคัมนี้จะต้องวนเวียนไปจนครบทุกบ้านกล่าวแต่คำอันเป็นมงคลแก่ชีวิต

การทำบุญกระยาสารท ในช่วงเดือน 10 เพื่อทำบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว

การทำบุญกฐิน ในช่วงเดือน 11 เป็นการสร้างเรือขึ้นมาเพื่อปล่อยถึงชั่วร้าย สิ่งไม่ดีออกไป ทำให้ชีวิตดีขึ้น

การเกิด เมื่อทารกเกิดสายรกที่ตัดออกไปแล้วก็จะบรรจุลงกระบอกไม้ไผ่ปิดฝาด้วยเศษผ้า แล้วนำไปผูกไว้ตามต้นไม้ในป่ารอบหมู่บ้าน ต้นไม้นั้นเรียกว่า “เคปอทุ” แปลว่าต้นสายรก และต้นไม้ต้นนี้จะห้ามตัดโดยเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าขวัญของทารกจะอาศัยอยู่ที่นั่น หากตัดทิ้งจะทำให้ขวัญของทารกหนีไปและทำให้ทารกล้มป่วยลง หากว่าผู้ใดผู้หนึ่งตัดต้นไม้ต้นนี้โดยเจตนาหรือไม่เจตนา จะต้องถูกปรับด้วยไก่หนึ่งตัว พ่อแม่ก็นำไก่ตัวนี้ไปทำพิธีเรียกขวัญทารกกลับคืนมา

วันที่ไปผูกสายรกกินกับต้นไม้เพื่อนบ้านทุกคนจะไม่ออกไปทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นข้อห้าม เรียกข้อห้ามนี้ว่า “คิคำเบล” เป็นกฎหมายประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เมื่อถึงเวลาขั้วสายรกกินออก ผู้ที่เป็นพ่อก็จะไปทำพิธีผูกมือเรียกขวัญทารก โดยไปทำพิธีที่ได้ต้นไม้ที่ผูกติดสายรกกินนั้น เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ที่บ้าน เรียกพิธีผูกขวัญนี้ว่า “กัเบลจือ” คือ พิธีผูกขวัญครั้งแรกของบุคคลผู้นี้ที่เกิดมาลืมตาดูบนโลก คนกะเหรี่ยงเชื่อว่าขวัญของคนมีอยู่ 37 ขวัญที่อยู่ในรูปของสัตว์ชนิดต่างๆ การผูกขวัญครั้งแรกของทารกนี้ก็จะทำให้ทารกได้รับขวัญที่ 37 ขวัญนี้ โดยครบถ้วน ซึ่งได้แก่ 1.ขวัญหัวใจ 2.ขวัญมือซ้าย 3.ขวัญมือขวา 4.ขวัญเท้าซ้าย 5.ขวัญเท้าขวา 6.ขวัญหอย 7.ขวัญปูลู 8.ขวัญปลา 9.ขวัญเขียด 10.ขวัญไข่ 11.ขวัญจิ้งหรีด 12.ขวัญคึกแคน 13.ขวัญตุ๊กแก 14.ขวัญแมงมุม 15.ขวัญนก 16.ขวัญหนู 17.ขวัญชะนี 18.ขวัญหมูป่า 19.ขวัญไก่ป่า 20.ขวัญเก้ง 21.ขวัญควาง 22.ขวัญสิงห์ 23.ขวัญเสือ 24.ขวัญช้าง 25.ขวัญข้าว 26.ขวัญงู 27.ขวัญคูน 28.ขวัญแม่น้ำ 29.ขวัญเลียงผา 30.ขวัญแรด 31.ขวัญเค่า 32.ขวัญตะกวด 33.ขวัญกิ้ง 34.ขวัญอีเห็น 35.ขวัญกระต๊อง 36.ขวัญค้อ และ 37.ขวัญนกเงือกนกเงา

การบวชป่า

แบบที่ 1 การบวชป่าของกะเหรี่ยงที่เป็นนัถิศาสนาพุทธ เขาใช้ผ้าจีวรในการบวชป่าซึ่งของชาวกะเหรี่ยงที่ทำใน 1 ปี ทั้งกะเหรี่ยงพุทธ และกะเหรี่ยงคริสต์ ในแต่ละปีจะมีการบวชป่า ในการบวชป่านั้นทั้ง 2 แบบ เพื่อหวังอนุรักษป่า ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้มีการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย และป่าดำรงคงมั่นเพื่อให้ลูกหลานได้ดูในวันข้างหน้า ใน 1 ปี มีการบวชป่าประมาณในหมู่บ้าน และการบวชป่าของศาสนาพุทธนั้นมีการ นิมนต์พระเข้าไปสวดเพื่อเป็นสิริมงคล และชาวบ้านให้คำปฏิญาณต่อพระ ต่อป่าว่า ในเขตบริเวณที่มีการบวชป่านั้นจะไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าสัตว์ เพื่อต้องการยังยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามมิให้คนตัดไม้ทำลายป่า เพราะคนไทยเป็นชาวพุทธที่นับถือพระ ซึ่งต้นไม้ต้นใดที่ผ่านการบวชแล้ว ชาวบ้านจะไม่ตัดเด็ดขาด

พิธีการบวชต้นไม้ เริ่มมีมาในช่วงปี 2540 จะทำการสำรวจต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่และเกรงว่าน่าจะถูกลักลอบตัด ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพญาไม้ จากนั้นชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดเตรียมเครื่องเช่นสังวैयाเจ้าปู่เจ้าย่า เครื่องสังวैयाจะประกอบด้วย ข้าวเหนียวสุก 1 ปั้น กล้วยสุก 1 ลูก หมากคำ พลุใบ ผ้าเหลืองตามจำนวนต้นไม้ ด้านสายสิญจน์ บาตร น้ำมนต์ และน้ำขมิ้นส้มป่อย จากนั้นก็สร้างศาลเพียงตาสำหรับอัญเชิญรุกขเทวดามาคอยปกป้องรักษาต้นไม้ แล้วทำพิธีไหว้แม่พระธรณี ใช้หมากพลุตามธรรมเนียมทางเหนือ สำหรับการบวชต้นไม้ จะมีผ้าเหลือง (ชุดแล้วแต่ว่าจะบวชต้นไม้กี่ต้น) ค่ายสายสิญจน์ บาตรน้ำมนต์และส้มป่อยจากนั้นโยนค่ายสายสิญจน์ไปตามต้นไม้ในบริเวณป่า แล้วโยนมายังสถานที่ทำพิธี ซึ่งจะมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธานมีพระสงฆ์และอาจารย์ (หมอเวทมนตร์) ทำพิธีเชิญเทวดาอารักษ์ ผีป่า ผีเขา ทำพิธีเช่นสังวैयाเทพารักษ์ เจ้าปู่เจ้าย่า ให้รับรู้และให้มาอยู่ในป่าไม้ อุทิศต้นไม้ หากมีผู้ใดมาตัดไม้ ทำลายป่า ขอให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องของหมอเวทมนตร์ที่จะนำมากล่าวเมื่อเสร็จพิธีเช่นสังวैयाแล้ว ก็เป็นพิธีสงฆ์ เริ่มจากไหว้พระรัตนตรัย สมาทานศีลอาราธนาพระปริตรพระสงฆ์เจิมต้นไม้ เสร็จแล้วพระสงฆ์ จะห่มผ้าเหลืองให้ต้นไม้ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา จากนั้นประพรมน้ำพระพุทธมนต์ตามต้นไม้ที่บวชไว้ เป็นเสร็จพิธี

ภาษาพูด

ลักษณะเด่นๆ ของภาษากะเหรี่ยงที่แตกต่างจากภาษาไทย ได้แก่ โครงสร้างพยางค์ เสียงพยัญชนะ และเสียงสระ รวมทั้งเสียงวรรณยุกต์ซึ่งในบางถิ่นจะมีลักษณะน้ำเสียงเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย มักจะไม่มียพยัญชนะสะกด หรืออาจมีพยัญชนะสะกดบ้าง แต่ก็เป็นจำนวนน้อยมาก ด้วยเหตุนี้เมื่อคนกะเหรี่ยงเรียนพูดภาษาไทย จะพบว่ามีปัญหาในการออกเสียงและการได้ยินพยัญชนะสะกดของภาษาไทย เช่นคำว่า “กัก กัด กับ” เป็นต้น

การแต่งกาย

ผู้ชายจะนิยมใส่ชุดเสื้อคอสีแดง ใส่กางเกงทรงกระบอก โดยเสื้อสีแดงของชายกะเหรี่ยงเป็นเสื้อทรงกระบอกคอเสื้อรูปตัววี ตรงชายคอเสื้อจะติดพู่ห้อยลงมา สมัยก่อนเสื้อแดงของชายโสดจะมีพู่ห้อยยาวลงมาเลยชายเสื้อ ส่วนเสื้อแดงของชายที่แต่งงานแล้วจะติดพู่ห้อยลงมาเสมอชายเสื้อ เพราะชายที่แต่งงานแล้วต้องทำงานมากขึ้น การที่ใส่เสื้อที่มีพู่ยาวจะทำให้รุงรัง ไม่สะดวกในการทำงาน นอกจากนี้แล้วผู้ชายกะเหรี่ยงจะใช้ผ้าโพกศีรษะซึ่งมีลวดลายปักสีแดง และมีถุงขามซึ่งจะออกสีแดงเช่นเดียวกัน ขามนี้จะต้องมีลายที่ปักถุง เพราะเชื่อกันว่าสามารถป้องกันผีไม่ให้ทำร้ายได้

ผู้หญิงที่เป็นโสดจะใส่ชุดเสื้อทรงกระบอก ผ้าเนื้อของด้วยมือ มีทั้งสีขาวและสีแดง ชุดขาวนี้เรียกว่า“เซ้ว้า” ผู้หญิงจะใส่ตั้งแต่เด็กจนถึงวันแต่งงานถึงจะเปลี่ยน การใส่ชุดขาวเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ สาวโสดจะมีผ้าโพกศีรษะเพื่อกันแดดในหน้าฤดูร้อน ให้ความอบอุ่นในหน้าฤดูหนาวและเพื่อป้องกันไม่ให้ผมสกปรกเร็วจนเกินไป ในวันแต่งงานหญิงสาวกะเหรี่ยงจะมีผู้ใหญ่ช่วยเปลี่ยนชุดขาวเป็นชุดสำหรับหญิงที่แต่งงานแล้ว เจ้าสาวจะต้องมอบชุดขาวนั้นให้คนอื่นทั้งหมดเพราะไม่ต้องใช้แล้ว ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่ชุดเป็น 2 ส่วนคือผ้าชิ้นสีแดงและใส่เสื้อคอสีดำ บนเสื้อจะมีการประดับด้วยลูกเคียวหรือปักด้วยด้ายหลากสีในลวดลายชนิดต่างๆ ซึ่งแต่ละชนิดจะเลียนแบบจากธรรมชาติที่เห็นอยู่รอบตัว เช่น นามะเม็ดลูกเคียวมาเรียงกัน 2 เม็ด หมายถึงรอยรอยเท้าสุนัข หรือการปักไขว้ด้วยด้ายสีแดงเป็นรัศมี หมายถึงพระอาทิตย์ เป็นต้น เสื้อดังกล่าวเป็นรูปทรงกระบอก คอสั้นเลขเอว คอเสื้อเป็นรูปตัววี แขนในคอ สั้นเลขไหล่ มานิดหน่อย เสื้อนี้เรียกว่า “เซ้ว ฐู” และจะสวมผ้าชิ้น ทั้งเสื้อและผ้าชิ้นเป็นเครื่องหมายแสดงว่ามีเจ้าของแล้ว จะไม่มีชายอื่นมาเกี่ยวข้องอีก สาวโสดจะใส่ชุดของหญิงที่แต่งงานแล้วไม่ได้ เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ไม่ได้แต่งงาน หรือมีลูกโดยยังไม่ได้แต่งงาน หรืออาจทำให้เป็นบ้าไปเลยก็ได้ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วก็จะกลับไปสวมใส่ชุดขาวอีกไม่ได้ เพราะเป็นการดูถูกความบริสุทธิ์ของหญิงสาว เสื้อของหญิงที่แต่งงานแล้ว จะต้องมียลปัก เพราะถ้าไม่มีเชื่อว่าจะทำให้ไม่มีลูก กะเหรี่ยงมีทั้งนับถือผี นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์

การเล่นรำวง

รำวงเป็นชื่อการแสดงที่มาจากเสียงกระทบของไม้ไผ่คังโครว์โครว์ มีการรำประกอบการร้องเพลงกะเหรี่ยง โดยมีเครื่องกำกับจังหวะเฉพาะ คือ ว่าเหล่เคาะและกลองตะโพน รำวงสันนิษฐานว่าน่าจะมีการสืบทอดมานานกว่า 200 ปี ที่มาของการแสดงสันนิษฐานมาจากประกอบพิธีกรรมและพัฒนาจากการเล่นนิทาน ในอดีตนิยมแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธประวัติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมามีการนำคติความเชื่อในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงมาสอดแทรกกับการแสดง มีการเล่าเรื่องราวกลุ่มชนตลอดจนเรื่องราวของความรักของหนุ่มสาว รำวงมักแสดงในบริเวณที่เป็นลานกว้าง ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิงจำนวนไม่น้อยกว่า 12 คน การแต่งกายของผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ผ้าเช็ดหน้าสีขาว ดอกไม้ และคบไฟ บทร้องเป็นภาษากะเหรี่ยงและภาษามอ

ลักษณะของการแสดงรำวงพบว่าโครงสร้างหลักในการแสดงมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ทำเตรียม 2) การรำเพลงไหว้ครู 3) การรำเข้าเพลง การปฏิบัติรำเน้นการรำให้สอดคล้องถูกต้องกับจังหวะของบทเพลง และเน้นความพร้อมเพรียง ลักษณะท่ารำมี 5 ลักษณะคือ 1) ท่ารำหลักที่สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากท่ารำเดิม 2) ท่ารำที่เลียนแบบจากธรรมชาติ 3) ท่ารำที่ได้มาจากการดัดแปลงท่ารำอื่น 4) ท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ 5) ท่ารำที่มาจากท่ารำพื้นฐาน ท่ารำเอกลักษณ์ ได้แก่ การม้วนและสะบัดมือดั่งวง โดยเป็นการวาดแขนพร้อมกับใช้ฝ่ามือวาดเป็นวงกว้าง ก่อนที่จะมีการหักข้อมือและกดนิ้วกลางเข้าหานิ้วหัวแม่มือเพียงเล็กน้อย โดยนิ้วไม่จรดกันแล้วสะบัดข้อมือดั่งวง ท่ารำหลัก ได้แก่ ท่าเหวี่ยงมือ ท่าสะบัดมือดั่งวง ท่าม้วนมือ ท่าปรบมือ และการย่อเท้า นอกจากนี้ยังพบว่าการนั่งที่เป็นลักษณะเด่นของการแสดงทั้งหมดคือ การนั่งของๆ ลักษณะการรำที่เป็นลักษณะเด่นซึ่งเฉพาะมี 1 กระบวนท่า คือ กระบวนท่าม้วนสะบัดข้อมือดั่งวงและปรบมือ โครงสร้างหลักของกระบวนท่าปรากฏในกระบวนท่าขึ้นทั้งหมดเริ่มต้นด้วยการรำในกระบวนท่าม้วนและสะบัดข้อมือดั่งวงจากนั้นจึงเป็นการรำในกระบวนท่าเฉพาะและในตอนท้ายของจังหวะจบด้วยกระบวนท่าปรบมือ

การยกยดลัร จะมีการยกยดลัรและปักธงไว้ที่บ้าน เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยคุ้มครองตนเอง

สาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีหายไป

- ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากคนรุ่นเก่ามาสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้ไม่มีการสานต่อ รวมทั้งเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่มักไปเรียนและประกอบอาชีพในเมือง ทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมจากภายนอกและเกิดเปลี่ยนแปลงในที่สุด ผู้ใหญ่ไม่ได้สื่อสารเรื่องดังกล่าวให้เด็กรับรู้
- ขาดความศรัทธาในผู้อาวุโสที่มาเป็นผู้นำทางพิธีกรรมในปัจจุบัน เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติตามพิธีกรรมได้อย่างถูกต้องอย่างเช่นในอดีต รวมทั้งรูปแบบและขั้นตอนการทำพิธีกรรม จึงทำให้ชุมชนขาดความศรัทธาและไม่สนใจเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- กระบวนการดำเนินงานวิจัย เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปรายงานการประชุม การจัดเวทีพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม เป็นต้น
- รู้คุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ของบ้านแม่กระบุงตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน หากนำมาใช้อย่างเหมาะสมจะสามารถฟื้นฟูให้กลับคืนมาและรักษาเอาไว้ได้

ปัญหาและอุปสรรค

- ทีมวิจัยขาดการเรียนรู้การทำงานภายในทีมอย่างค่อเนื่อง

- ทีมที่เลี้ยงลงทุนเสริมไม่ต่อเนื่องในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยควรเรียนรู้กระบวนการทำงานภายในทีม มีการสลับบทบาทการดำเนินงานร่วมกัน
- ที่เลี้ยงควรลงทุนเสริมในช่วง 1 – 3 เดือนแรกอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นางสาวพวงทอง เม้งเกร็ด

สรุปการสัมภาษณ์

สรุปรายงานการสัมภาษณ์ ชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่กระบุง
โครงการแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อการดูแลรักษาป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กระบุง
ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 10.00 – 12.00 น.
ณ บ้านแม่กระบุง ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายประวิทย์ ทองเปอะ	ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
2. นายประเดิม ศรีจรรยา	ค.บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
3. นายชินนุวัฒน์ มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
4. นายคำณ นิ่มอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2327 นายย่องคือ ได้อพยพครอบครัวมาจากถิ่นถิ่น ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ เพื่อทำมาหากินในท้องที่แห่งใหม่ คณะครอบครัวของนายย่องคือ (ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง) ก็ปลูกบ้านเป็นที่พักอาศัย ทำอาชีพปลูกข้าวไร่ ทำสวนหมาก มะพร้าว ส้มโอ มะม่วง การเดินทางไปยังตลาดกาญจนบุรีต้องใช้เวลาเดินทางไป – กลับประมาณ 15-16 วัน ค่อมบ้านเมืองเจริญขึ้นสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้มีครอบครัวมากขึ้นเช่นกัน จึงกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ ในปี พ.ศ. 2420 นายคู่ ซึ่งเป็นคนเผ่ากะเหรี่ยงในหมู่บ้านเขาแม่กระบุง ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการกระทรวงมหาดไทยให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 อำเภอเมืองกาญจนบุรี เมื่อผู้ใหญ่คู่เกษียณอายุราชการ นายออด ก็ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต่อจาก นายคู่ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นบ้านก็เพิ่มขึ้นตามลำดับเป็นหลายหมู่บ้านในขณะนั้น เช่น บ้านค้อเรือ บ้านน้ำมุด บ้านท่าทุ่งนา บ้านสะแคะ บ้านห้วยเล็ก บ้านจองวา บ้านตะเคียนปัดทอง บ้านดัดพะดี ปัจจุบันนี้บ้านสะแคะ บ้านจองวา บ้านตะเคียนปัดทอง บ้านดัดพะดี บ้านห้วยเล็ก ไม่มีคนอยู่แล้ว เหลือแต่ผลหมากไร่ไม้ทิ้งไว้ เช่น มะม่วง มะพร้าว ขุนและผลไม้ต่าง ๆ อีก เมื่อนายออดหมดสมัยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแล้ว นายย่องโ ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อจากนายออด บ้านในสมัยนั้นมีประมาณ 27 หลังคาเรือน ขณะนั้นเป็นตำบลค้อเรือ ขึ้นกับอำเภอเมือง ในตำบลค้อเรือมี 5 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านค้อเรือเป็นหมู่ที่ 1 เขาแม่กระบุง (บ้านคันมะพร้าว) เป็นหมู่ที่ 2 บ้านน้ำมุดเป็นหมู่ที่ 3 บ้านท่าทุ่งนาเป็นหมู่ที่ 4 บ้านสะแคะเป็นหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 2 กับหมู่ที่ 5 เป็นชาวขมุ ละว้า อูฐ ปนกัน เมื่อนายย่องโหมดสมัยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายเล้ง เขียวเหลือง ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต่อจากนายย่องโ มีบ้านทั้งหมดประมาณ 36 ครัวเรือน ในสมัยที่นายเล้ง เขียวเหลือง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนี้เองชาวคันมะพร้าวบางครอบครัวได้ย้ายที่ทำกินไปอยู่ที่แห่งใหม่บ้าง เช่น นาสวน อดิต ถ้างู พอปลายสมัยผู้ใหญ่เล้ง เขียวเหลืองมีบ้านอยู่ประมาณ 20 หลังคาเรือน ประจวบกับทางราชการประกาศให้พื้นที่เหนือลำตะคองเป็นกิ่งอำเภอศรีสวัสดิ์ จึงให้ยุบหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 ไปรวมกับหมู่ที่ 3 แล้วนายเล้ง เขียวเหลือง ก็หมดวาระการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ขณะนั้นนายเล้ง เขียวเหลืองอายุ 78 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ผู้ดำรงตำแหน่งคือ นายบุญชู ศรีสุวรรณ พอนายบุญชู หมดวาระดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคือ นายแสวง ลำเภอทอง พอนายแสวง ถึงแก่กรรม นายชัยชนะ กลีบบัว ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ปิดเขื่อนกักเก็บน้ำ คนได้อพยพมาทำมาหากินในที่แห่งใหม่ บ้างทำไร่ไผ่รวก หาปลา เมื่อมาเห็นพื้นที่หมู่ที่ 3 ริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์เป็นทำเลดี นำพาปลูกพืช จึงเข้า

มาจับจองพื้นที่ปลูกพืชไร่ทำกิน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2521 - 2522 พอปี พ.ศ.2523 - 2524 มีคนเข้ามาทำกินมาก คนเพิ่มอย่างรวดเร็ว จากเดิมประมาณ 50-60 หลังคาเรือน ก็เพิ่มขึ้นเป็น 300-400 กว่าหลังคาเรือน

ต่อมาทางราชการจึงประกาศให้หมู่บ้านคันมะพร้าวแยกออกจากหมู่ที่ 3 ตำบลหนองเป็ด เป็นหมู่ที่ 6 ตำบลหนองเป็ด ให้หมู่บ้านคันมะพร้าว ต่อเรือ ห้วยตะเคียน ห้วยลำแพน ห้วยสวรรค์ ห้วยน้อย ห้วยทองหลาง กาดแดง ห้วยแม่แก้ว มารวมขึ้นกับหมู่ที่ 6 ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 คือ นายหาญ กุยกานนท์ และในปี พ.ศ.2534 ทางราชการได้แยกหมู่ที่ 6 ตำบลหนองเป็ดเป็นตำบลแม่กระบุงมีเขตปกครอง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหาดแดง หมู่ที่ 2 บ้านแม่กระบุง หมู่ที่ 3 บ้านน้ำมุด หมู่ที่ 4 บ้านพชะนี หมู่ที่ 5 บ้านปลายดินสอ หมู่ที่ 6 บ้านคันมะพร้าว ในปี พ.ศ.2540 ได้ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กระบุง โดยมี นายหาญ กุยกานนท์ เป็นกำนันและประธานกรรมการบริหารส่วนตำบลคนแรก

ด้านประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณีทั้ง 12 เดือน ที่ปฏิบัติกันของชาวบ้านแม่กระบุง มีดังนี้

- เดือน 5 ทำบุญสงกรานต์ คัน โพร้ ไหว้สะพาน จะทำเหมือนกันแบบทั่วไป
- เดือน 6 ทำบุญน้ำมัน 5 อย่าง เช่น น้ำมันพืช น้ำมันคิเชล น้ำมันเบนซิน น้ำมันมะพร้าว น้ำมันมะกอก (ใช้น้ำมันอะไรก็ได้)
- เดือน 7 ทำบุญผ้าขาว อาหารการกิน เพื่อให้แม่ชีมีผ้าถุง และพระมีอาหารฉัน นำของเหล่านี้ไปทำบุญที่วัด เพราะช่วงนั้นพระไม่มีอะไรฉัน
- เดือน 8 ทำบุญเทียนพรรษา
- เดือน 9 ทำบุญสลักกะพรรค์ คือ จะต้องตัดไม้ที่มีกิ่งก้านเยอะๆ ไปปักไว้ที่หน้าศาลาวัด และให้ชาวบ้านนำของกินของใช้มาแขวนไว้
- เดือน 10 ทำบุญสารท ทำเหมือนกันแบบทั่วไป
- เดือน 11 ทำบุญออกพรรษา และ ผ้าป่า
- เดือน 12 ทำบุญกฐิน กับผ้าป่า (จะทำตอนกลางคืนเดือน 12)
- เดือนอ้าย ทำบุญกินข้าวใหม่และทำบุญคัน โพร้
- เดือนยี่ ทำบุญมีโง่งซู (เบอຍາຊູ) จะเป็นประเพณีคล้ายๆกับการสะเดาะเคราะห์ประจำปี จะมีของที่ใช้ในพิธี ก็คือ มีน้ำมันพืช ข้าวเหนียว ถั่วลิสง กระเทียม น้ำตาลทราย ชিং แล้วนำของทั้งหมดไปถวายที่วัด แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และเจ้ากรรมนายเวร
- เดือน 3 อุปคัง (อุปเตียว) โดยจะต้องมีการตัดไม้ที่มีขนาด 3 โอบ หรือ 5 โอบ ในที่นี้หมายถึงไม้ที่ตัดจะต้องมีขนาด 3 คนโอบ หรือ 5 คนโอบ มากองรวมกัน หลังจากนั้นมีการกล่าวคำถวายและประเคนให้กับพระสงฆ์ แล้วจุดไฟเผา
- เดือน 4 ทำบุญเจดีย์ จะต้องมีการฉลองสักการะทุกเดือน 4 เจดีย์เปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งในเจดีย์นั้นจะมีลูกนิมิตตั้งอยู่ภายในเจดีย์ เพื่อให้ชาวบ้านไปเคารพสักการะ ลูกนิมิตนี้เปรียบเสมือนหัวใจที่จะต้องบรรจุอยู่ในเจดีย์ ซึ่งขาดไม่ได้

ข้อมูลนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์บอกกล่าวของลุงโจ และสมุดบันทึกของลุงโจ ไม่สามารถบอกอายุของหนังสือได้ แต่ไม่น่าจะต่ำกว่า 100 ปี มาแล้วจากการสัมภาษณ์การทำข้าวไร่

ขั้นแรกจะต้องมีการหว่านเพื่อทำข้าวไร่ ในการหว่านก็มีพิธีกรรม พิธีกรรมนี้เรียกว่า การขอพื้นที่ป่าทำข้าว โดยการตัดไม้ยาว 1 วา นำไปเคาะพื้นที่ดินที่จะทำไร่ทุก 4 ทิศ โดยเริ่มจากทิศตะวันออก ตก เหนือ ใต้ โดยการเคาะจะต้องมีการอธิษฐานต่อพระแม่ธรณี เทพยาคา เจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขออนุญาตการใช้ที่ในการปลูกข้าว หลังจากนั้นก็นำไม้ที่นั้นมาวัดคืบ ถ้าไม้ยาวกว่าเดิม แสดงว่าสามารถประกอบอาชีพครั้งนี้ได้ แต่ถ้าวัดคืบแล้วไม้สั้นกว่าเดิมแสดงว่าไม่สามารถประกอบอาชีพครั้งนี้ได้ จากคำบอกเล่าปรากฏว่าไม้ที่นำไปเคาะหลังจากที่นำไปวัดแล้วสั้นกว่าเดิม

หมายเหตุ

ความเชื่อของชาวบ้าน ถ้าวันไหนที่จะขอพื้นที่ทำกิน มีนกกระสาร้องทัก ชาวบ้านคิดว่าวันนั้นไม่ได้ที่ทำกิน เพราะเชื่อว่าฤกษ์ไม่ดี เทพยาคาไม่อนุญาต ถือว่าเป็นการเตือนให้มาขอใหม่ในวันถัดไป และในวันไหนที่ไปขอพื้นที่ทำกิน ได้เสียงกึ่งร้องก็ถือว่าลางไม่ดี เทพยาคามาเตือนอนุญาตให้ที่ทำกิน ให้มาใหม่ในวันถัดไป

หลังจากการขอพื้นที่กินแล้ว มีการปลูกข้าว และเก็บเกี่ยวข้าว หลังการเก็บเกี่ยวข้าวและข้าวที่ได้เรียกว่า ข้าวใหม่ และก่อนจะนำข้าวใหม่เข้าสู่ยุ้ง จะต้องมีการทำบุญก่อน เรียกว่า การทำบุญกินข้าวใหม่ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับแม่โพสพที่ให้ข้าวแก่เรากินและเป็นการแสดงความกตัญญูต่อแม่โพสพ

ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ในการทำบุญกินข้าวใหม่

- หม้อข้าว มีด ขวาน จอบ เสียม เคียว หินลับมีด เตา มากองรวมกันไว้ที่เชิง

วัตถุประสงค์ในการที่นำอุปกรณ์ทำกินมาเข้าพิธี เพื่อเป็นการทำบุญ และ เป็นการขอขอบคุณอุปกรณ์ทุกชิ้น ที่ช่วยให้ชาวบ้านมีข้าวกิน

อาหารที่ใช้ในพิธีทำบุญกินข้าวใหม่

- แกงบวขมันเผือก มีส่วนผสมดังนี้ เผือก มัน กุ้ง หอย ปู ปลา

ส่วนประกอบของแกงบวขมันเผือก แต่ละอย่างมีความหมาย ดังนี้

มันกับเผือก เป็นของคู่กับข้าว ถ้ามีข้าวก็ต้องมีเผือก เพราะเป็นของคู่กัน กุ้ง หอย ปู ปลา

ขั้นตอนการกินข้าวใหม่

ขั้นตอนแรก นิมนต์พระมาที่บ้าน เพื่อทำบุญให้แม่โพสพ

ขั้นตอนที่สอง นำอุปกรณ์ที่กล่าวมาวางเรียงกัน และนำข้าวใหม่ที่ผสมกับแกงบวขมันเผือก มาชั่งวางไว้ที่อุปกรณ์แต่ละชิ้น เนื่องจากเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่นำอาหารมาให้เครื่องมือกิน (ถือว่าเป็นเครื่องเส้นไหว้อุปกรณ์) ที่ทำให้ชาวบ้านทำมาหากินได้

ขั้นตอนที่สาม เจ้าของบ้านเชิญชวนญาติพี่น้องมาร่วมกันรับประทานอาหารเพื่อเป็นการขอบคุณในการทำช่วยเก็บเกี่ยวข้าว (ชาวบ้านก็ทำกันภายในครอบครัว เพื่อเป็นการประหยัค)

พิธีไหว้ดินโพธิ์ จะทำตอนปลายเดือน 5 ของทุกปี

วัตถุประสงค์ เพื่อการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ประวิติการไหว้ดินโพธิ์ตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ เมื่อก่อนมีเด็ก 2 คน ไปเล่าเรียนวิชากับฤาษี เป็นเวลา 3 ปี 3 เดือน คนแรกมีความรู้เกี่ยวกับวิชาฤาษีได้มาก แต่คนที่ 2 ไม่ได้เก็บเกี่ยวความรู้อะไรเลยฤาษีจึงหมกปัญญาที่จะสอน เพราะเด็กคนนั้นไม่ยอมรับอะไรเมื่อถึงเวลากลับบ้านฤาษีไม่อยากให้กลับ เพราะรู้ว่ากลับแล้วจะจ้องคาย ฤาษีจึงหาหนทางบอกว่า ถ้ากลับไปเจอห้วยเจอน้ำให้ทอดสะพานไว้ ถ้าเจอดินไม้จะ

ล้มให้หาไม้มาค้าไว้ ลูกศิษย์ก็ทำตามคำบอกเล่าของฤาษีทุกอย่าง ทำให้เดินทางกลับบ้านอย่างปลอดภัย ตามตำนานที่ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าการทอดสะพานและการค้าดันโพธิ์ สามารถสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาได้

ขั้นตอนการไหว้ดันโพธิ์ จะต้องมีการตั้งเครื่องสักการะ คือ ดอกไม้ ธูป เทียน และมีการสวด หลังจากนั้น มีการกรวดน้ำอุทิศให้แม่นางธรณี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้

เสาหงส์ มีไว้เพื่อรักษาหมู่บ้าน เสาหงส์เปรียบเสมือนเสาหลักของหมู่บ้าน จะทำพร้อมกับพิธีไหว้ดันโพธิ์ จะไปสักการะในตอนสงกรานต์ ในการตั้งเสาหงส์นั้นจะต้องมีการเลือกทำเล ในการเลือกทำเลพระภิกษุสงฆ์จะเป็นผู้เลือกทำเล โดยการนั่งสมาธิเสี่ยงทาย ขออธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพยดา เมื่อเลือกทำเลได้แล้วก็มีการพรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากนั้นก็ขุดหลุมตั้งเสาหงส์ โดยใช้เสาที่เป็นไม้แก่น

เรือไม้ จะทำกันในเดือน 10 ทำบุญสารทจะต้องใช้เรือไม้ ในการประกอบพิธีเรือนั้นจะประกอบไปด้วยดอกไม้ 1000 ดอก เทียน 1000 เล่ม สุนัข(ขง) 1000 ขาสูบ 1000 หมากพลู 1000 (กะหม่องทอง = เรือ 1000 ทุกอย่างที่อยู่ในเรือจะต้องครบ 1000)

ถ้าไหว้จะต้องไหว้ 5 อย่าง คือ นั่งคุกเข่า พับเพียบ นั่งยองๆ ยืน และเดินไหว้ จะต้องท่องอิติปิโส 5 รอบ เรือได้มาจากถ้ำ เปรียบเสมือนสิ่งที่ชาวบ้านเคารพสักการะ

ศาลพุมพู่ เป็นศาลที่ชาวบ้านเคารพสักการะ เป็นศาลที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเวลาจะไปทำไร่ทำนา ให้ผลผลิตที่ดีไปบนบานศาลกล่าว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีเมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ก็จะมีการแก้บนที่ศาล

ประเพณีประดูลง

มาจากสมัยพระเวสสันดร มีพระมาสวด ทำเพื่อบดเป่า ทำเดือน 3

การละเล่นพื้นบ้าน

1. การเล่นเกมลูกสะบ้า

วิธีการเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย มีผู้เล่นฝ่ายละ 2 คน ขึ้นไป

แต่ละฝ่ายมีลูกสะบ้า ฝ่ายละ 5 ลูก แต่ละฝ่าย ต้องทอยลูกสะบ้า ของฝ่ายตรงข้ามจำนวน 20 ลูกก็ใครทอยลูกสะบ้าฝ่ายตรงข้ามหมดก่อนชนะ

2. ลูกช่วง

วิธีการเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายละ 5 คน จะนำผ้าขาวม้ามาทำเป็นลูกช่วง แต่ละฝ่ายผลัดกันขว้าง ถ้าถูกฝ่ายตรงข้าม คนที่ถูกขว้างก็ต้องย้ายไปอยู่ฝั่งหนึ่ง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ป่าไม้

ป่าไม้ในเขตพื้นที่อุทยาน

พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญมากมาย และดูแลรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้แดง ไม้ชิงชัน ไม้ตะเคียน

ป่าสาธารณะ

ในปี 2549 ได้มีการสำรวจพื้นที่ป่า ประมาณ 500 ไร่ จัดทำเป็นป่าสาธารณะให้ชาวบ้านหาของป่า และเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ชาวบ้านมีพื้นที่หาของป่าเสริมรายได้และปลอดภัยจากการจับกุม

แหล่งน้ำ

บ้านแม่กระบุงมีลำน้ำธรรมชาติที่ไหลจากเขาตะกวด (เขาเผ่ง) ไหลผ่านหมู่บ้านลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ ได้แก่

1. ห้วยคันมะพร้าว ไหลผ่านหมู่ 2 แม่กระบุง เป็นสายน้ำหลักประจำหมู่บ้าน
2. ห้วยโจ้โหว่ เป็นธารน้ำเล็กไหลเซาะตามเขาผ่านพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้นำจากห้วยโจ้โหว่ใช้ในการทำไร่
3. ห้วยทีเผ่อ เป็นห้วยที่เกิดจากตาน้ำคือ มีน้ำไหลตลอดปีเป็นลำห้วยที่มีขนาดเล็ก และไหลมาบรรจบกับห้วยคันมะพร้าว จากนั้นก็ไหลลงสู่เขื่อนศรีนครินทร์

ลำห้วยทุกลำห้วยมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางธรรมชาติในตัว

ด้านสาธารณูปโภค

ทุกหมู่บ้านในตำบลแม่กระบุง ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ นอกจากบางครัวเรือน ใช้พลังงานโซล่าเซลล์ จากแสงอาทิตย์ ใช้ไฟฟ้าจากเครื่องปั่นไฟฟ้าและหม้อแบตเตอรี่

น้ำประปา ชาวบ้านแม่กระบุงใช้น้ำประปา จากน้ำคกบนภูเขา โดยวางท่อค้ำน้ำมาจากการใช้อุปโภคและบริโภค และบางครั้งจะกักเก็บน้ำจากน้ำฝนไว้ใช้ดื่มกินบ้าง

ด้านคมนาคม

เส้นทางคมนาคมสายหลักประจำหมู่บ้าน และประจำตำบล คือ ถนนสายคึกฤทธิ เป็นถนนลูกรัง ระยะทางจากเขื่อนศรีนครินทร์มาถึงบ้านแม่กระบุง ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร เส้นทางตัดผ่านภูเขาจึงมีลักษณะคดเคี้ยว ลาดชัน เป็นหลุมเป็นบ่อ ค่อนข้างอันตราย พอถึงฤดูฝน การเดินทางลำบากมาก เพราะน้ำฝนกัดเซาะถนนตลอดจนถนนเปียกน้ำ ทำให้ลื่นเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง ดังนั้นการเดินทาง ควรระมัดระวังอย่างยิ่ง

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

สมุนไพร

- ใบเสื่อหมอบ เอามาหั่นเลื่อย ทำให้แผ่ผืด เอาใบมาขยี้และผสมยาสูบ เป่าที่แผ่ 3 วัน หั่นถูกน้ำ
- ใบแมงลัก ถอนพิษสำแลง ขยี้กับน้ำปูนใส
- ต้นขี้ยาย แก้กิด มูกเลือด ถ้าขึ้น 1 เปลือก ลง 2 ข้าง แล้วผสมกับน้ำปูนใสแล้วกิน
- นีว
- คลอคนุดรออยู่ไฟ ให้หิวนำมาเผา และนำบดหึ่งให้มดลูกเข้าอู่บางคนใช้ขมิ้นทาท้องอยู่ไฟ
- แก่นฝาง เป็นไม้ยืนต้น ผสมกับพริกไทย กินเพื่อให้ร้อนในท้อง กินแทนน้ำ 9 วัน
- ก้านคุดค้อ ใช้คาถาเป่า ใส่ น้ำ และให้น้ำกิน ถ้ามีอะไรเข้าตาเราก็ใช้วิธีเดียวกัน
- คางหมู ใช้คางหมูป่า น้ำมะนาว
- ฝี่ ใช้ใบจิงจ้อ มีลักษณะเป็นเถา มียางและขน เอามาตำกับข้าวสุกและเกลือตัวผู้ 1 ตัว ตำให้ละเอียดและเอาน้ำมาหึ่งคั่วผสม แล้วนำมาพอก

- ใช้มาเลเรีย เถามะระขึ้นก เถามาคัมทั้งเถา กินน้ำ กินเรื่อย ๆ จนกว่าจะหาย หรือ ยอดขุนทา 7 ยอด เถามาคัม
- ผลพุพอง น้ำมันงาเหือด
- ใช้จับสัน หัวข่า คั้นน้ำให้ร้อน แล้วใส่ข่า ใบพลูลงไป หรือใช้ขิงแทนข่าก็ได้
- ใช้หัวค ขมิ้นสด ขี้เถ้ากิน หรือถูกสมอประเดะ แก้วคุดลงคอ กัดกินกับเกลือ
- อีสุกอีโส ถ่านกเอาจี (ของเรานี้แหละ) เอาเผาและใส่กระบอกและเอาก้านมะพร้าวใส่น้ำเขย่า แล้วกิน จะทำให้ข้างในตัวเย็นลง หรือกินปัสสาวะกับยอดขุนทา
- โรคหอบ นำไต้เดือนมาเผาหรือทอด(ทำให้สุก) หรือใส่ไข่เป็ด แล้วนำมากิน
- วิธีการแก้เมา รางจืด เคี้ยวเคาหก มาฝนและใส่เกลือ
- แก้ก้องอืด ใบกระเพรา ขี้หัวหอม มาทาท้องเด็ก
- เด็กเป็นหวัด จุกหอมเถามาคัมอาบน้ำเด็ก
- ดินหนูขึ้นคันไม่สด เถามาแช่น้ำกิน แก้ลมพิษ
- ยาแก้ไข้ทับทิม 5 พระองค์ หัวมะพร้าว 3 จุก ชั่งข้าวโพด 3 ชั่ง เถามาคัมกิน
- ยอดฝรั่ง 7 ยอด ก้นใจเค็ด 7 ยอด เถามาคัม แก้วช้ำท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อเถามาคัมเป็นน้ำชา กินไปเรื่อย ๆ
- เปลือกคันมะขาม นำมาฝากับเกลือ ทาแก้ฟิ
- รางจืด เป็นคล้ายๆ เถาวัลย์ คัดเป็นปล้อง นำน้ำมันมาหยด แก้เจ็บตาแดง
- เปลือกคันมะขาม ถากคั้นนำมาคัม แก้ไช้นัส แก้แสบ แก้อักเสบ ใช้ลูกสะบ้าเปลือกขี้ทา มหาหิงค์ นำมาฝนหรือแช่น้ำ นำมากิน
- เหี่ยวหมู เอาทั้งหัวและราก นำมาเคาแล้วผสมกับเหล้าขาว แก้ไข้มาลาเรีย
- มะเฟือง นำมาหั่นเป็นแว่น จิมน้ำตาลทราย หรือน้ำผึ้ง แก้กระอักเลือด

กลุ่มองค์กรชุมชน

กลุ่มทางการ

โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านชุมชน (SML)

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น จึงมีความต้องการในการใช้น้ำมากยิ่งขึ้น เนื่องจากน้ำที่ได้มาจากลำห้วยตามธรรมชาติและอยู่ห่างไกลธรรมชาติ แต่ท่อที่ดึงน้ำขึ้นมาใช้มีขนาดเล็ก จึงทำให้น้ำไม่เพียงพอในการใช้อุปโภคบริโภค ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเห็นตรงกันว่า ควรจะขยายท่อน้ำให้ใหญ่ขึ้น จึงจัดตั้งเป็นโครงการสร้างท่อน้ำขึ้น และใช้งบประมาณจากโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน ชุมชน (SML)

วัตถุประสงค์

เพื่อแก้ไขปัญหาการแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ

เป้าหมาย

ได้ขยายท่อน้ำประปาให้มีขนาดใหญ่ขึ้น

เงินคอกเบี้ย ค่าปรับที่ได้ เราก็นำมาปันผลให้สมาชิก เราก็เก็บเงินไว้ส่วนหนึ่ง เรามาทำเป็นเงินฉุกเฉิน เป็นจำนวนเงิน 6,000 บาท ไว้สำหรับสมาชิกเกิดการเจ็บป่วยกะทันหัน เราจะให้สมาชิกกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยเป็นเวลา 1 เดือน และนำมาชำระคืน

ปัญหา

สมาชิกออมไม่ตรงเวลา

วิธีการแก้ไข

ให้สมาชิกออมเป็นทีเดียว เป็นเวลา 1 ปี

ความเชื่อและการปฏิบัติตัวในชุมชนบ้านหมูที่ 2 บ้านแม่กระบุง

ข้อห้าม

- ให้อาบน้ำก่อนตะวันตกดิน เพราะเวลาคดจะได้อิ่มไม่เจ็บนาน
- ห้ามผู้ชายที่เป็นสามี คนมีครรภ์ ดอกตะปู ใส่ด้ามจอบ ใส่ด้ามเสียม
- ห้ามผู้ชายที่เป็นสามี คนมีครรภ์ไปยกโลงศพ
- ห้ามไปปิดสายน้ำที่ไหลลงมา
- ถ้าหญิงมีครรภ์ ไปทำความสะอาดสายน้ำ ลำธาร (สายน้ำไหล) เชื่อว่าจะทำให้คลอดง่าย
- เวลาอาบน้ำ ให้ลูบลง จะทำให้คลอดง่าย
- เดือน 5 ห้ามสร้างบ้าน
- การสร้างบ้าน จะต้องหาหมอ มาดูสถานที่ก่อน
- บ้านใดเวลาขาคั้นหักไม่เป็นไร ขาลงต้องซ่อมให้เขา
- หนุ่มสาวห้ามอยู่ด้วยกันก่อนแต่ง
- ห้ามแต่งกับญาติ จนกว่าจะห่างกันถึง 3 ช่วง ถึงแต่งงานได้
- วันแรม 1 ค่ำ ห้ามเดินทางไปทำงาน เพราะจะไม่ได้โชคลาภ
- ห้ามผิคลูกผิเคเมีย จะต้องออกจากหมู่บ้าน
- วันพุธห้ามตัดเล็บ
- วันเกิดตัวเองห้ามตัดเล็บ
- ห้ามทักตอนเวลาอยู่ไฟว่าร้อน หรือบ่น
- ถ้าไปหาพื้นที่ทำกินและได้ขึ้นเสียงนกกระสา หรือเก้ง กินนั้นจะไม่สามารถหาพื้นที่ทำกินได้
- ถ้าหาต้นไม้ สร้างบ้านหลังเจอน้ำคาคันไม้ จะไม่สามารถเอาต้นนั้นไปใช้ได้

บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎการใช้ที่ดิน “ไร่หมุนเวียน”

- ตักเตือน
- ปรับ
- ตัดสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ไร่หมุนเวียน

ป่าพิธีกรรม

- ไม่มีการใช้ประโยชน์ใดๆ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้

- ป่าชุมชน ไร่เห็ด หน่อไม้ ไม้ลื้อหมอนนอนโพ
- ไร่หมุนเวียน
- ป่าพิธีกรรม

ลำห้วย

- ทิ้งฝั่ง (พูโศก)
- ซ่องแคบ (คลองมาแร่)
- ดันมะพร้าว

สัตว์ป่า

- เสี่ยงผา
- เก้ง, เก้งดำ
- หมูป่า
- กวาง
- ช้างป่า
- ค่าง, ชะนี, ลิงกัง
- กระตัง
- หมี
- นกเงือก
- เสือโคร่ง, เสือดำ
- เม่น
- อีเห็น
- ลิ่น

สมุนไพร

1. กลีบแรด, ว่านรางจืด
2. พญาท้าวเอว
3. พุทะหลวง
4. บอระเพ็ดพุงช้าง (หัว)
5. อุ่มลูกคูนัง (เถา)
6. เกร็ดมะม่วงเพลง
7. ระหยอม
8. เปลือกไม้แดง

9. กำลั้งช้างล่ำม
10. บอระเพ็ด
11. ขมิ้นเครือ
12. พญาถ้างไค

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- สานตะกร้า สานเข่ง
- เครื่องปั้นน้ำอ้อย (ไม้ไผ่)
- กองแฝก
- ตีมีด
- ทอผ้า
- ถักธงประกอบพิธี

องค์กรในพื้นที่

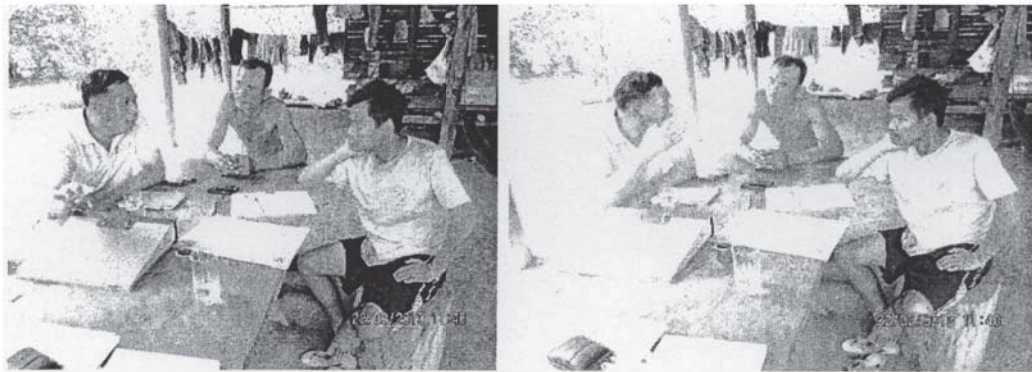
- โรงเรียนบ้านด้นมะพร้าว
- วัดด้นมะพร้าว
- ศูนย์เด็กเล็ก

องค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนในการพัฒนา

- องค์กรบริหารส่วนตำบล
- ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลราชบุรี
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร
- กรมป่าไม้, กรมอุทยาน
- กรมการพัฒนาชุมชน

นายคำรณ นิ่มอนงค์
ผู้สรุปการสัมภาษณ์

ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ

การสัมภาษณ์ทีมวิจัย